

ВП 7-01(11)56.01

МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

“ТАКТИЧНА ПІДГОТОВКА МЕХАНІЗОВАНОГО БАТАЛЬЙОНУ”

ЛИПЕНЬ 2020

ОБМЕЖЕННЯ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ:

обмежень для розповсюдження немає.

**ЦЕНТР ОПЕРАТИВНИХ СТАНДАРТІВ І МЕТОДИКИ
ПІДГОТОВКИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ СПІЛЬНО З
ГОЛОВНИМ УПРАВЛІННЯМ ДОКТРИН ТА
ПІДГОТОВКИ ГЕНЕРАЛЬНОГО ШТАБУ ЗБРОЙНИХ
СИЛ УКРАЇНИ**

ВП 7-01(11)56.01**ЗАТВЕРДЖУЮ**Начальник Головного управління доктрин та
підготовки Генерального штабу

Збройних Сил України

полковник

Олексій ТАРАН

“ 08 ”

02 2020 року

**МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
“ТАКТИЧНА ПІДГОТОВКА
МЕХАНІЗОВАНОГО
БАТАЛЬЙОНУ”**

Військова-навчально
методична публікація
командирам військових
частин (підрозділів) з
тактичної підготовки
механізованого
батальйону

ЛИПЕНЬ 2020**ОБМЕЖЕННЯ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ:**

обмежень для розповсюдження немає.

**ЦЕНТР ОПЕРАТИВНИХ СТАНДАРТІВ І МЕТОДИКИ
ПІДГОТОВКИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ СПІЛЬНО
З ГОЛОВНИМ УПРАВЛІННЯМ ДОКТРИН ТА
ПІДГОТОВКИ ГЕНЕРАЛЬНОГО ШТАБУ ЗБРОЙНИХ
СИЛ УКРАЇНИ**

ПЕРЕДМОВА

Методичний посібник “Тактична підготовка механізованого батальйону” (далі – Методичний посібник) розроблена в Центрі оперативних стандартів і методики підготовки Збройних Сил України спільно з головним управлінням доктрин та підготовки Генерального штабу Збройних Сил України.

Методичний посібник призначений для застосування, як додатковий методичний матеріал з підготовки механізованих (мотопіхотних) підрозділів Збройних Сил України.

Усі питання, що стосуються цього методичного посібника, надсилати до Центру оперативних стандартів і методики підготовки ЗС України на такі адреси: 10014, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 17а, Центр оперативних стандартів і методики підготовки ЗС України, ТКМ “Дніпро” standart@kvdv.dod.ua, ТКМ “Сєдо-М” – індекс 360 (контактний телефон розробників для надання зауважень та пропозицій – 68-32-050).

ЗМІСТ

	ПЕРЕДМОВА	2
	ВСТУП	6
	ПОСИЛАННЯ НА ВІЙСЬКОВІ ПУБЛІКАЦІЇ	7
	ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ	9
	ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ	11
1	МІСЦЕ ТАКТИКИ В ВОЄННОМУ МИСТЕЦТВІ	13
1.1	Загальні положення	13
1.1.1	Основні задачі, які досліджує тактика	13
1.2	Розвиток тактики з початку виникнення до сьогодення	14
1.2.1	Тактика епохи рабовласницького ладу	14
1.2.2	Тактика епохи феодального ладу	15
1.2.3	Тактика епохи капіталізму	16
1.2.4	Тактика збройних сил ХХ століття	17
1.2.5	Тактика збройних сил ХХІ століття	19
1.2.6	Тактика Збройних Сил України 2014 – 2019 роки	20
1.3	Розвиток тактики з урахуванням досвіду дій військ в ООС (АТО)	21
1.4	Тактична підготовка армій провідних держав світу (на прикладі армії США)	27
2	ВИМОГИ ДО ПРОВЕДЕННЯ ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ	30
2.1	Загальні положення	30
2.1.1	Завдання тактичної підготовки	32
2.1.2	Спрямованість тактичної підготовки	32
2.2	Форми та методи тактичної підготовки	35
2.2.1	Зміст тактичної підготовки	35
2.2.2	Форми навчання	35
2.2.3	Методи навчання	36
2.2.4	Приклади форм і методів підготовки	36
2.3	Індивідуальна та колективна підготовка	37
2.3.1	Система тактичної підготовки	37
2.3.2	Індивідуальна підготовка	38
2.3.3	Колективна підготовка	39
3	ОРГАНІЗАЦІЯ ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ	39
3.1	Планування занять	39
3.1.1	Сутність планування підготовки	39
3.1.2	Порядок планування підготовки	41
3.1.3	Визначення переліку навчально-бойових завдань	42
3.1.4	Планування тактичних занять з урахуванням визначених бойових спроможностей	43
3.2	Підготовка до занять	43
3.2.1	Підготовка керівників занять	43
3.2.1.1	Розрахунок часу та вибір місцевості на заняття	44
3.2.1.2	Затвердження плану проведення заняття	45

3.2.2	Підготовка підрозділів	45
3.2.3	Підготовка та застосування підрозділів позначення дій противника (OPFOR)	47
3.2.3.1	Підготовка підрозділів позначення дій противника (OPFOR)	47
3.2.3.2	Застосування підрозділів позначення дій противника (OPFOR)	48
3.2.3.3	Застосування систем імітації MILES (LASERTAG)	48
3.2.4	Підготовка району проведення занять	49
3.2.4.1	Планування імітації тактичних дій і результатів застосування різних вогневих засобів	49
3.2.4.2	Використання системи об'єктивного контролю	50
3.2.5	Підготовка озброєння та військової техніки	50
3.2.6	Підготовка навчальної матеріально-технічної бази	51
3.2.7	Огляд готовності до проведення заняття (навчання)	52
3.3	Морально-психологічне забезпечення	53
4	МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ	54
4.1	Загальні положення	54
4.2	Методика проведення занять зі штабом батальйону	55
4.2.1	Мета та завдання підготовки штабів	55
4.2.2	Використання НМТБ (комп'ютерні програми, тренажери) для підготовки штабу	58
4.2.3	Радіотренування	58
4.2.4	Проведення штабних тренувань	59
4.2.4.1	Роздільні штабні тренування	60
4.2.4.2	Спільні штабні тренування	60
4.2.4.3	Командно-штабні тренування	61
4.3	Методика проведення занять з підрозділами	61
4.3.1	Методика проведення теоретичних занять	62
4.3.2	Методика проведення практичних занять	63
4.3.2.1	Методичні прийоми проведення заняття	64
4.3.2.1	Тактико-стройові заняття	67
4.3.2.2	Тактичні заняття	68
4.3.3	Методика проведення занять в особливих умовах	70
4.3.3.1	Особливості проведення занять в умовах обмеженого бачення	70
4.3.3.2	Особливості проведення занять в лісі та лісисто-болотистій місцевості	71
4.3.3.3	Особливості проведення занять в горах	72
4.3.3.4	Особливості проведення занять в урбанізованій місцевості	74
4.3.4	Методика проведення показових, демонстраційних занять	75
4.3.5	Методика проведення тактичних навчань	76
4.4	Аналіз проведених дій	78
Додатки:		
1	Перелік навчально-бойових завдань з колективної підготовки типового механізованого (гірсько-штурмового (гірсько-піхотного) батальйону під час підготовки до	80

	визначеної спроможності (основного завданням) (Приклад)	
2	Стандарт колективної підготовки: ФУНКЦІОНАЛЬНА ГРУПА №4 “ЗАСТОСУВАННЯ (ВЕДЕННЯ ОПЕРАЦІЙ, ВЕДЕННЯ БОЮ, БОЙОВИХ ДІЙ)” СТК 0101.411.0602 “ВЕДЕННЯ ПОЗІЦІЙНОЇ ОБОРОНИ (Механізована рота)” (Приклад)	103
3	Стандарт колективної підготовки: ФУНКЦІОНАЛЬНА ГРУПА №4 “ЗАСТОСУВАННЯ (ВЕДЕННЯ ОПЕРАЦІЙ, ВЕДЕННЯ БОЮ, БОЙОВИХ ДІЙ)” СТК 0101.311.0202 “ВЕДЕННЯ ПОЗІЦІЙНОЇ ОБОРОНИ (Механізований батальйон)” (Приклад)	116
4	Методика проведення заняття з механізованою ротою: Підготовка та ведення наступального бою (Варіант)	131
5	Методика проведення заняття з механізованою ротою: Підготовка та ведення наступального бою в штурмовій групі у населеному пункті (Варіант)	137
6	Методика проведення заняття з механізованою ротою: Підготовка та ведення оборонного бою (Варіант)	144
7	Методика проведення заняття з механізованим батальйоном: Ведення наступального бою з висуванням з глибини (Варіант)	151
8	Методика проведення заняття з механізованим батальйоном: Ведення наступального бою з форсуванням водної перешкоди (Варіант)	157
	СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ (ДЖЕРЕЛ)	163
	ДЛЯ ЗАМІТОК	164

ВСТУП

Тактика дій та методика навчання безупинно вдосконалюються та змінюються. Це обумовлено низкою факторів, і в першу чергу змінами у формах і способах застосування військ, озброєння, бойової техніки і організаційної структури, як наших військ, так і військ противника.

Все це зобов'язує командирів підрозділів знати:

основи організації тактичної підготовки;

порядок підготовки і проведення заходів;

призначення, склад і порядок використання навчальної матеріально-технічної бази;

вміти методично грамотно готувати та проводити заняття і навчання з підлеглими підрозділами.

Аналіз досвіду проведення Операції об'єднаних сил (раніше Антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей) (далі – ООС (АТО)) показує, що в бою дедалі більше використовуються способи тактичних дій, такі як: розвідувально-пошукові, ударно-штурмові, рейдові, блокуючі дії; охорона комунікацій; супроводження колон та інші, які проводяться спільно з формуваннями інших силових структур; з'явилися нові елементи бойового порядку військових частин і підрозділів – тактичні групи ротної, батальйонної ланок, мобільні, маневрені, пошуково-ударні, винищувальні протидиверсійні тощо.

Зміни в тактичній підготовці, а також підвищена вимогливість до морально-бойових якостей особового складу істотно впливають на зміст, методику організації та проведення занять і навчань.

Таким чином, досягнення успіху у виконанні підрозділами бойових завдань цілком і повністю буде залежати:

по-перше, від рівня індивідуальної підготовки військовослужбовців (відпрацьованих до автоматизму способів дій при озброєнні (зброї), а також способів і прийомів дій в різних умовах обстановки);

по-друге, від навченості командирів тактичної ланки ефективно управляти підлеглими підрозділами та здійснювати забезпечення в інтересах дій кожного військовослужбовця підрозділу;

по-третє, від уміння командира навчити особовий склад та підрозділ в цілому виконанню поставленого завдання у взаємодії між всіма елементами бойового порядку, а також від безперервного і стійкого підтримання взаємодії між безпосередніми виконавцями та командирами по місцю і часу в різних умовах обстановки.

ПОСИЛАННЯ НА ВІЙСЬКОВІ ПУБЛІКАЦІЇ

Позначка військової публікації	Повне найменування військової публікації
1	2
	а. Спільний наказ Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України від 22.02.2016 №95 “Про затвердження Концепції підготовки Збройних Сил України”
	б. Єдиний перелік (каталог) спроможностей Міністерства оборони України, Збройних Сил України та інших складових сил оборони”, затверджений Міністром оборони України 09.12.2019 року (зі змінами)
	в. Типовий перелік завдань Збройних Сил України за сценаріями виникнення та розвитку ситуацій воєнного характеру”, затверджений начальником Генерального штабу – Головнокомандувачем Збройних Сил України 11.12.2019 року
	г. Директива Генерального штабу Збройних Сил України від 26.12.2019 № 23/ДСК “Про організацію підготовки Збройних Сил України в 2020 навчальному році”
ВКП 7-00(03).01	г. Доктрина з організації оцінювання (сертифікації) у Збройних Силах України, затверджена начальником Генерального штабу Збройних Сил України 30.06.2020
ВКП 7-00(03).01	д. Доктрина з підготовки у Збройних Силах України, затверджена начальником Генерального штабу Збройних Сил України 01.07.2020
ВКДП 7-00(03).02	е. Методичні рекомендації “З планування підготовки у Збройних Силах України” затверджені ПЗНГШ Збройних Сил України 14.11.2019
ВКДП 7(5)-00(01).01 ВКДП 7-00(03).02	ж. Типовий каталог завдань з підготовки Збройних Сил України” та “Інструкція про порядок розроблення (розміщення) стандартів (каталогів завдань) з підготовки та проведення оцінювання за стандартами підготовки Збройних Сил України” які введені в дію наказом Генерального штабу Збройних Сил України від 27.02.2020 № 26 “Про порядок розроблення (розміщення) стандартів (каталогів завдань) з підготовки та проведення оцінювання за стандартами підготовки Збройних Сил України”

1	2
ВП 7(3)-00(01).01	к. “Тимчасова інструкція з процесу аналізу проведених дій заходів підготовки”, затверджена начальником Головного управління підготовки Збройних Сил України 27.12.2019
ARTEP 7-15	л. Army training evaluation programme Програма бойової підготовки
FM 7-0	м. Train to win in a complex world”, october 2016 (Спрямованість бойової підготовки на досягнення здатності перемагати у складних умовах сучасного світу”, видання Штаб-квартира Міністерства Сухопутних Військ, Вашингтон Округ Колумбія, 5 жовтня 2016 року

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ

Аналіз проведених дій (After action review) – динамічне, об’єктивне, обговорення особливостей виконання завдань особовим складом відповідно до стандартів. Кожен військовослужбовець може і повинен брати участь в АПД, якщо в нього є розуміння, інформація, погляди чи питання, що допоможуть підрозділу визначити і подолати слабкі сторони та зміцнити сильні.

Тактика (давньогрецької *taktika* – мистецтво шикування військ, від давньогрецької *tasso* – шикую війська) – наймасовіша галузь та найстаріша складова (як і стратегія) воєнного мистецтва, що охоплює теорію та практику підготовки та ведення бою підрозділами та військовими частинами.

Методики – документ, який визначає сукупність способів і прийомів доцільного проведення процесу підготовки.

Методи навчання – це сукупність прийомів і способів, за допомогою яких здійснюється передача і засвоєння знань, формування навичок і вмінь, виховання високих морально-ділових якостей особового складу, забезпечується злагодження (бойове злагодження) підрозділів та штабів.

Посібник – це навчальне видання, яке доповнює або частково замінює підручник у викладі навчального матеріалу з певного предмета, курсу підготовки або сфері діяльності (підготовки, застосування тощо) військових частин (підрозділів, військовослужбовців) Збройних Сил України. Посібник повинен мати більш деталізований навчально-методичний матеріал та містити необхідний довідковий графічний матеріал у вигляді (рисуноків, ескізів, діаграм, графіків, схем тощо).

Завдання (підзавдання) – це чітко визначена дія (-і), яка (-і) оцінюється та виконується органом військового управління, військовою частиною (штабом, підрозділом, тимчасово створеним військовим формуванням), військовослужбовцем.

Каталог (підкаталог) завдань (підзавдань) (Mission-essential task) (далі – КЗ(П) (МЕТ)) – структурований та систематизований перелік основних (додаткових, додаткових супутніх) завдань (підзавдань), складений у певному порядку з відображенням наданих позначень (набір реєстраційних кодів) та найменуванням завдання (підзавдання), які застосовуються військовою організаційною структурою або військовослужбовцем для виконання визначеного завдання з метою набуття необхідних спроможностей.

Перелік навчально-бойових (оперативних, спеціальних), індивідуальних) завдань (Mission-essential task list) (далі – ПНБ (О,С,І) З (METL)) – це перелік основних (додаткових, додаткових супутніх) завдань (підзавдань) необхідний для ефективного виконання визначеного основного завдання, яке визначається органом військового управління, військовій частині (штабу, підрозділу, тимчасово створеному військовому формуванню), військовослужбовцю для відпрацювання під час заходів підготовки з метою послідовного набуття необхідних оперативних (бойових, спеціальних), індивідуальних спроможностей, передбачених оперативними (бойовими) планами та програмами індивідуальної підготовки.

Оперативні (бойові, спеціальні) спроможності – сукупність властивостей, які визначають здатність органів військового управління (штабу), військової частини (підрозділу, корабля) виконати завдання (бойові завдання) за призначенням відповідно до визначених стандартів підготовки.

Оцінювання (Evaluation) – процес перевірки діяльності, оперативних (бойових, спеціальних) спроможностей та виконання завдань об'єктами оцінювання у відповідності до визначених стандартів, критеріїв та можливості зарахування його до переліку готових військових організаційних структур.

Стандарт підготовки – нормативний документ (уніфікований процес), який визначає послідовність досягнення органами військового управління (штабами, військовими частинами, підрозділами, кораблями, військовослужбовцями) оперативних (бойових, спеціальних), індивідуальних) спроможностей до виконання конкретних завдань та визначає критерії їх оцінки. Стандарти підготовки (далі – СТП) поділяються на стандарти індивідуальної (базової загальновійськової, фахової) підготовки (далі – СТІ) та колективної підготовки (далі – СТК) і спрямовуються на досягнення сумісності у підготовці підрозділів ЗС України та держав – членів НАТО.

Спроможність – властивість, що дозволяє здійснювати певні дії для досягнення конкретної мети з урахуванням визначених ресурсів.

Вправа – цілеспрямоване та планомірно організоване виконання розумових та практичних дій (прийомів) з метою засвоєння знань, оволодіння, формування та удосконалення практичних умінь та навичок.

Норматив – часовий, кількісний і якісний показник виконання окремими військовослужбовцями або підрозділами поставлених завдань, прийомів і дій, пов'язаних із застосуванням зброї та військової техніки в ході бойової підготовки.

Прийом – окрема дія, рух.

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

Скорочення та умовні позначення	Повне словосполучення та поняття, що скорочуються
1	2
АТО	Антитерористична операція
АСУ і ЕВТ	Автоматизована система управління та електронно-вимірювальна техніка
АПД	Аналіз проведених дій
БМП	Бойова машина піхоти
БТР	Бронетранспортер
БП	Блокпост
БТГр	Батальйонна-тактична група
БпЛА	Безпілотні авіаційні апарати (комплексів)
БпЛК	Безпілотні авіаційні комплекси
ВМС	Військово морські сили
ВОП	Взводний опорний пункт
ВУП	Вогневе ураження противника
ДРГ	Диверсійно-розвідувальна група
ДРС	Диверсійно-розвідувальна силами
КСП	Командно-спостережний пункт
ІМБД	Імітаційне модулювання бойових дій
КШТ	Командно-штабні тренування
КШН	Командно-штабні навчання
КПП	Контрольно перепускний пункт
МПЗ	Морально-психологічне забезпечення
НМТБ	Навчальна матеріально-технічна база
НЗФ	Незаконні збройні формування
ПММ	Паливно-пастильні матеріали
ПНБ (О,С,І) 3	Перелік навчально-бойових (оперативних, спеціальних, індивідуальних) завдань
РТГр	Ротно-тактична група
РТК	Ротний тактичний комплект
РВК	Розвідувально-вогневі комплекси
РШТ	Роздільні штабні тренування
СТП	Стандарт підготовки
СТК	Стандарт колективної підготовки
СТІ	Стандарт індивідуальної (базової загальновійськової, фахової) підготовки
СШТ	Спільні штабні тренування
ТГр	Тактична група
ООС	Операція об'єднаних сил
ОВТ	Озброєння та військової техніки (далі –

1	2
BMT (БЗВП)	Basic military training Програма базової загальновійськової підготовки
MET	Mission-essential task
METL	Mission-essential task list
CL	Check list Оціночний лист
MILES (LASERTAG)	Multiple Integrated Laser Engagement System Лазерна система імітації тактичних дій
OPFOR	Підрозділ позначення дій противника
BLUFOR	Дружні сили
JCATS, BATTLE COMMAND	Програмне забезпечення засобів імітаційного моделювання бойових дій
NATO (НАТО)	North Atlantic Treaty Organization (Організація Північноатлантичного договору)

1. МІСЦЕ ТАКТИКИ В ВОЄННОМУ МИСТЕЦТВІ

1.1. Загальні положення

Структурно тактика складається із загальної тактики, тактики родів військ і спеціальних військ.

Теорія тактики досліджує закономірності, характер і зміст бою, розробляє способи його підготовки і ведення. Практика тактики охоплює діяльність командирів, штабів і військ (сил) по підготовці і веденню бою. Тактична підготовка – це головний вид бойової підготовки військ, основа польової виучки. Її спрямовують на:

відпрацювання навичок, ініціативи та самостійності в прийнятті рішень під час виконання поставленого завдання;

вивчення бойових можливостей своїх сил, у тому числі й взаємодіючих, та тактики їхніх дій;

вивчення бойових можливостей сил та засобів імовірного противника і тактичних прийомів їх використання;

вивчення питань правового регламентування засобів і методів ведення бойових дій.

1.1.1. Основні задачі, які досліджує тактика

Розгром противника в бою досягається тісним поєднанням вогню, удару і маневру підрозділів, частин різних родів військ і видів Збройних Сил; завдання тактики полягає в тому, щоб знайти оптимальне поєднання цих елементів загальновійськового бою і діючих у ньому сил та засобів.

Важливою задачею тактики є вивчення сил і засобів противника, його поглядів на застосування їх у бою, а також на способи ведення різних видів бою; виявлення сильних та слабких сторін озброєння, техніки, організації військ і тактики дій противника.

Тактика розробляє способи застосування різних видів сучасної зброї, а також захисту військ від зброї противника.

При вивченні оборонного бою тактика розробляє питання організації і ведення оборони в тактичній ланці, ведення оборонного бою в особливих умовах, в оточенні та при відході.

Вивчаючи наступальний бій, загальна тактика розробляє способи його організації і ведення при прориві оборони, переслідуванні противника, що відходить, наступу з подоланням водних перешкод, способи організації і ведення зустрічного бою, особливості наступу вночі, у місті та інших особливих умовах.

Загальна тактика включає також питання пересування військ і розташування їх на місці.

Крім того, тактика вивчає питання управління, всебічного забезпечення бою і виробляє практичні рекомендації щодо їх рішення в різних умовах. Розробляє вимоги до організаційно-штатної структури військових підрозділів і рівня їх бойової підготовки.

На зміни в принципових положеннях тактики впливають соціальні і технічні процеси, що протікають на конкретному етапі розвитку суспільства, в цілому, і зокрема конкретної держави, а також вимоги, що витікають з концептуальних основ воєнної доктрини, підготовки і ведення військових операцій, бойових статутів, всебічного аналізу бойового досвіду, керівних документів, які регламентують питання підготовки та ведення бойових дій та інших документів.

Тактика розвивається під впливом появи досконалішої і новішої зброї та військової техніки, і залежить від:

- стану теорії і практики підготовки та ведення бою;
- стану підготовки військових частин і підрозділів та їхніх управлінь;
- необхідної кількості і якості сучасної зброї;
- обладнання простору ведення бойових дій;
- наявності та готовності пунктів управління;
- відповідності організаційно-штатної структури озброєнню, формам і способам ведення бою та підготовці особового складу;
- поглядів військових фахівців на підготовку і ведення бою;
- бойового досвіду військових частин і підрозділів та бойової підготовки.

1.2. Розвиток тактики на початку виникнення до сьогодення

1.2.1. Тактика епохи рабовласницького ладу

Розвиток тактики йшов від простих способів дій військ на полі бою до складніших. Вже полководці старовини в ході підготовки і ведення війн виробляли і удосконалювали прийоми ведення бою. На ранньому рівні розвитку рабовласницького суспільства бій зводився до прямолінійного руху і рукопашної сутички воїнів, озброєних холодною зброєю. Підготовка проводилась на рівні індивідуального володіння зброєю.

Якісне поліпшення зброї, організації військ і навченість воїнів привело до появи досконаліших бойових порядків і відповідній зміні тактики. У давньогрецькій армії виникла фаланга – щільна і глибока (8 – 12 і більше шеренг) побудова важкої піхоти, яка завдавала сильного первинного удару, але була неповоротка і не здатна до маневру на полі бою. Грецький полководець Епаміонд у битві при Левктрах (371 до н. е.) поклав початок застосуванню головного тактичного принципу нерівномірного розподілу військ по фронту в цілях зосередження сил для завдання головного удару на вирішальному напрямку.

Подальший розвиток цей принцип отримав в армії Олександра Македонського (4 ст. до н. е.), який уміло створював перевагу в силах для завдання головного удару, комбіновано використовуючи важку і легку кінноту і піхоту. Полководець Ганнібал в битві при Каннах (216 до н. е.) вперше завдав головного удару не на одному фланзі, як Епаміонд і Олександр Македонський, а на двох, досягнувши оточення і майже повного знищення більшої за чисельністю римської армії.

Найвищого розвитку при рабовласницькому ладі тактика досягла в армії Давнього Риму. Вже наприкінці 4 ст. до н. е. римська армія перейшла від тактики малорухливої фаланги до маневренішої тактики маніпул. Легіон в бою розчленовувався по фронту і в глибину на 30 тактичних одиниць – маніпул (не враховуючи легкоозброєних воїнів), які могли маневрувати і взаємодіяти між собою. В кінці 2 – початку 1 ст. до н. е. маніпулярна тактика була замінена когортною. Когорта, що складалася з 3 маніпул, стала сильнішою тактичною одиницею, хоча декілька менш маневреною, ніж маніпула. Значну роль в польовій битві стали грати полегшені металеві машини (балісти і катапульти). Подальше удосконалення когортна тактика набула за Гая Юлія Цезаря, який майстерно застосовував різні види маневру і шиккування бойових порядків. Римський військовий теоретик Вегетій (кінець 4 ст.) узагальнив досвід римської армії і розробив всілякі бойові порядки і різні способи ведення бою.

При цьому підготовка війська вже розподілялася на індивідуальну та колективну у складі підрозділу.

1.2.2. Тактика епохи феодального ладу

У епоху феодалізму аж до завершення перевороту у військовій справі викликаній розвитком вогнепальної зброї (16 ст.), теорія і практика тактики розвивалися повільно. В період формування і перемоги капіталістичного строю отримала розвиток лінійна тактика, пов'язана з оснащенням армій вогнепальною зброєю, у тому числі артилерією, і підвищенням ролі вогню в бою, а також з комплектуванням армій найманими солдатами, не здібними до самостійних ініціативних дій. За цією тактичною схемою війська розташовувалися для ведення бою в лінії; результат битви вирішувався фронтальним зіткненням і потужністю рушничного і артилерійського вогню. Лінійну тактику характеризували шаблонність і повільність дій військ.

Глибокі зміни в тактиці сталися під час Великої французької революції і національно-визвольних воєн кінця 18 – початку 19 століть, які призвели до створення в країнах Західної Європи масових армій на основі загальної військової повинності і удосконаленню озброєння. До кінця 18 ст. лінійна тактика вичерпала свої можливості; французькі, російські, німецькі і інші армії перейшли до нової тактики, заснованої на поєднанні колон і розсипних строїв. Ця тактика характеризувалася активністю, рішучістю дій і маневреністю військ, ініціативою начальників, взаємодією родів військ, розчленовуванням бойових порядків по фронту і в глибину. Війська в розсипному строю передували бою нанесенням противникові вогневого ураження, а війська, побудовані в батальйонні колони, завдавали вирішального удару. У вдосконалення нових способів ведення військових дій в кінці 18 – початку 19 вв. великий вклад внесли Наполеон I, що масово використовував артилерію і кінноту, Суворов О. В. та Кутузов М. І., тактика військ яких характеризувалася рішучим наступом і наполегливою обороною, широким застосуванням маневру військами, завданням одночасних і послідовних ударів, невідступним переслідуванням ворога.

Такі приклади ведення бойових дій передували розвитку колективної підготовки сучасності.

1.2.3. Тактика епохи капіталізму

Подальший розвиток тактики пов'язаний з впровадженням у війська в 2-ій половині 19 ст. нарізної зброї, що володіла в порівнянні з гладкоствольною більшою далекобійністю, скорострільністю і влучністю. Досвід бойових дій показав, що застосування колон на полі бою стало неможливим, оскільки вони несли великі втрати від прицільного артилерійсько-стрілецького вогню ще на етапі зближення з противником. Тому, в ході Кримської (1853 – 1856), франко-пруської (1870 – 1871), російсько-турецької (1877 – 1878) воєн в основному завершився перехід до стрілецьких ланцюгів. У наступі піхота стала застосовувати перебігання, переповзання і самоокопування, поєднувати вогонь, маневр і удар. В обороні, з метою підвищення її стійкості, стали широко застосовувати інженерне обладнання місцевості, отримала значний розвиток польова і довготривала оборона, особливо під час російсько-японської війни (1904 – 1905).

У 1-ій світовій війні 1914 – 1918 насичення армій швидкострільною артилерією, автоматичною зброєю, появу нових засобів боротьби (танки, авіація тощо) і різке збільшення чисельності армій створили передумови для подальшого розвитку тактики. Створення оборонних позицій, ешелонованих в глибину, широке застосування траншей, ходів сполучення, інженерних загороджень і застосування різних видів зброї робили оборону усе міцнішою в порівнянні з силами і засобами сторони, що наступає, що зумовило перехід до позиційних форм збройної боротьби.

Починаючи з 1915 року головною проблемою тактики стає прорив позиційного фронту. З цією метою стали створювати декілька ешелонів стрілецьких лав – “ХВИЛЬ”, що слідували одна за одною на дистанції 50 – 75 м з інтервалами між бійцями 1 м, але при цьому війська, несучи великі втрати, все ж не могли прорвати ворожу оборону. Сторона, що наступала, намагалася руйнувати оборонні споруди противника і прокладати дорогу піхоті масованим вогнем артилерії. З цією метою застосовувалася багатоденна артпідготовка, але і вона не забезпечувала придушення вогневих точок на всю глибину оборони противника. У 1918 році воюючі сторони остаточно відмовилися від застосування “ХВИЛЬ” і ланцюгів і перейшли до групової тактики або тактики штурмових груп, такої, що була розчленовуванням стрілецьких ланцюгів на дрібні піхотні групи (відділення, взводи), посилені легкими кулеметами, рушничними гранатометами і вогнеметами, що дозволяло краще використовувати можливості піхоти.

Поява в 1916 році танків і артилерії супроводу підсилила вогневу і ударну потужність військ, що наступають, і дозволила досягти значних успіхів у здійсненні тактичного прориву ешелонованої оборони противника. Наступ вівся методично по принципах: артилерія руйнує, піхота займає. Піхота наступала на вузьких ділянках прориву: дивізія – близько 2 км, полк – 1000 – 1200 м, батальйон – 400–600 м. До кінця війни бій став загальновійськовим,

оскільки в нім тактичні завдання вирішувалися спільними зусиллями піхоти, артилерії, танкових військ, інженерних військ – сформувалася тактика сухопутних військ.

В подальшому тактика сухопутних військ розвивалася під час Громадянської війни в Росії 1918 – 1920, Українсько-польської війни 1918 – 1919, греко-турецької війни 1919 – 1922. Величезні простори, велика протяжність фронтів і відносно невелика щільність насичення їх військами викликали необхідність застосування широкого маневру силами і засобами. Слабка оснащеність частин і з'єднань бойовою технікою заповнювалася швидкою зміною обстановки, активністю, ініціативою командирів і бійців, рішучим характером тактичних дій. Головними родами військ стали піхота і кіннота. Артилерія використовувалася, як правило, децентралізовано, широко застосовувалися бронепоезди. Авіація головним чином вела розвідку. Основу тактики наступального бою складали удари по найслабших місцях – флангах і тилу противника, обхід і охоплення його угруповань. Наступ вівся по окремих напрямках при відносно низькій тактичній щільності. Бойові порядки частин і з'єднань зазвичай будувалися в один ешелон, з виділенням резерву; стрілецькі роти атакували противника лавами. Кавалерія, застосовуючи атаку в кінному строю і широко використовуючи кулеметні тачанки, вела високоманеврені бої і була основним засобом розвитку наступу. Оборона створювалася осередками на загрозливих напрямках, велике значення віддавалося контратакам.

1.2.4. Тактика збройних сил ХХ століття

У період між 1-ою (1914 – 1918) і 2-ою (1939 – 1945) світовими війнами розвиток тактики у всіх арміях світу йшов на основі моторизації і широкого впровадження у війська бойової техніки – нових систем артилерії, нових типів танків, автоматичної зброї та інших засобів збройної боротьби.

У середині 30-х років у Червоній Армії була розроблена теорія глибокого наступального бою, що була складовою частиною теорії глибокої операції. Суть теорії глибокого бою полягала в завданні поразки противникові вогнем артилерії і ударами авіації на всю тактичну глибину, в прориві його оборони потужним ешелонам прориву, що складався із стрілецьких військ, танків безпосередньої підтримки, у розвитку успіху кавалерією, танками далекої дії, стрілецькими з'єднаннями у взаємодії з повітряно-десантними військами. Бій розглядався як загальновійськовий при вирішальній ролі піхоти і танків. Теорія глибокого бою отримала визнання в більшості армій і успішно застосовувалася збройними силами у війнах середини 20 століття.

Прийоми ведення загальновійськового бою знайшли відображення в статутах багатьох армій. До основних принципів тактики відносилось глибоке ешелонування бойових порядків, масоване вогневе придушення оборони противника, спільна атака піхоти з танками, артилерійський супровід їхньої атаки, розвиток прориву танковими і моторизованими з'єднаннями, застосування повітряних десантів, створення глибокої протитанкової оборони, використання в обороні мінних загород, організація протиповітряної оборони.

Всебічний розвиток тактика отримала за часів Другої світової війни. Війна підтвердила правильність раніше розроблених основних положень тактики і зажадала подальшого їхнього вдосконалення. Розвиток оборони йшов шляхом збільшення її глибини, зосередження сил і засобів на головних напрямках, створення великих резервів, здатних здійснити маневр на найзагрозливіші напрямки. Збільшувалася стійкість військ за рахунок створення протитанкових опорних пунктів, а пізніше і протитанкових районів; широке використання на деяких ділянках фронту знайшло обладнання широко розгалуженої системи фортифікаційних споруд, у першу чергу траншей в ротних опорних пунктах та батальйонних районах оборони.

Поступово війська стали створювати, як мінімум, дві смуги оборони із застосуванням системи траншей. Тактична глибина оборони з 4 – 6 км збільшилася до 15 – 20 км. Ширина смуги оборони піхотних з'єднань зменшилася: для корпусу з 40 – 60 км до 10 – 35 км, для дивізії з 15 – 18 км до 6 – 14 км. Зросла тактична щільність: по стрілецьких батальйонах до 0,8 – 1,2, по артилерії до 30 – 40 гармат і мінометів, по танках до 2 – 5 одиниць на 1 км фронту.

Вдосконалювалася і тактика наступу. Якщо на початковому періоді війни в радянських військах у всіх частинах і з'єднаннях, до стрілецьких дивізій включно, для наступу створювався бойовий порядок в один ешелон, а в стрілецьких взводах і ротах практикувався стрілецький ланцюг, то починаючи з 1943 радянським військам довелося проривати суцільну глибокоешелоновану оборону противника. У зв'язку з цим бойові порядки стрілецьких частин і з'єднань знов стали будувати в 2 – 3 ешелони (бойовий порядок стрілецьких рот – в один ешелон – залишився без зміни). Враховуючи безперервне посилення оборони противника, смуги наступу радянських військ в ході війни звужувалися. Так, наприклад, стрілецькі дивізії наступали в смузі: взимку 1941

1942

– 7 – 14 км, восени 1942 – 4 – 5 км, влітку 1943 – 2 – 2,5 км, в 1944 – 1945 – 1,5 – 2 км. Подальше зростання кількості зброї і бойової техніки дозволяло збільшити тактичну щільність, яка в третьому періоді війни становила на 1 км ділянки прориву: по піхоті 6 – 8 стрілецьких батальйонів, по артилерії 150 – 250 гармат і мінометів, по танках – 20–30 одиниць. Все це давало можливість добитися на головних напрямках вирішальної переваги в силах і засобах. Став проводитися артилерійський наступ. Просування піхоти і танків, що наступали, забезпечувалося діями інженерних військ при повній підтримці з повітря штурмовою та винищувальною авіацією.

Розроблені основні теоретичні положення і практичні рекомендації тактики успішно застосовувалися радянськими військами при прориві оборони противника і розвитку наступу у високих темпах, особливо в ході Білоруської операції 1944, Ясько-Кишинівської операції 1944, Вісло-Одерської операції 1945, Берлінської операції 1945. Практика тактичної підготовки військ і ведення ними бойових дій в ході війни знаходила теоретичне узагальнення в наказах, директивах і вказівках Верховного Головнокомандування і Генштабу, в статутах, настановах та військово-теоретичних працях.

Тактика англо-американських сухопутних військ в 2-ій світовій війні розвивалася шляхом вироблення найдоцільніших прийомів спільного використання в бою не лише родів сухопутних військ та авіації, а також військово-морського флоту. Великий досвід був придбаний в проведенні масштабних морських і повітряно-десантних операцій за участю сухопутних військ і широкому використанні танків-амфібій як засоби підтримки піхоти при боях за плацдарми.

У післявоєнний час впровадження у війська ракетно-ядерної зброї, що володіє величезними вражаючими можливостями, електроніки, різних видів новітньої звичайної зброї і бойової техніки, повна моторизація і механізація сухопутних військ незмірно збільшили їхні бойові можливості, змінили характер і способи ведення загальновійськового бою.

Засоби боротьби зробили визначальний вплив на зміну змісту загальновійськового бою. Вважалося, що в разі застосування ядерної зброї головний зміст загальновійськового бою складатимуть ядерні і вогневі удари у поєднанні з маневром і атаками військ. Зокрема, виникне необхідність застосовувати маневр військами та силами з метою використання результатів своїх ядерних і вогневих ударів для завершення розгрому противника або виведення військ з-під його ударів. Висока приголомшуюча потужність ядерної зброї, велика далекобійність і точність влучення в ціль викликали необхідність розосередження військ по фронту і в глибину, збільшення ширини смуг дій з'єднань і частин, зосередження сил і засобів на головному напрямку, перш за все шляхом масування ядерної і звичайної зброї. Масове надходження на озброєння мотострілецьких військ бойових машин піхоти і бронетранспортерів, самохідній артилерії та іншої бойової техніки дозволила різко збільшити темпи наступу. Мотострілецькі підрозділи отримали можливість вести атаку без спішування спільно з танками. Унаслідок насичення військ вертольотами, широкого застосування тактичних повітряних десантів, авіації та здійснення маневру військами повітрям, загальновійськовий бій придбав наземно-повітряний характер.

1.2.5. Тактика збройних сил XXI століття

Тактика сухопутних військ охоплює питання підготовки і ведення загальновійськового бою, успіх якого досягається спільними зусиллями всіх родів сухопутних військ і спеціальних військ; визначає роль, місце і завдання кожного роду військ в бою і, виходячи з їхніх бойових властивостей і можливостей, встановлює порядок і способи їхнього бойового застосування.

Сучасна тактика наступу сухопутних військ полягає в надійному вогневому придушенні оборони противника на всю її глибину, переході в наступ військових частин, як правило, з ходу з районів, значно віддалених від переднього краю оборони противника; у проведенні стрімких атак механізованих та танкових військ; швидкому прориві тактичної оборони противника і розвитку наступу в її глибині.

Велике насичення військ броньованою технікою і засобами механізації інженерних робіт істотно змінили тактику ведення оборонного бою сухопутних військ. Насиченість технікою дозволяє військовим частинам в короткі терміни організувати глибокоешелоновану оборону, здатну протистояти масованим ударам сучасних засобів противника і меншими силами завдавати йому поразки. Велика роль при веденні бойових дій відводиться пересуванню військ, особливо маршем, а також залізницею, водними шляхами сполучення і повітрям.

Із створенням нових засобів боротьби з'явився нові види бойового забезпечення військ при веденні бойових дій: захист від зброї масового ураження, радіоелектронна боротьба. Суттєво зросли вимоги до військ, до виховання особового складу, його виучки, дисципліни, морально-психологічної і фізичної підготовки. При цьому вирішальна роль в бою ще в більшій мірі, ніж раніше, належить людині, що досконало володіє зброєю і бойовою технікою, всіма видами ведення бойових дій, що має високими морально-бойові якості.

1.2.6. Тактика Збройних Сил України 2014 – 2019 роки

З початком військової агресії РФ у 2014 року, Україна не була готова до нового виду ведення бойових дій, та застаріла радянська тактика потребувала модернізації та впровадження нових видів протидії гібридній війні.

За час проведення антитерористичної операції, а згодом операції об'єднаних сил на території Луганської та Донецької областей постійно проводився аналіз тактики дій противника, та протидія його засобам вогневого ураження та радіоелектронної боротьби.

Починаючи з кінця 2014 року розпочалась нова ера розвитку Збройних Сил України:

застосування тепловізорів, коліматорних прицілів, новітніх прицілів нічного бачення;

засоби індивідуального захисту та засоби зв'язку зазнали оновлення;

широке використання безпілотних авіаційних апаратів (комплексів) (далі – БпЛА (БпЛК));

розробка нової та модернізація існуючих зразків озброєння та військової техніки;

оновлення систем виявлення та спостереження, прицілювання для кожного виду військового озброєння та військової техніки.

Тактика зазнала нових способів ведення бойових дій. Збройні сили почали розробляти та впроваджувати в систему підготовки тактичні військові публікації (методики, методичні посібники (рекомендації), керівництва тощо) та стандартів (індивідуальної базової загальновійськової, фахової та колективної підготовки (далі – СТП (СТІ, СТК) за Каталогами завдань (МЕТ) (Переліками навчально-бойових завдань) (МЕТЛ) (далі – КЗ (ПНБЗ), поступово відходячи від радянської системи підготовки (посилання **д, ж**).

1.3. Розвиток тактики з урахуванням досвіду дій військ в ООС (АТО)

Складові воєнного мистецтва зазнають з часом певних змін, які повинні враховуватись в інтересах підвищення якості підготовки і ведення воєнних (бойових) дій. У зв'язку з цим виникає необхідність визначення перспектив розвитку тактики з огляду на досвід, який набувається підрозділами, існуючі та прогнозовані загрози національній безпеці України у воєнній сфері.

Аналіз збройного протиборства на Сході України дозволяє зробити висновок, що серед складових воєнного мистецтва у період з 2014 року по сьогоднішній день найбільшою “реалізованою” є тактика? як теорія і практика підготовки і ведення бою. На тактичному рівні вирішуються не тільки тактичні бойові завдання, а й оперативні. В деяких випадках, навіть, можна вести розмову про те, що діями підрозділів тактичного рівня можуть бути вирішені і стратегічні завдання. Розвиток теорії і практики підготовки і ведення бою – один з інструментів зменшення втрат і досягнення переваги над противником вже сьогодні.

Тактика – поняття достатньо широке. З огляду на основний зміст бойових дій уздовж лінії розмежування сторін на території Донецької та Луганської областей доцільно досліджувати (аналізувати) саме загальну тактику, як теорію і практику підготовки і ведення загальновійськового бою.

У першу чергу на загальну тактику впливає поява новітніх (модернізованих) зразків озброєння і військової техніки. Використання безпілотних авіаційних апаратів (комплексів), автоматизованих систем управління підрозділами та зброєю надають потужного поштовху для розвитку тактики.

Іншим фактором, який впливає на розвиток загальної тактики, є погляди військових фахівців і командування противника на ведення операцій та боїв. Для перемоги в бою знання тактики дій противника інколи важливіше, ніж навіть вогнева перевага над ним. Врахування тактики противника під час планування бою та під час його ведення дозволяє наблизитись до максимальної реалізації бойових можливостей підрозділів.

Зміст загальної тактики визначають характер та принципи загальновійськового бою; форми дій, способи підготовки, способи дій та організаційна структура військових формувань. Відповідно до цього можна припустити, що розвиток загальної тактики – розвиток перелічених “елементів”.

Враховуючи бойовий досвід можна констатувати, що докорінно характер сучасного загальновійськового бою у порівнянні з загальновійськовим боєм у збройних конфліктах кінця ХХ сторіччя практично не змінився.

У той же час перспективи розвитку загальної тактики пов'язані із розвитком принципів загальновійськового бою як обґрунтованих і перевічених на практиці “правил” підготовки і веденню бою. Може здаватися, що принципи загальновійськового бою є чимось незмінним. Але під впливом багатьох факторів принципи загальновійськового бою зазнають суттєвих змін.

Аналіз даних, дозволяє стверджувати, що принципи загальновійськового бою у російській і українській теоріях воєнного мистецтва мають певні відмінності, хоча обидві ґрунтуються на радянських засадах воєнного мистецтва і розвиваються самостійно всього декілька десятків років. При цьому відмінності дещо відображають процес вивчення і подальшого впровадження стандартів НАТО.

Розглядаючи питання розвитку форм дій слід підкреслити, що основною формою дій підрозділів тактичного рівня залишиться бій. При цьому нові умови виконання бойових завдань, “гібридні” загрози підкреслюють важливість не тільки бою, але і стабілізаційних дій як однієї з форм дій військових частин і підрозділів.

Форми дій бригад, батальйонів, рот (як і створених на їх базі тактичних груп) реалізуються через їх підготовку та безпосередньо їх дії (виконання бойових завдань). Перспективи розвитку загальної тактики залежать як від змін процесу підготовки загальновійськового бою, так і від змін способів його ведення. Визначаючи перспективи розвитку загальної тактики вкрай важливими є перспективи розвитку способів ведення бою (способів виконання бойових завдань).

Перспективи розвитку способів ведення оборонного бою, наступального бою, стабілізаційних дій охоплює види воєнних (бойових) дій, які є характерними для дій військових частин і підрозділів на окупованій території Донецької і Луганської областей.

В першу чергу, слід розглядати оборонний бій на лінії розмежування сторін. Особливостями виконання бойових завдань військовими частинами і підрозділами є утримання опорних пунктів на лінії розмежування сторін та відведення у глибину танкових підрозділів та артилерійських підрозділів, озброєних системами калібру більше 100 мм.

Такі умови вимагатимуть від командирів прагнути вести активну розвідку з метою своєчасного виявлення намірів противника, планувати ефективний маневр других ешелонів, загальновійськових резервів, відведених артилерійських і танкових підрозділів на загрозові напрямки, забезпечувати скорочення тривалості циклу управління за рахунок використання сучасних інформаційних технологій, а безпосередньо в бою – проявляти активність, рішучість та самостійність. Не виключено, що утримання “широких” смуг та районів оборони вимагатимете вести саме маневрену оборону.

В другу чергу слід прогнозувати можливість ведення оборонних боїв “в рамках” оборонної операції угруповання військ, що може бути цілком можливим при спробі противника вести наступальні операції з визначеною метою. У випадку розв’язання повномасштабної агресії проти України військові частини і підрозділи поряд із позиційною і маневреною обороною будуть змушені вести і “осередкову” оборону, яка буде передбачати утримання окремих вузлів (районів) оборони для скоювання якнайбільшої кількості сил та засобів противника. Така міра може бути вимушеною на напрямках, де противник матиме значну перевагу у силах і засобах.

В умовах ведення бою на широкому фронті, за умов відсутності потужних других ешелонів та загальновійськових резервів, в умовах відведення артилерії та танків від лінії розмежування, під час ведення бою в населених пунктах як ніколи зростає важливість “автономності” дій підрозділів; своєчасності висування артилерії для підтримки бою механізованих і мотопіхотних підрозділів; ефективного вогневого ураження противника; маневреності других ешелонів і резервів; самостійності і активності командирів усіх ланок (особливо у ланці взвод – відділення).

Аналізуючи оборонні бої загальновійськових підрозділів у період з 2014 року по теперішній час, враховуючи умови, в яких можливе ведення оборонного бою, та тенденції розвитку збройної боротьби у цілому можна визначити такі перспективи розвитку способів ведення оборонного бою:

надання переваги дальньому вогневому ураженню противника;

забезпечення максимально можливої ефективності вогневого ураження противника (далі – ВУП) за рахунок впровадження і застосування автоматизованих систем управління вогнем артилерії та “важкої” зброї піхоти;

обов’язкове створення вогневих мішків, вогневих районів у поєднанні з артилерійськими, мінометними, танковими “каруселями”, що максимально знижуватиме активність противника, який наступає;

зростання ролі підрозділів, призначених для дій у смузі забезпечення, на передовій позиції, на позиціях бойової охорони;

ведення активних засадних дій на підступах до оборони та в глибині смуг оборони (районів оборони, опорних пунктів);

створення і активні дії бронегруп як елементів бойового порядку не тільки батальйонів, але й бригад;

надання переваги діям других ешелонів (резервів) на вогневих рубежах під час утримання смуги оборони на напрямку головного удару противника;

забезпечення готовності до ведення кругової оборони будь-якого підрозділу;

удосконалення способів відбиття атаки противника;

визначення завдань щодо боротьби з десантами і диверсійно-розвідувальними групами (диверсійно-розвідувальними силами) (далі – ДРС (ДРГ)) противника усім елементам бойового порядку;

удосконалення порядку фортифікаційного обладнання районів оборони, опорних пунктів;

обладнання “захищених” районів зосередження та їх зайняття підрозділами під час вогневого ураження артилерією противника опорних пунктів (районів оборони);

підвищення ролі системи протитанкової оборони (зупинка та знищення танків, БМ противника, як правило, призведе до відмови піхоти противника продовжувати наступальні дії);

забезпечення “універсальності” зенітних артилерійських підрозділів (прикриття підрозділів і об’єктів від засобів повітряного нападу противника, а також ведення вогню по наземних цілях);

досягнення максимальної активності оборонного бою (випередження противника у веденні вогню та маневрі);

доцільність починати маневр підрозділами в глибину під час ведення маневреної оборони одразу із початком ближнього бою (збереження сил та своєчасний відхід – запорука успішного ведення бою; у цьому випадку можна розраховувати на успішні дії підрозділів на декількох рубежах, позиціях).

Розглядаючи наступальний бій загальновійськових частин та підрозділів у найближчій перспективі можна стверджувати, що бій може вестися у різних умовах.

В першу чергу слід розглядати наступ на підготовлену в інженерному відношенні оборону противника. У другу чергу – наступ на непідготовлену оборону противника (такі умови можуть бути створені під час наступу в глибині оборони противника або у результаті введення противника в оману відносно можливих напрямків наступу).

У найближчому майбутньому не зміниться важливість ведення наступу по доступних для просування військ напрямках з виходом у фланг і тил районів оборони та опорних пунктів противника. При цьому слід враховувати існуючі умови переходу до наступальних дій (з висуванням з глибини; з положення безпосереднього зіткнення з противником).

У 2014 році під час звільнення від НЗФ території Донецької та Луганської областей військові частини і підрозділи ЗС України вели активні дії, серед яких можна виділити штурмові, рейдові дії, а також наступальні дії у формі наступальних боїв.

У той же час, дії військ уздовж лінії розмежування та існування, так званої “сірої зони”, призвело до появи такого різновиду наступального бою, який у засобах масової інформації має назву “повзучий наступ”. Такий наступ проводиться невеликими силами, він обмежений певною територією і має на меті встановлення контролю над місцевістю, яку не захопив противник, або змушення противника відійти із займаних опорних пунктів (вузлів оборони). Так званий “повзучий наступ”, який проводиться з метою покращення обстановки, – це не прояв розвитку тактики наступального бою. Скоріше це – спосіб захоплення території, який зумовлений характером сучасного збройного протистояння на Сході України. Проте, не слід забувати і про наступальний бій з рішучими цілями.

Аналізуючи дії військових частин і підрозділів в ході виконання бойових завдань на території Донецької та Луганської областей можна визначити такі перспективи розвитку способів ведення наступального бою:

застосування розвідувально-вогневих комплексів (далі – РВК) для підвищення ефективності вогневої підготовки атаки і вогневого підтримання військових частин і підрозділів, що наступають;

постійне поєднання вогневого ураження противника із радіоелектронним придушенням системи управління противника;

обов'язкове створення у наступальному бою поряд із другим ешелonom загальновійськового резерву (резервів);

вибір такого напрямку головного удару (головного напрямку), який забезпечить, в першу чергу, захоплення “ключових” точок місцевості (об’єктів інфраструктури);

широке застосування передових і рейдових загонів, які повинні забезпечити випередження противника в ході ведення наступального бою;

перегляд типового розподілу сил та засобів по ешелонах (для забезпечення ефекту “катку” в ході наступального бою доцільно мати рівні за складом перший та другий ешелон, які за необхідності можуть “змінювати” один одного в ході виконання бойового завдання);

суттєві зміни системи рубежів і районів, які призначаються під час переходу в наступ з висуванням з глибини (класичні способи висування і розгортання добре відомі противнику, що дозволить останньому спланувати ефективне вогневе ураження підрозділів, які наступають; у цьому випадку доцільніше “рознести” висування підрозділів за часом, напрямками, а для певної частки підрозділів призначити очікувальні позиції);

відмова від ділянок прориву на користь вибору ділянок місцевості, суттєва перевага у силах і засобах на яких повинна досягатись за рахунок ефективного вогневого ураження противника усіма наявними вогневими засобами та маневру вогнем;

зростання ролі безперервного і надійного управління саме під час ведення високоманеврених дій, що вимагає забезпечити живучість системи управління за рахунок використання запасних (допоміжних) командних пунктів;

підвищення уваги до боротьби з резервами противника.

Беззаперечно, що деякі з перспективних напрямків розвитку способів ведення бою будуть характерними і для оборонного, і для наступально боїв. До таких можна віднести:

створення нетипових елементів бойового порядку;

широке застосування розвідувальних та ударних безпілотних літальних апаратів в інтересах виконання завдань військовими формуваннями тактичного рівня;

використання автоматизованої системи управління військами (або її елементів) у тактичній ланці управління;

удосконалення способів виконання завдань силами та засобами бойового, технічного, тилового та медичного забезпечення;

надання більшої “самостійності” молодшим командирам та підвищення автономності дій “малих” підрозділів (груп).

Визначаючи питання розвитку загальної тактики було би помилкою не враховувати перспективи розвитку стабілізаційних дій як форми дій військ у сучасних умовах.

Стабілізаційні дії військових частин і підрозділів суттєво відрізняються від наступального та оборонного бою і, відповідно, займають своє місце у загальній тактиці. Досвід дій військ в ході антитерористичної операції у 2014-2019 роках показав, що стабілізаційні дії включають виконання так званих

“поліцейських” функцій та можуть і повинні проводитися у поєднанні з іншими формами дій загальновійськових підрозділів.

Аналізуючи досвід дій загальновійськових підрозділів в ООС (АТО) та враховуючи необхідність виконання заходів із стабілізації обстановки як у своєму тилу, так і на захопленій в ході наступу території можна визначити такі перспективи розвитку способів ведення стабілізаційних дій загальновійськовими частинами і підрозділами:

підвищення рівня взаємодії між підрозділами ЗС України та іншими військовими формуваннями і правоохоронними органами, які беруть участь у стабілізаційних діях;

удосконалення тактики дій під час взяття під контроль і прикриття загальновійськовими підрозділами ділянок державного кордону;

масове використання технічних засобів розвідки, сигнальних засобів, технічних засобів охорони під час блокування (ізоляції) визначених рубежів (районів); охорони важливих об’єктів і комунікацій;

безперервне ведення розвідки противника і місцевості БпЛА (БпЛК);

удосконалення способів патрулювання доріг, периметрів об’єктів тощо;

впровадження нових способів проведення режимно-обмежувальних заходів;

активне ведення демонстраційних дій у всій операційній зоні (районі, секторі відповідальності);

удосконалення способів ведення пошуково-ударних дій під час знищення незаконних збройних формувань;

залучення артилерійських підрозділів для вогневого блокування, вогневого прочісування, вогневого супроводження.

удосконалення способів супроводження колон та ведення контрзасадних дій;

постійний моніторинг обстановки у районах (секторах) відповідальності підрозділів за допомогою великої кількості технічних засобів розвідки;

збільшення кількості заходів, які проводяться підрозділами цивільно-військового співробітництва.

Таким чином, якість виконання бойових завдань військовими частинами і підрозділами під час ведення загальновійськового бою, ведення стабілізаційних дій залежить від багатьох факторів. При цьому вирішальними, поряд з укомплектованістю військових частин і підрозділів мотивованим особовим складом та якісними зразками озброєння і військової техніки, є врахування теоретичні основ загальної тактики та перспектив її розвитку.

Досвід, який набувається військовими частинами і підрозділами Збройних Сил України під час ООС, дозволяє розширити межі реалізації багатьох положень сучасної теорії загальної тактики. Будучи джерелом розвитку досвід бойових дій повинен окреслити зміни у способах виконання бойових завдань.

У свою чергу, реалізація перспективних способів ведення бою (стабілізаційних дій) – запорука успішного ведення операцій і збройної боротьби, в цілому.

1.4. Тактична підготовка армій провідних держав світу (на прикладі армії США)

Командування Сухопутних військ США у відповідності до широкомасштабної програми нарощування потужності Збройних сил проводить активні заходи, направлені на значне збільшення бойових можливостей з'єднань, частин і підрозділів за рахунок оснащення їх новітньою зброєю і військовою технікою, а також вдосконалення організаційно-штатної структури, переглядає погляди на їх бойове використання. Практичним підтвердженням цього є ухвалення концепції Сухопутних військ “повітряно-наземна операція (битва)”, що відображає якісно нові погляди американського командування на характер ведення бойових дій в сучасних умовах. Відповідно до неї були перероблені основні польові статuti, настанови, інструкції, що регламентують питання оперативної і бойової підготовки військ і штабів.

Командування армії США, активно проводить курс на нарощування бойової могутності військ, надає велике значення бойовій підготовці, як одній з головних складових частин їх боєготовності. Тактична підготовка в частинах і підрозділах Сухопутних військ планується згідно керівних документів на навчальний рік, який в американській армії починається 1 липня і закінчується 30 червня наступного року. Навчальний рік розділяється на чотири періоди.

Тактична підготовка в Сухопутних військах протягом року проходить безперервно, оскільки процес надходження в з'єднання, частини і підрозділи нового контингенту військовослужбовців і звільнення тих, у яких закінчився термін контракту або служби, проходить постійно. Вона включає підготовку військовослужбовців як одиночну, так і у складі підрозділів (по американській термінології, індивідуальна і колективна).

Індивідуальна підготовка полягає в закріпленні, підтримці на належному рівні, відновленні втрачених і вдосконаленні отриманих знань, умінь і навиків окремих військовослужбовців, що пройшли підготовку в навчальних центрах (або на курсах для новобранців). Колективна підготовка є процес бойового злагодження підрозділів і частин для ведення бойових дій в сучасній війні.

Структура тактичної підготовки визначає, на думку американських військових фахівців, колективне навчання як основу. На нього в рік відводиться 144 дні. На індивідуальне навчання виділяється в рік 72 дні. Пів дня в тиждень відводиться для обслуговування техніки і зброї, проведення регламентних робіт, різних змагань, медичного огляду і інших заходів.

Тематика тактичної підготовки охоплює всі види бойових дій, у тому числі в особливих умовах: наступ, оборона, марш і зустрічний бій, стримуючі дії, відхід, подолання смуги забезпечення, бій в місті, розвідка, боротьба з повітряними десантами, нічний бій. Важливе місце в тактичній підготовці відводиться питанням ведення бойових дій в урбанізованій місцевості (великих населених пунктах). Планом бойової підготовки передбачається навчання підрозділів і частин веденню бойових дій вночі і в умовах обмеженої видимості. Найбільший акцент в цьому виді тактичної підготовки

американським командуванням зроблений на підрозділах тактичної ланок – роти, батальйону та їм рівних.

Боротьбі з десантами противника навчаються всі військовослужбовці незалежно від того, до якого роду військ (служб) вони відносяться.

Підготовка у складі підрозділів організовується для закріплення і вдосконалення вогневих навиків і проводиться у складі розрахунку, вогневої групи екіпажу, відділення, взводу, роти і батальйону у всіх видах бою, у тому числі в особливих умовах.

Для контролю і оцінки якості підготовки військовослужбовців і підрозділів складаються так звані індивідуальні і колективні переліки навчально-бойових завдань. Вони розробляються для кожного військовослужбовця з урахуванням терміну його служби, рівня навченості, фізичного і інтелектуального розвитку, схильностей, здібностей і можливостей, а також специфіки задач бойової підготовки, які вирішуються підрозділом. Відповідно до їх вимог кожна індивідуальна навчальна задача є не що інше, як перелік мінімальних вимог до рівня підготовки військовослужбовця на даному етапі його служби.

Зміст колективного навчання визначають переліки колективних навчально-бойових завдань (METL). Вони розробляються для кожного відділення (екіпажу, розрахунку), взводу, роти, батальйону і бригади залежно від рівня навченості особового складу і бойової злагожденості в тому або іншому виді бою. Кожна така задача є комплексом взаємопов'язаних питань бойової підготовки. Американське командування вважає, що навчання по окремих предметах поза зв'язком з тактикою може зробити негативний вплив на якість бойової підготовки в цілому.

Тактична підготовка в системі бойової підготовки в армії США планується згідно керівних документів і включає навчання особового складу в навчальних центрах або на курсах для новобранців у військових школах родів військ (служб) і підготовку особового складу підрозділів і частин. В американській армії прийнята "Basic military training" (Програма базової загальновійськової підготовки) (далі – ВМТ (БЗВП) новобранців по якій передбачається їх навчання в одному навчальному центрі і у складі одного навчального підрозділу. Найбільш інтенсивно вона ведеться у Форті Беннінг, штат Джорджія. Навчальні центри призначені для одиночної підготовки військовослужбовців, а також для дій у складі відділення, екіпажу або розрахунку. Навчання в них проводиться в два етапи: початкова бойова підготовка і підвищена одиночна.

Військовослужбовці, які успішно здали заліки і добре себе зарекомендували, переходять для проходження курсу підвищеної одиночної підготовки (по військово-обліковій спеціальності) в навчальні центри, на курси у військові училища (школи) родів військ (служб) або на курси в частини і підрозділи регулярної армії. Американські фахівці вважають, що дуже важливо, якщо основна підготовка солдатів буде здійснюватися у військах під час тренувань.

Початковими плануючими документами в мотопіхотних батальйонах є ARTER 7-15 – Army training evaluation programme (Програма бойової підготовки) (посилання л), настанова по організації і проведенню бойової підготовки, керівництво по бойовій підготовці, керівництво по підвищенню класності, а також польовий статут FM 7-0 Train to win in a complex world”, october 2016 (Спрямованість бойової підготовки на досягнення здатності перемагати у складних умовах сучасного світу”, видання Штаб-квартира Міністерства Сухопутних Військ, Вашингтон Округ Колумбія, 5 жовтня 2016 року) (посилання м). В основі організації тактичної підготовки в Сухопутних військах лежить так званий принцип децентралізації. Він полягає в наданні достатньо широких прав командирам батальйонів і рот самостійно організувати процес навчання підрозділів. На підставі аналізу рівня підготовки особового складу, злагодженості підрозділів і задач тактичної підготовки командири самі визначають, на яких навчальних задачах необхідно зосередити зусилля, які слід повторити, які можливо взагалі опустити.

При децентралізованій організації тактичної підготовки навчальні задачі доводяться до кожного військовослужбовця, підрозділу в сумірній формі, а задачі бойового злагодження диференціюються, черговість їх виконання чітко визначається.

Процес навчання військ в армії США здійснюється відповідно до шести основних принципів: мотивації (зацікавленості), цілеспрямованості (раціональності), практики, реалізму, опори на досвід навчаємого, значимості.

Американське командування, приділяє основну увагу на колективне навчання, в тактичній підготовці головне завдання зосереджує на організації польової навченості підрозділів.

Останніми роками в тактичній підготовці Сухопутних військ знайшли розповсюдження такі форми організації навчального процесу для підрозділів Сухопутних військ, як польові виходи, цикли навчання (курси підготовки), заняття із зворотнім (перевернутим) циклом, спеціалізоване навчання. Польові виходи є спільним практичним навчанням підрозділів і частин різних родів військ.

Як вважають американські фахівці, застосування в навчальному процесі такої форми, як польові виходи, дає широкі можливості для відпрацювання і вдосконалення практичних навиків особового складу по виконанню поставлених задач в різних видах бою, по злагодженню дій підрозділів. Під час проведення польового навчання з підрозділом необхідно не забувати використовувати всі можливі практичні засоби для створення напруженості. Така форма організації навчального процесу як цикли навчання (курси підготовки) застосовується для навчання підрозділів (відділень, взводів і рідше рот, батальйонів, бригад) спеціальним прийомам і способам дій, відпрацювання окремих складних питань, тактичних задач або тем за нетривалий час.

Також, американські військові фахівці вважають що організація навчання підрозділів у вигляді циклів навчання (курсів підготовки) дозволяє зосередити увагу на вивченні певного кола задач, прийомів і способів дій, якість відпрацювання яких в ході проведення занять в інших формах не забезпечує

досягнення бажаного рівня підготовки. Суть такої форми тактичної підготовки як заняття із зворотнім (перевернутим) циклом полягає в перенесенні частини денних занять на ніч. На думку американського командування, організація навчання у формі занять із зворотнім циклом дозволяє повніше використовувати нічний час для тактичної підготовки, глибше і ширше вивчати питання ведення бою вночі, адаптувати в якійсь мірі психіку особового складу до нічних дій, понизити його стомлюваність і підвищити працездатність.

2. ВИМОГИ ДО ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

2.1. Загальні положення

Тактична підготовка відображає порядок поетапного набуття військовослужбовцями необхідних знань, навичок та вмінь для ведення загальновійськового бою в умовах сучасних збройних конфліктів, які проводяться швидкоплинно та з застосування різноманітної зброї. Вона забезпечує своєчасне виконання завдань, які стоять перед підрозділами, за відповідним рішенням на застосування та з мінімальними втратами. Головне завдання підготовки є забезпечення відповідності навченості військовослужбовців, злагодженості підрозділів та штабу батальйону сучасній теорії ведення бойових дій.

При цьому поетапна підготовка особового складу, як індивідуально, так у складі підрозділу проводиться під час планового навчання на відповідних етапах підготовки.

Тактична підготовка особового складу та підрозділів батальйону здійснюється за відповідними періодами підготовки:

а) під час базового періоду підготовки – проводиться курсова (зборова, фахова) та індивідуальної підготовка за модульним принципом, відпустки військовослужбовців. В даний період підготовка у складі підрозділів не здійснюється. Основні зусилля у тактичній підготовці спрямовуються:

на проведення індивідуальної підготовки офіцерів та сержантів (тренування (вправи) з організації бою та управління підрозділами і вогнем), у тому числі навчання на курсах підготовки;

індивідуальної підготовки військовослужбовців, у тому числі використанням тренажерів (тренажерних комплексів).

б) в період інтенсивної підготовки проводиться набуття (підтримання) здатності виконувати бойові (спеціальні) завдання на визначених полігонах шляхом проведення тактичних (тактико-спеціальних) занять (навчань), бойових стрільб відділень (екіпажів, взводів) з відпрацювання переліку навчально-бойових завдань (далі – ПНБЗ) на незнайомій місцевості зі здійсненням маршу різними способами у складі підрозділів. Завершується підготовка визначенням рівня готовності (самооцінюванням) (посилання г). У цей період проводиться послідовне злагодження підрозділів батальйону включно (спільно) з

підготовкою штабу. Основні зусилля в даному періоді зосереджуються на проведенні:

заходів злагодження штабів (штабні тренування (навчання), тренування з планування бою);

повномасштабної підготовки тактичної групи (далі – ТГр) (підрозділів) виключно на польовій НМТБ шляхом відпрацювання визначених з урахуванням специфіки бойового призначення тактичних завдань, при цьому заняття з тактичної (тактико-спеціальної, спеціальної) проводяться в комплексі з іншими предметами навчання шляхом відпрацювання визначеного ПНБЗ та залученням підрозділів інших видів (родів) військ та спеціальних військ.

в) під час періоду підтримання навченості проводяться заняття з підтримання готовності до виконання завдань за призначенням, несення бойового чергування, участь у міжвидових, командно-штабних та тактичних (тактико-спеціальних, багатонаціональних) навчаннях, визначення рівня готовності (самооцінюванням або оцінюванням) (посилання г). В цей період з підрозділами відпрацьовується перелік тактичних завдань, переважно в пунктах постійної дислокації (далі – ППД), на приказарменій НМТБ, полігонах військових частин та з меншою інтенсивністю ніж у попередньому періоді підготовки. Більша частина занять (до 80 % навчального часу) здійснюється на тренажерах (тренажерних комплексах), решта занять (до 20 % навчального часу) у польових умовах, з використанням ОВТ. Основні зусилля зосереджуються:

на недопущення зниження досягнутого рівня навченості підрозділу шляхом проведення заходів удосконалення злагодженості штабів, навченості особового складу та підрозділу (усунення недоліків за результатами проведення оцінювальних заходів у ході інтенсивного періоду, практичне опрацювання додаткових питань за змістом тактичних завдань у ході проведення тактичних (тактико-стройових) занять;

на відпрацюванні індивідуальних завдань, а також завдань підготовки відділень (екіпажів, розрахунків, обслуг), взводів та їм рівних.

Відповідно до рівня навченості особового складу, стану озброєння та військової техніки (далі – ОВТ) та інших умов термін періодів підготовки визначається (корегується, уточняється) відповідним начальником (командиром). Злагодження у складі батальйону та йому рівних підрозділах здійснюється на фоні проведення заходів з підготовки управління військової частини з залученням підрозділів забезпечення.

г) під час проведення заходів бойового злагодження (період інтенсивної підготовки) в ході відновлення боєздатності:

проведення заходів бойового злагодження до рот (батарей), батальйонів включно в ППД на бригадних полігонах, (у випадку неможливості бригадного полігону забезпечити виконання заходів злагодження рот (батарей), батальйонів (дивізіонів) заходи злагодження проводити на загальновійськовому полігоні та полігоні НЦ, ЦПП, що розташовані поблизу), при цьому вихід на полігон для проведення БТН здійснювати побатальйонно.

В ході проведення бойового злагодження здійснюється:

- злагодження відділень (екіпажів, розрахунків, пар (груп) БМ;
- злагодження взводів;
- злагодження рот, батареї;
- злагодження рот шляхом проведення двосторонніх ротних тактичних навчань з використанням лазерних імітаторів стрільби та ураження “MILES” або “LASERTAG”;
- переміщення на загальновійськовий полігон (якщо не можливо провести злагодження батальйонів на бригадному полігоні);
- злагодження батальйонів;
- злагодження основних підрозділів шляхом проведення тактичних навчань з бойовою стрільбою з визначенням оцінки (оцінювання) батальйонів (дивізіонів) щодо готовності до застосування в складі штатних підрозділів (ТГр).

2.1.1. Завдання тактичної підготовки

В сучасних умовах основними завданнями тактичної підготовки являється:

- вивчення теоретичних основ сучасного загальновійськового бою, його принципів і організації, озброєння, бойових можливостей, прийомів і способів дій своїх військ і військ імовірного противника на підставі досвіду локальних конфліктів останнього часу та участі ЗС України в миротворчих операціях;

- набуття (вдосконалення, підтримання) вмінь та практичних навичок офіцерів та сержантів в прийнятті обґрунтованих рішень, чіткій постановці бойових завдань, організації взаємодії та всебічного забезпечення бойових (спеціальних) дій, проведення виховної та психологічної роботи серед підпорядкованого особового складу;

- відпрацювання і вдосконалення знань, навичок, умінь командирів і штабів в організації та забезпеченні бойових дій, безперервному управлінню підрозділами та вогнем у всіх видах бою, під час виконання інших тактичних дій;

- навчання військовослужбовців усіх спеціальностей чіткому виконанні прийомів і способів ведення бойових дій у складі своїх підрозділів, вмілому застосуванню індивідуального і групового озброєння і бойової техніки у складних умовах обстановки, на різноманітній місцевості (в населеному пункті, в горах, в лісі тощо), вдень і вночі;

- забезпечення відповідного рівня бойового злагодження підрозділів для успішного виконання різноманітних завдань в умовах сучасного загальновійськового бою;

- формування у особового складу високих морально-психологічних і фізичних якостей і поєднання їх з професійними навичками і вміннями.

2.1.2. Спрямованість тактичної підготовки

Під час злагодження підрозділів підготовка спрямовується на досягнення визначених бойових (спеціальних) спроможностей щодо ведення бойових дій з урахуванням досвіду застосування військових частин (підрозділів) в сучасних збройних конфліктах:

починаючи зі злагодження взводів підготовка здійснюється у складі взводних тактичних груп (механізований взвод, СПГ, АГС, ДШК (НСВС), снайпери, сапери тощо) з засобами посилення та колективною зброєю, артилерійськими корегувальниками, передовими авіаційними навідниками;

кожне заняття з ТГр проводиться на незнайомій місцевості, з переходом від денних до нічних дій на штатній техніці шляхом з використанням холостих боєприпасів, імітації та обов'язковим використанням кодованих карт, переговорних таблиць і задалегідь встановлених сигналів;

підрозділи готуються до автономних дій (у відриві від головних сил), в ході переміщення на великі відстані, виконанні завдань в населеному пункті, в лісистій, болотистій місцевості, вночі (не менше 30 - 50% навчального часу), при оточенні та виході з цього;

тактичні заняття (навчання) проводяться із залученням підрозділами армійської та штурмової авіації, при цьому вогневе ураження авіацією та артилерією здійснюється "за викликом";

обов'язково проводяться тактико-вогневі та спеціальні вправи стрільб та навчання швидкісній стрільбі, стрільбі на великі дальності, поверх (у проміжки) своїх підрозділів;

відпрацьовуються спеціальні вправи для подолання страху під час артилерійського вогню, ударів авіації, обстрілів зі стрілецької зброї, та боротьбі з бронеоб'єктами противника;

в ході занять зусилля зосереджуються на підвищенні навичок особового складу в практичних діях при озброєнні, у тому числі в умовах обмеженої видимості, під вогневим впливом противника, управлінні вогнем та наданні цілевказівок, під час проведення постійних тренування з усім особовим складом екіпажів з технічної підготовки щодо усунення затримок та несправностей на техніці, виконанні вправ водіння бойових машин (автомобілів) всіма членами екіпажів (розрахунків, обслуг) та відпрацювання питань щодо зміни швидкості та напрямку руху;

вдосконалюються навички особового складу щодо дій на замінованих ділянках місцевості, порядку пошуку та знешкодження мінно-вибухових пристроїв з використанням реальних типових об'єктів (макетів), проведення тренування в обладнанні укриття для особового складу та порядку їх заняття, встановленні вибухових та невибухових загороджень;

в ході тактичних (тактико-спеціальних) навчань відпрацьовуються питання аерозольного прикриття здійснення маневру на запасні позиції та виходу під ударів противника;

відпрацьовуються питання ведення повітряної розвідки та вогню у русі та з коротких зупинок, ведення загороджувального вогню зенітної артилерії, розосередження, зосередження та перенесення вогню, забезпечення взаємодії підрозділів ППО та авіації, у тому числі з питань відкриття та закриття коридорів прольоту своєї авіації;

спрямованість виконання завдань силами і засобами розвідки (в наступі) виключно на викриття основних елементів побудови бойового порядку противника в обороні та визначення реального обсягу вогневих завдань для перших вогневих нальотів в ході артилерійської підготовки атаки;

заняття з тактичної підготовки, комплексні заняття, бойові стрільби проводяться з урахуванням тактики ймовірного противника, досвіду застосування військових частин (підрозділів) в ООС та включають психологічну складову з застосуванням відповідних макетів, звукових (шумових) імітаторів та проведення занять на елементах психологічної смуги перешкод, штурмової смуги, елементів системи БАрС;

обов'язковим відпрацюванням питань надання військовослужбовцям першої медичної допомоги на полі бою, виносу їх з поля бою, організації евакуації до лікувальних закладів з залученням підрозділів медичного забезпечення бригадної (полкової, батальйонної) ланки та розгортанням відповідних медичних підрозділів;

виконання вправ стрільб для загальновійськових підрозділів у складі рот та взводів проводяться з виконанням тактичних прийомів “танкова карусель”, “вогнева карусель”, “перекат”, “дуельна стрільба”, “флангова стрільба” та при відході, стрільба на велику відстань та з закритих вогневих позицій, стрільба на плаву та з виходом на протилежний берег, стрільба після подолання водної перешкоди під водою;

підрозділів (ТГр) – відпрацювання питань організації проведення занять у складі мобільних вогневих груп, пар бойових машин (танків), тактичних (маневрених, штурмових) груп, груп бойових машин тощо, в різних видах бою;

батальйонів (БТГр) під час відпрацювання питань наступальної тематики - відпрацювання способів (прийомів) атаки переднього краю підготовленої оборони противника (порядку захоплення першої траншеї, оволодіння взводними опорними пунктами (далі – ВОП) рот першого ешелону, знищення живої сили в довготривалих вогневих точках (довготривалих оборонних спорудах);

штурму I-ї траншеї опорних пунктів рот першого ешелону батальйону, який обороняє першу позицію (з метанням гранат в складі підрозділу, знищення живої сили стрільбою в упор, “Бою в траншеї”, в тому числі: у випадку активного спротиву противника та за відсутності його організованого опору внаслідок повного подавлення (знищення) зі створенням “груп зачищення”).

планування застосування зведених вогнеметних підрозділів (для знищення живої сили в фортифікаційних спорудах) з нанесенням групових ударів з використанням термобаричних боєприпасів;

нанесення вогневого ураження під час артилерійської підтримки військ, що наступають в ході виконання подальшого завдання батальйону (БТГр);

у складі та ведення активних оборонних дій (удосконалення елементів системи протитанкової, протидесантної, протиповітряної оборони, інженерного обладнання вогневих позицій та місцевості; влаштування мінно-вибухових загороджень порядку здійснення маневру (відходу); нанесення вогневого ураження та знищення противника, що атакує);

тренування з управління вогнем підрозділу та подачею цілевказівок проводяться з використанням мінімально необхідної кількості боєприпасів або без них;

в ході навчання здійснюється засвоєння та застосування сучасних цифрових засобів зв'язку, порядку забезпечення стійкого, скритого, достовірного зв'язку між взаємодіючими підрозділами щодо їх управління та керуванням вогнем;

особовий склад навчається виявленню радіоелектронних засобів противника, прив'язки їх до місцевості, систем управління військами і зброєю противника та визначення належності певним підрозділам (військовим частинам);

проводиться навчання підрозділів забезпечення щодо їх розгортання, організації їх діяльності, охорони та оборони відповідних органів забезпечення, інженерному обладнанню та маскуванню районів розміщення, виконанню завдань тилового, технічного та медичного забезпечення.

2.2. Форми і методи тактичної підготовки

2.2.1. Зміст тактичної підготовки

Зміст тактичної підготовки батальйону визначається рівнем готовності управління та штабу, підрозділів батальйону до виконання завдань за призначенням, як у мирний час, так і в особливий період та включає:

освоєння бойових можливостей зброї, технічних засобів і способів їх застосування в бої;

вивчення і практичне освоєння способів ведення бойових дій підрозділами самостійно та у взаємодії з підрозділами інших родів військ та спеціальних військ;

підготовку командування і штабів із питань планування та організації бойових дій, управління підрозділами в бою і організації тактичної взаємодії;

вивчення сил, бойових засобів і тактики дій ймовірного противника, театру бойових дій;

виробітку твердих знань і навичок у проведенні тактичних розрахунків і рішення на бій з використанням автоматизованої системи управління (далі – АСУ);

опрацювання сучасних способів ведення бойових дій та питань організації усіх видів забезпечення бойових дій.

У залежності від змісту, цілей і умов проведення в тактичній підготовці застосовуються різні форми і методи навчання.

2.2.2. Форми навчання

Важливою умовою ефективності функціонування тактичної підготовки є вмiле та логiчне поєднання форм i методiв навчання. Вони являють собою організаційну складову процесу підготовки, яка відображає сукупність умов, у яких здійснюється навчання, а саме: склад тих, хто навчається, структуру заходу підготовки, місце його проведення та тривалість.

Загальні форми навчання можна класифікувати за такими ознаками:

за спрямованістю підготовки – на теоретичну і практичну;

за організацією тих, хто навчається – на колективну, групову, індивідуальну;

за місцем проведення – на класну і польову;
за місцем в службовому процесі – на навчально-планову, службово-планову, позаслужбову.

Основними формами навчання є лекція, семінар, бесіда (розповідь-бесіда), класно-групове заняття, самостійна підготовка, показове заняття, інструктаж (інструктивне заняття), тренування, штабні (командно-штабні) тренування, тактична летючка, групова вправа, тактико-стройове (тактичне (тактико-спеціальне)) заняття, інструкторсько-методичне заняття, комплексне заняття, командно-штабне навчання, тактичне (тактико-спеціальне) навчання, контрольне заняття (залікове заняття), змагання (конкурс).

Кожна форма проведення занять передбачає один або декілька методів навчання.

2.2.3. Методи навчання

В різному поєднанні використовуються наступні методи навчання: усне викладення навчального матеріалу, обговорення матеріалу, який вивчається, показ (демонстрація), виконання вправ, практична робота (на навчальному полі, у парках, на позиціях), самостійна робота.

Вищевказані методи навчання є загальними. Специфіка діяльності і підготовка військовослужбовців різних категорій і спеціальностей, підрозділів, штабів обумовлюються застосуванням на практиці бойової підготовки і спеціальних методів навчання. Вони взаємопов'язані із загальними методами, які складають основу відповідних методик оволодіння військовою спеціальністю.

Під час підготовки командирам (начальникам), інструкторам, іншим суб'єктам підготовки надається право на використання інших (додаткових, існуючих, що удосконалені а також принципово нових) методів, а також ресурсів та технологій, що сприяють набуттю навчальних індивідуальних або бойових спроможностей.

2.2.4. Приклади форм і методів підготовки

Кожній формі, методу навчання і виховання відповідають різні види занять. Вони залежать від предмету навчання, мети, навчальних питань, категорії військовослужбовців, які навчаються, навчально-методичного і матеріального забезпечення.

Крім визначених вище форм і методів проведення занять, можуть використовуватися і інші методики або їх поєднання. При цьому формами занять з тактичної підготовки можуть бути (посилання а):

під час індивідуальної підготовки – курсова підготовка, збори, заняття з тактичної підготовки, які визначені програмами індивідуальної підготовки (лекції, семінари, практичні та групові заняття, групові вправи, літучки, тренування тощо), стажування, самостійна підготовка, контрольні заходи тощо;

під час колективної підготовки – для штабу: тренування (роздільні, спільні, командно-штабні); командно-штабні навчання; воєнні ігри; заняття (теоретичні; практичні – тактичні, тактико-спеціальні, тактико-стройові, інструкторсько-методичні тощо), збори; для підрозділів: тактичні (тактико-спеціальні, тактико-стройові) заняття, бойові стрільби відділень та взводів.

Методи підготовки можна поєднати та розподілити на: словесно-наочний, вправ, тренувальний, ситуативно-пізнавальний, пошуковий та творчий. Їх сутність полягає (посилання а):

словесно-наочного – у систематичному та послідовному доведенні керівником навчального матеріалу, показу (демонстрації) предметів, що вивчаються для отримання тими, хто навчається, нових знань та формування відповідної уяви. Застосовується переважно під час курсової підготовки, проведення занять;

вправ – у багаторазовому виконанні простих (нескладних) дій під наглядом керівника, для закріплення отриманих знань та формування у тих, хто навчається, необхідних навичок. Застосовується переважно під час проведення занять, тренувань тощо;

тренувального (репродуктивного) – у виконанні комплексних дій, у відповідності з визначеним керівником заняття алгоритмом (завчасно встановленим порядком), для формування необхідних умінь та навичок з метою забезпечення якісної підготовки командирів підрозділів, злагодження штабу. Застосовується переважно під час курсової підготовки, проведення, тренувань, навчань тощо;

ситуативно-пізнавального – у проведенні розгляду та обговоренні реальних (імовірних) бойових дій (їх тактичних епізодів), ознайомленні з досвідом управління підрозділом у воєнних конфліктах та розвитку навиків інформаційно-аналітичної діяльності. Застосовується переважно під час курсової підготовки;

пошукового (евристичного) – у самостійному пошуку тими, хто навчається, інформації (оптимального варіанту дій) за напрямом, який визначив безпосередній начальник (керівник) для здобування додатково необхідних знань (виконання отриманого завдання). Застосовується переважно під час командно-штабних навчань (тренувань);

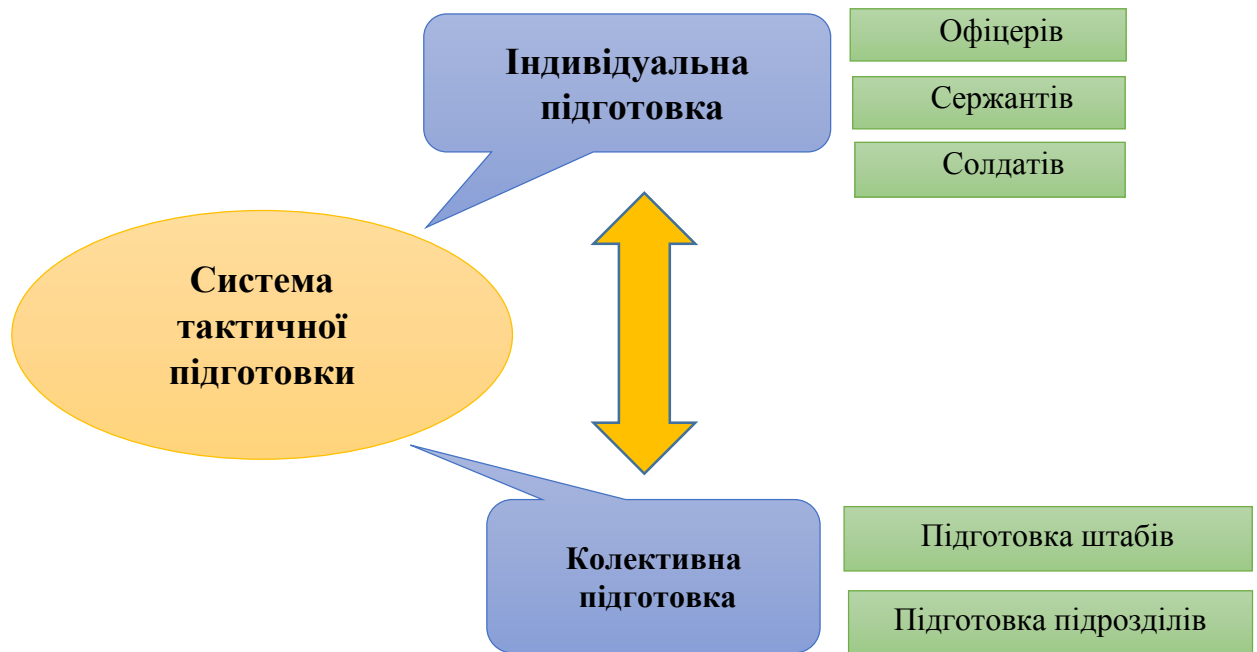
творчого (дослідницького) – у самостійному пошуку шляхів розв'язання проблемної ситуації (виконання поставленого завдання) для здобування глибоких та всебічних знань з використанням творчих та нестандартних підходів. Застосовується переважно під час воєнних ігор, командно-штабних навчань.

2.3. Індивідуальна та колективна підготовка

2.3.1. Система тактичної підготовки

Система підготовки – це сукупність функціонально пов'язаних підсистем, що взаємодіють між собою для досягнення визначеної мети підготовки (рисунок 1). Основними підсистемами системи тактичної підготовки є (посилання г):

- а) індивідуальна підготовка (офіцера, сержанта, солдата);
- б) колективна підготовка (підготовка штабу, підготовка підрозділів).

Рисунок 1 – система тактичної підготовки.

2.3.2. Індивідуальна підготовка

Індивідуальна підготовка з питань тактичної підготовки являє собою цілеспрямований та організований процес послідовних заходів навчання та виховання всіх категорій військовослужбовців, спрямований на формування у них потрібного рівня знань, умінь, навичок, фахової майстерності, фізичних та психологічних якостей, необхідних для виконання обов'язків під час ведення загальновійськового бою.

Для підготовки офіцерів плануються та проводяться збори, курси, конкурси, групові вправи, тактичні летючки, заняття за програмою індивідуальної підготовки, інформування, самостійна робота.

Підготовка сержантів здійснюється у системі підготовки сержантів та удосконалюється в ході підготовки підрозділів (під час проведення занять, бойових стрільб та тактичних навчань) і проводиться під час зборів; курсів підвищення кваліфікації, занять за програмою індивідуальної підготовки, показових та інструкторсько-методичних занять, ІМЗ, інструктажів; тренувань, методичних конференцій, наради, самостійної підготовки.

Підготовка солдатів з питань тактичної підготовки проводиться під час базової загальновійськової підготовки (початкова) військовослужбовців (проводиться в НЦ), фахової підготовки за кваліфікованими та некваліфікованими ВОС (проводиться в НЦ), оволодіння новими ВОС (підготовка за спорідненими, високотехнологічними ВОС) або відновлення втрачених знань, умінь і навичок військовослужбовців, які прибули на військову службу за контрактом на посади солдатів (проводиться в НЦ) та індивідуальна підготовка солдатів за займаною ВОС (проводиться в військових частинах), що проводиться в ході планових занять з тактичної підготовки.

2.3.3. Колективна підготовка

Колективна підготовка – це цілеспрямований та організований процес послідовних заходів підготовки штабів, підрозділів за військово-організаційною структурою та створених на тимчасовій основі тактичних груп, який проводиться відповідно до покладених на них завдань з метою досягнення такого рівня польового вишкілу і спроможностей, що забезпечить (гарантуватиме) ефективне виконання покладених на них завдань.

Підготовка штабу здійснюється під час проведення штабних тренувань (тренувань). З цією метою плануються та проводяться роздільні штабні тренування (далі – РШТ), спільні штабні тренування (далі – СШТ), командно-штабні тренування (далі – КШТ), командно-штабні навчання (далі – КШН).

Заходи повинні забезпечити чітке засвоєння кожним офіцером своїх функціональних обов'язків у відповідності до займаної посади, вміння швидко і правильно проводити тактичні розрахунки та відпрацьовувати бойові графічні і текстуальні документи, злагодженість дії офіцерів штабу щодо своєчасного доведення до підпорядкованих підрозділів розпоряджень, бойових наказів різними способами (голосом, по радіо тощо) з використанням переговорних таблиць, дотримуючись вимог зі скритого управління військами та безперервним, твердим управлінням підрозділами і вогнем, підтримці чіткої взаємодії зі штатними, доданими та підтримуваними підрозділами, що діють в інтересах своїх підрозділів.

Підготовка підрозділів проводиться під час планових заняття з тактичної підготовки у відповідності до розкладів занять з здійсненням поетапного злагодження підрозділів (злагодження відділень (екіпажей, розрахунків, обслуг та їм рівнім) – взводів - рот (батареї) - батальйону) у визначенні терміни.

Під час занять проводиться вивчення статутних положень, організації, озброєння і тактики дій для підрозділів родів військ та спеціальних військ, а також тактики дій умовного противника, вогневі тренування загальновійськових підрозділів, під час яких відпрацьовуються і удосконалюються навички в організації бою (бойових, спеціальних дій) та управління підрозділами і вогнем в різних видах бою, виконання навально-бойових завдань з порядку ведення бойових (тактичних) дій. дії на полі бою, у відповідності до визначених для набуття бойових (спеціальних) спроможностей та бойового досвіду, виконання заходів бойового, технічного, тилового та медичного забезпечення. По завершенню кожного етапу злагодження проводяться контрольні заняття (бойові стрільби відділень, взводів, тактичні навчання, у тому числі з бойовою стрільбою

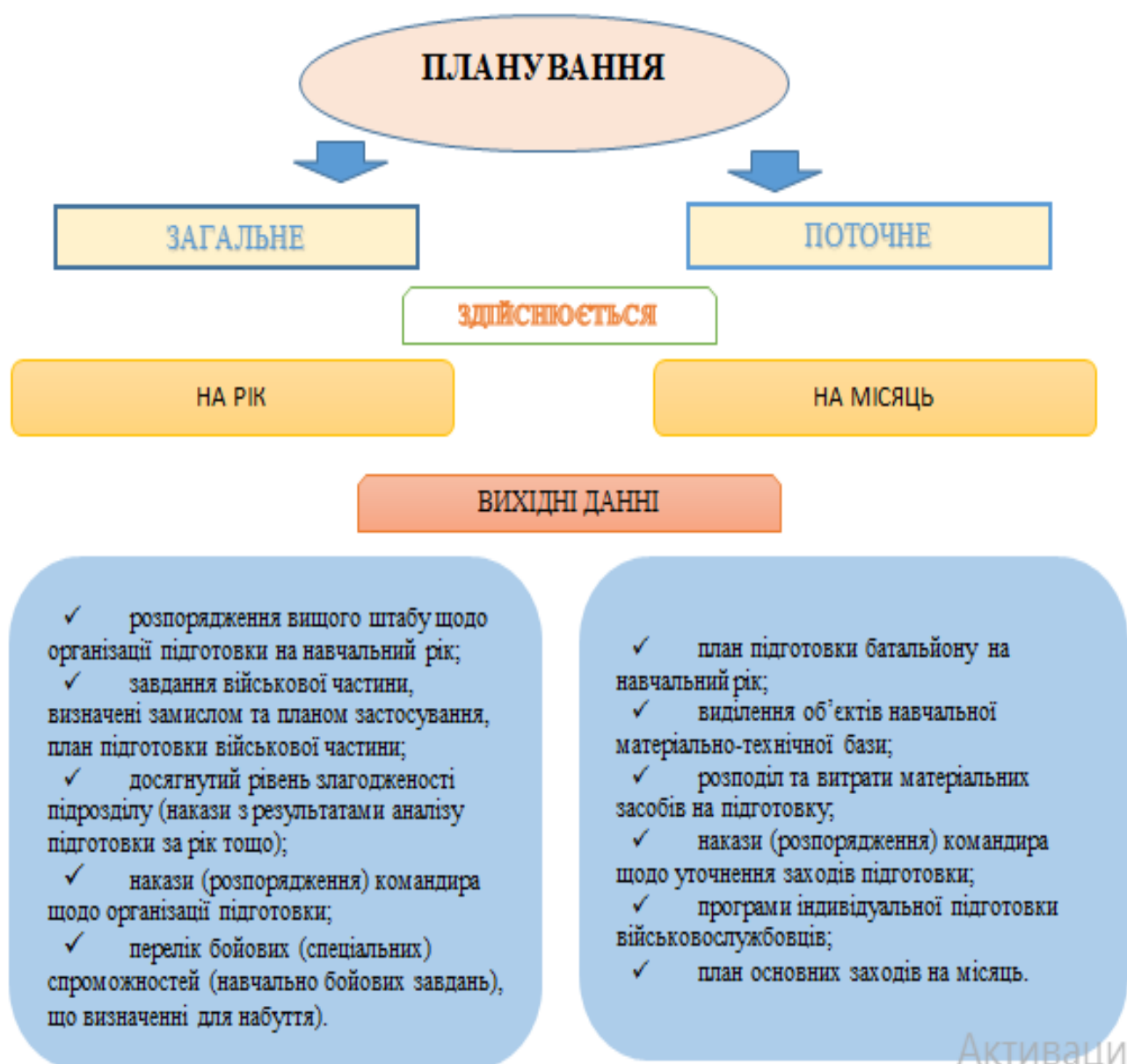
3. ОРГАНІЗАЦІЯ ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

3.1. Планування занять

3.1.1. Сутність планування підготовки

Сутність планування підготовки, у тому числі тактичної підготовки полягає у визначенні мети, завдань та сукупності узгоджених за часом заходів

підготовки, необхідних для послідовного набуття визначених бойових та спеціальних спроможностей при ефективному використанні всіх виділених ресурсів. Планування підготовки поділяється на загальне та поточне (рисунок 2).

Рисунок 2 – планування підготовки.

Під час загального планування підготовки в планувальних документах уточнюються і узгоджуються завдання, цілі і заходи підготовки на новий навчальний рік з урахуванням орієнтовного розподілу видатків на підготовку. Загальне планування підготовки завершується затвердженням плану підготовки військової частини та батальйону перед початком навчального року.

У ході поточного планування на підставі виділених для підготовки військової частини видатків за відповідними бюджетними програмами (напрямами) та, за необхідності, уточнюються планувальні документи. Заходи, які не можуть бути забезпечені фінансовими і матеріально-технічними

ресурсами, відмінюються або змінюється формат (порядок) їх проведення. У подальшому, з метою урахування змін у життєдіяльності та виконанні завдань підрозділами щомісяця (щотижня) здійснюється уточнення заходів підготовки з урахуванням аналізу поточного стану підрозділів, рівня їх підготовленості та розпоряджень командира.

3.1.2. Порядок планування підготовки

Планування підготовки здійснюється за трьома послідовними та взаємопов'язаними етапами: організація планування підготовки (рисунок 3); вироблення та затвердження замислу підготовки; розроблення (уточнення) плану підготовки. Загальне керівництво плануванням підготовки командир (посилання е).

Рисунок 3 – етапи планування підготовки.

Під час організації підготовки в ході вивчення вихідних даних для планування командир здійснює усвідомлення мети, основних завдань та пріоритети підготовки, з'ясовує перелік бойових, спеціальних спроможностей, які необхідно набути, вивчає перелік заходів з тактичної підготовки, які проводяться під керівництвом старшого начальника, з'ясовує часові показники та інші завдання, які визначені старшим начальником для планування підготовки.

Заплановані заходи підготовки та терміни їх проведення узгоджуються із: завданнями, визначеними планами застосування; заходами повсякденної діяльності.

Тематика визначається з урахуванням бойових (спеціальних) спроможностей, визначених для набуття, та переліку завдань колективної (індивідуальної) підготовки. Командир військової частини визначає навчально-бойові завдання для батальйону, які необхідно виконати відповідно до основних завдань, які покладаються на військову частину.

У подальшому відпрацьовується план підготовки та план основних заходів на місяць, до якого спочатку вносяться заходи, що проводяться старшими начальниками. Після цього на підставі замислу командира уточнюються терміни проведення заходів підготовки за планом командира батальйону. Особлива увага під час відпрацювання плану основних заходів відводиться узгодженню за термінами, тематикою та місцем проведення міжвидових заходів підготовки.

Заплановані заходи підготовки відображаються щотижнево у розкладах занять.

3.1.3. Визначення переліку навчально-бойових завдань

Отримання директивних документів розпочинає процес визначення основних колективних завдань, які необхідно відпрацювати під час підготовки. Такий процес отримання завдання “з гори до низу” передає інформацію про визначені пріоритети у підготовці та орієнтує підрозділи на характер бойових завдань. Інформація “знизу – до вверху” характеризує поточний стан колективної та індивідуальної підготовки всіх ланок військової частини та підрозділів. Ця інформація допомагає командирі об’єктивно визначити готовність підрозділу до підготовки.

Бойові спроможності визначаються вищим штабом, затверджуються наказом старшого начальника і доводяться до підпорядкованих підрозділів (посилання **б**). Перелік навчально-бойових завдань, які необхідно виконати для набуття бойових спроможностей, визначає командир батальйону, відповідно до завдань, які покладаються на військову частину (посилання **г, ж**) (додаток 1 до цього Методичного посібника). Безпосередньо командирами військових частин на основі основних (-ого) завдань (-ня) (посилання **в**) із бойової підготовки, з урахуванням належності підрозділів до функціональних структур ЗС України, їх призначення, досягнутого рівня підготовки в поточному році, стану ОВТ, укомплектованості особовим складом, ресурсного забезпечення підготовки та інших факторів визначається перелік бойових спроможностей для кожного підрозділу.

Перелік формується за складовими та являє собою розгорнутий список навчально-бойових завдань, які типовий підрозділ повинен бути здатним виконати у відповідних умовах обстановки, і відображається в каталогах бойових спроможностей військової частини. Командири підрозділів у планах підготовки підпорядкованих підрозділів визначають ПНБЗ для набуття визначених бойових спроможностей та переліки необхідних стандартів колективної підготовки (додаток 2, 3 до цього Методичного посібника).

Перелік НБЗ розробляється з урахуванням результатів, отриманих у ході глибокого аналізу бойової підготовки військової частини в попередніх роках, належності до відповідної функціональної структури ЗС України, стану ОВТ, фінансового забезпечення та МТЗ.

Переліки НБЗ формуються в такій послідовності:

з’ясування основних (-ого) завдання із підготовки до виконання завдань за призначенням, які доведені старшим командиром (начальником);

визначення складових елементів основного завдання підрозділам, відпрацювання яких забезпечить досягнення мети підготовки.

Крім НБЗ, командирами обирається доцільна, обґрунтована послідовність підготовки особового складу, підрозділів, штабу, яка досягається виконанням та оцінюванням за оціночними листами (Check list) стандартів колективної підготовки, що повинні містити повний перелік ситуацій застосування підрозділу для набуття необхідного рівня навченості, опанування сучасними формами і способами ведення бойових дій, постійно доповнюватися за досвідом збройних конфліктів.

3.1.4. Планування тактичних занять з урахуванням визначених бойових спроможностей

Планування занять з тактичної підготовки повинно забезпечити поетапне набуття бойових спроможностей. При цьому здійснюються розрахунки обсягів витрат коштів, необхідних для проведення заходів підготовки за окремими елементами та завданнями в цілому, порівняння їх з показниками реальних (прогнозованих) ресурсів. У разі, якщо реальне ресурсне забезпечення відповідає потребі, підготовка планується за всіма елементами в повному обсязі, а в умовах обмеженого ресурсного забезпечення – лише за тими елементами, які дозволять досягти максимально можливого рівня підготовленості. При цьому пріоритет надається використанню сучасних комп'ютерних, навчально-тренувальних комплексів і моделюючих систем, тренажерних комплексів та практичному навчанню в польових умовах на техніці.

Під час планування враховуються необхідність проведення злагодження з початку відділень та їм рівних, далі взводів, рот (батареї), батальйону. Підготовка штабу батальйону плануються у терміни, які не вплинуть на проведення занять з підрозділами офіцерів штабу, за тематикою, яка відображає направленість підготовки у відповідності до завдань, які визначенні батальйону.

3.2. Підготовка до занять

3.2.1. Підготовка керівників занять

Підготовка керівників до проведення занять здійснюється на показних, інструкторсько-методичних заняттях і інструктажах (крім того методична підготовка проводиться під час збору), але основним методом залишається самостійна робота.

Починати самостійну роботу доцільно з вивчення доктринальних документів (доктрин, директив, настанов тощо), навчально-методичних матеріалів (керівництв, курсів, методик, інструкцій тощо) з організації та проведення занять, а також звертається увага на ті питання тактичної підготовки, що по досвіду минулого періоду навчання викликають особливі труднощі в тих, що навчаються. Керівник заняття вивчає вимоги Бойового статуту Сухопутних військ, настанови, методичні посібники (рекомендації) та організаційно-методичні вказівки.

Вихідні дані для підготовки заняття – тема, навчальні цілі та навчальні питання, склад тих, хто навчається, час (вдень, вночі), тривалість і район проведення заняття, витрата моторесурсів і імітаційних засобів, – визначаються

планом бойової підготовки, стандартом підготовки (програмою бойової підготовки) та розкладом занять, у відповідності до бойових спроможностей, які повинен набути підрозділ. Крім того, ці дані уточнюються під час проведення показних, інструкторсько-методичних занять, інструктажів і при підведенні командиром підрозділу підсумків бойової підготовки за минулу тиждень і постановці задач на наступний.

Готуючись до занять, командир підрозділу (керівник заняття) оцінює рівень підготовки особового складу підрозділу. В залежності від рівня підготовки тих, яких навчають, і виділених засобів матеріально-технічного забезпечення керівник може уточнити, конкретизувати навчальні питання та навчальні цілі. Навчальні цілі визначаються для кожної категорії тих, яких навчають, – командирів рот, взводів, відділень (екіпажів), солдата і для підрозділу в цілому.

Інструкторсько-методичні заняття є основною формою методичної підготовки офіцерів і проводяться звичайно за кілька днів до початку занять з підрозділами. На інструкторсько-методичному занятті здійснюється вироблення єдиних поглядів на організацію заняття з використанням найбільш доцільних методичних прийомів ходу його проведення, удосконалюються методичні і практичні навички командирів підрозділів. Такі заняття проводять командири за посадою на два ступені вище тих, яких навчають, чи офіцери з числа кращих методистів частини. Інструкторсько-методичне заняття проводиться, як правило, на тактичному навчальному полі, при цьому приступаючи до вивчення навчальних питань, керівник заняття перелічує елементи, по яких доцільно відпрацьовувати це навчальне питання, наприклад: шикування бойових машин, посадка особового складу на бойові машини, одночасний запуск двигунів і початок руху колони, рух в колоні, крім того вказує час, необхідний на відпрацьовування навчального питання, а також нормативи, процедури, стандарти, які потрібно відпрацьовувати в ході заняття. У ході інструкторсько-методичного заняття ті, яких навчають, виступають як у ролі керівника заняття, так і в ролі тих, яких навчають. Дії того, якого навчають, обговорюються, і керівник робить висновок, щодо методики відпрацьовування питань заняття. По закінченні заняття керівник проводить аналіз проведених дій, на якому звертає увагу на помилки, що допускаються в ході навчання по розглянутій темі, дає вихідні дані для підготовки заняття, рекомендує методичні прийоми для навчання підлеглих, указує, як організувати матеріально-технічне забезпечення.

3.2.1.1. Розрахунок часу та вибір місцевості на заняття

Загальний розрахунок часу робиться від початку висування підрозділу до місця занять до повернення в розташування, при цьому керівник враховує час, необхідний на висування, постановку задачі, відпрацьовування кожного навчального питання і аналіз проведених дій. При цьому керівник враховує, що наприклад, при висуванні до місця занять і назад можуть відпрацьовуватися окремі питання по військовій топографії (наприклад, рух по азимуту), повторюватися відпрацьовані раніше тактичні прийоми, нормативи, процедури, проводиться супутні фізичні тренування тощо. Але завжди потрібно пам'ятати, що відведене на заняття час розрахований головним чином для навчання виконанню нових прийомів і способів дій.

Місцевість, обрана для проведення занять, повинна забезпечувати відпрацьовування всіх визначених навчальних питань. Наприклад, при навчанні підрозділів діям:

на марші в складі підрозділів охорони - маршрут вибирається з таким розрахунком, щоб він проходив через ліс (гай), яр, населений пункт, перешкоди, що вимагають огляду;

у наступальному бої місцевість повинна забезпечувати можливість потайного висування і розгортання в передбойовий і бойовий порядки, здійснення маневру тощо.

Рекогносцировку варто проводити обов'язково тому, що деякі навчальні місця тактичного навчального поля можуть виявитися у незадовільному стані (не забезпечити відпрацьовання навчальних питань). У ході рекогносцировки керівник заняття уточнює зміст кожного навчального питання (які прийоми і способи дій будуть відпрацьовуватися), порядок підготовки місцевості (тактичного навчального поля). Бажано вибрати таку ділянку місцевості, яка б забезпечувала послідовне відпрацьовування навчальних питань (наступне навчальне питання є продовженням попереднього).

3.2.1.2. Затвердження плану проведення заняття

План проведення заняття затверджують: командир батальйону за тричотири дні, командир роти за два-три дні і командир взводу за один-два дні. При цьому затвердження плану повинне стати додатковою формою підготовки керівника заняття, тому що старший командир, вивчаючи представлений план і розмовляючи з керівником, визначає ступінь його підготовленості і, якщо необхідно, дає йому методичні поради і рекомендації з проведення і матеріально-технічного забезпечення заняття (додатки 4 – 8 до цього Методичного посібника).

3.2.2. Підготовка підрозділів

Підготовка підрозділів до практичних дій включає підготовку офіцерів, штабів та підрозділів (посилання д). Вона проводиться в ході повсякденного навчання у суворій відповідності із планом бойової підготовки (планом відновлення боєздатності) без порушення послідовності, заходів індивідуальної підготовки, злагодження штабів, підрозділів.

Офіцери готуються до виконання обов'язків, відповідно до займаних посад, при проведенні занять (навчань), під час курсової, самостійної підготовки, зборів та тренувань. З офіцерами проводяться групові вправи, тактичні летючки та тренування на місцевості із використанням засобів зв'язку. Крім того офіцерський склад удосконалює свої теоретичні знання та практичні навички під час проведення занять з підпорядкованими підрозділами. Перед початком навчань у всіх офіцерів приймаються заліки зі знання бойових статутів, настанов, тактико-технічних характеристик штатного ОВТ; організації, озброєння та тактики дій противника; зі знання заходів безпеки при проведенні навчань, у тому числі з бойовою стрільбою.

Підготовка штабів здійснюється шляхом проведення штабних тренувань та командно-штабних навчань. При цьому особливу увагу звертають на:

чітке засвоєння кожним офіцером своїх функціональних обов'язків у відповідності до займаної посади;

вміння швидко і правильно проводити тактичні розрахунки;

відпрацьовування бойових графічних і текстуальних документи з високою штабною культурою;

злагодженість дії офіцерів штабу щодо своєчасного доведення до підпорядкованих підрозділів попередніх, попередніх бойових (бойових) розпоряджень, попередніх розпоряджень (розпоряджень) за видами забезпечення, бойових наказів різними способами (голосом, по радіо тощо) з використанням переговорних таблиць, дотримуючись вимог зі скритого управління військами та безперервним, твердим управлінням підрозділами і вогнем, підтримці чіткої взаємодії зі штатними, доданими підрозділами, підтримуючими підрозділами старшого командира (начальника), що діють в інтересах своїх підрозділів і з сусідами.

Важливе значення у підготовці штабу до навчань має укомплектованість основних посад штабу, забезпеченість та укомплектованість його справним ОВТ, сучасними засобами зв'язку та засобами автоматизації управління. Керує підготовкою штабу та проводить основні заходи злагодження командир батальйону. Безпосередню підготовку штабу до навчань здійснює начальник штабу-перший заступник командира батальйону.

Підготовка підрозділів до занять (навчань) полягає: у підготовці особового складу; у підготовці ОВТ та боєприпасів; в забезпеченні підрозділів всіма необхідними на навчанні матеріально-технічними засобами. З підрозділами проводяться заплановані заняття у відповідності до розкладів занять, здійснюється поетапне злагодження підрозділів (злагодження відділень (екіпажів, розрахунків, обслуг та їм рівнім), взводів, рот (батареї), батальйонів (дивізіонів), бригади в цілому) у визначенні терміни. Під час підготовки до тактичних занять (навчань) проводиться:

вивчення статутних положень, організації, озброєння і тактики дій для підрозділів родів військ та спеціальних військ, а також тактики дій умовного противника;

вогневі тренування загальновійськових підрозділів, під час яких відпрацьовуються і удосконалюються навички в організації бою (бойових, спеціальних дій) та управління підрозділами і вогнем в різних видах бою;

порядок ведення бойових (тактичних) дій. дії на полі бою, у відповідності до визначених для набуття бойових (спеціальних) спроможностей та бойового досвіду;

виконання заходів бойового, технічного, тилового та медичного забезпечення.

Підготовка особового складу підрозділу до заняття здійснюється під керівництвом командирів відділень (танків, обслуг, розрахунків) і взводів у часи самостійної підготовки, яка планується в розкладі занять роти. Ця підготовка включає: вивчення та повторення окремих статей Бойового Статуту, настанов, сигналів управління, обов'язків посадових осіб у різних видах бою, умов та показників нормативів з тактичної підготовки і інших предметів навчання, які підлягають відпрацюванню і тренуванню, підготовку штатного озброєння, військової техніки і засобів захисту. При підготовці до тактичного

заняття особовий склад, крім того, повинен вивчити (повторити) організацію, озброєння і тактику дій імовірного противника у залежності від виду бою. Напередодні тактичного заняття доцільно організувати перегляд навчального матеріалу по порядку дій згідно з темою заняття. З метою найбільш раціонального використання навчального часу в години самопідготовки рекомендується ознайомити особовий склад з тими прийомами й діями, які йому потрібно буде відпрацювати на занятті. При підготовці до занять із злагодження відділення та взводу доцільно самопідготовку особового складу проводити на макеті місцевості, що дозволить поєднати теорію з практичними діями на майбутніх заняттях.

Перед початком занять організовується вивчення заходів безпеки, яке може проводитись як у часу самопідготовки, так і окремим заняттям з залученням начальників служб військової частини. З командирами відділень (взводів), якщо з ними з даної тематики не проводилися інструкторсько-методичні заняття напередодні, командири взводів (рот) проводять інструктажі на підготовленій до заняття ділянці місцевості або макеті місцевості і радіотренування (якщо воно не заплановано під час проведення заняття). Особлива увага на інструктажах звертається на те, щоб командири відділень (взводів) уміли в доступній формі і коротко не тільки розповісти про тактичні прийоми і дії, а й самі зразково виконували їх, пам'ятаючи, що допущені ними помилки можуть бути перейняті тими, кого навчають, і надалі буде важко домогтися їх виправлення.

3.2.3. Підготовка та застосування підрозділів позначення дій противника (OPFOR)

3.2.3.1. Підготовка підрозділів позначення дій противника (OPFOR)

Сторонам на навчаннях привласнюються умовні найменування “дружні сили” (далі – BLUFOR) і “умовний противник” (далі – OPFOR).

Весь особовий склад підрозділу позначення дій противника повинен бути готовим до проведення занять (навчань) та забезпечений ОБТ та МТЗ відповідно до замислу проведення заняття (навчань). За забезпечення всім необхідним майном OPFOR відповідає командир підрозділу позначення дій противника (помічник керівника навчань з практичних дій).

Особовий склад OPFOR повинен чітко знати правила проведення заняття (навчань) відповідно до замислу проведення або сценарію та досконально володіти тактикою дій військового формування (підрозділу відповідних збройних сил країни), роль якого вони будуть грати.

Особовий склад OPFOR повинен бути одягнений у форму такого зразка, який відповідає зразку форми одягу збройних сил країни, роль якої грає даний підрозділ, або використовувати певні елементи маркування приналежності до OPFOR, наприклад:

для особового складу – форма одягу іншого кольору або цивільна форма одягу в разі виконання ролі незаконних збройних формувань, білі стрічки (іншого яркого кольору) на рукавах форми одягу;

для техніки – білі позначки на техніці, які нанесені краскою, або білі стрічки на антенах техніки (може бути інший яскравий колір).

Форма одягу і позначки приналежності даних військовослужбовців до OPFOR вказується в замислі (сценарії) проведення занять (навчань).

Особовий склад OPFOR повинен знати: заходи безпеки під час навчань; тактику застосування підрозділу, який позначають; правила, які будуть діяти під час заняття (навчання); порядок запиту на евакуацію в разі реального поранення;

межі навчальної ділянки.

3.2.3.2. Застосування підрозділів позначення дій противника (OPFOR)

Підрозділ OPFOR може бути використаний, як самостійно (розіграш тактичного епізоду – напад на ПУ, район зосередження окремого підрозділу, вогнева засідка тощо), або діяти сумісно з застосуванням мішеневого обладнання по визначених рубежах тактичного поля (розіграш тактичного епізоду – розгортання противника на рубежі переходу в атаку, атака переднього краю підрозділів, що обороняються).

Керує діями підрозділу OPFOR керівник заняття (заступник керівника навчань з практичних дій) через командира підрозділу OPFOR та помічників з позначення дій противника і з мішеневої обстановки (якщо призначаються). У разі відпрацювання окремих тактичних елементів підрозділ OPFOR може застосовувати імітаційні засоби, що визначаються в плані імітації та погоджуються з керівником заняття (помічником керівника навчань з імітації), як приклад – здійснення мінування доріг з елементами вогневої засідки тощо.

Виконання завдань підрозділом OPFOR повинно бути у відповідності до тактики дій умовного противника, що визначений по навчанням. При цьому витримуються всі тактичні нормативи та правила застосування підрозділів противника, які притаманні веденню сучасного загальновійськового бою.

3.2.3.3. Застосування систем імітації MILES (LASERTAG)

Система MILES (Multiple Integrated Laser Engagement System) та LASERTAG (від англ. laser – лазер, і tag – позначка), або лазерний бій призначена для імітації умов реального бою і дозволяє імітувати пряме збройне зіткнення підрозділів, у тому числі на бойовій техніці. Важливою особливістю системи є також можливість детального аналізу проведених дій (далі – АПД) дій кожного з учасників навчань, підрозділу в цілому після їх завершення, що забезпечує можливість виправлення допущених помилок у наступних бойових діях. Після закінчення навчань кожен комплект системи імітації підключається до комп'ютера, на який зчитується вся збережена інформація, а спеціальне програмне забезпечення дозволяє скласти повну картину проведеного бою. Це дозволить перевірити тактичні розрахунки та порядок застосування підрозділів батальйону в режимі реального часу. Досвід використання систем показує, що подібна імітація реального бою дозволяє істотно підвищити ефективність індивідуальної підготовки військовослужбовців, а отже рівень злагодженості підрозділу.

Особовий склад та техніка обладнуються системою імітації безпосередньо перед проведенням занять (навчань), якщо передбачено їх

використання. З даним підрозділом проводять інструктаж по використанню та експлуатації даної системи, порядку дій в разі несправності.

3.2.4. Підготовка району проведення занять

При підготовці району проведення заняття (навчання) виконуються тільки ті роботи, які в реальній бойовій обстановці повинні були б виконуватися силами та засобами старшого начальника. Район розділяється на ділянки відпрацювання навчальних питань (ділянки розіграшу (їх кількість залежить від замислу заняття (навчання))). Розмір кожної ділянки по фронту повинен забезпечувати розміщення бойових порядків підрозділів, які навчаються, а по глибині – дозволяти відпрацьовувати закінчений період ведення бойових дій (етап навчання) чи визначатися на добу бойових дій. Під час підготовки району заняття (навчання) в горах, на лісисто-болотистій місцевості та в інших складних умовах ділянки можуть призначатися по окремим напрямкам дій тих підрозділів, які навчаються. У межах ділянки виділяються один чи кілька районів розіграшу бойових дій для відпрацювання навчального питання (тактичного епізоду). Інженерні та інші роботи, передбачені навчальними питаннями (замислом заняття (навчання)), виконуються підрозділами, які беруть участь в ході його проведення.

Найбільш важливим та відповідальним завданням з підготовки району є обладнання мішеневого поля, яке полягає у виготовленні та виставленні цілей відповідно до створеної мішеневої обстановки та тактики дій противника. При обладнанні мішеневого поля враховується порядок позначення противника та імітації.

3.2.4.1. Планування імітації тактичних дій і результатів застосування різних вогневих засобів

Імітація тактичних дій і результатів застосування різних вогневих засобів є найважливішим заходом щодо забезпечення повчальності тактичних занять (навчань), максимального наближення дій підрозділів до умов бойової обстановки і формування в особового складу правильного уявлення про характер сучасного загальновійськового бою. Вона повинна проводитись творчо, з урахуванням характеру й особливостей сучасного бою, а також рішень командирів і дій підрозділів. При цьому імітуються застосування противником відповідних сил та засобів, виходячи з його загального характеру бойових дій (відомості у відповідності до тактичного завдання та бойового розпорядження вищого штабу), тактики застосування та результатів їх застосування.

Імітація плануються і проводиться на основі інструкцій окремих імітаційних засобів відповідно до замислу бою (імовірних рішень командирів по обстановці, що склалось), з урахуванням особливостей місцевості і кліматичних умов, а також погоджується з діями підрозділів за місцем, часом і завданнями. Під час планування кількості імітаційних засобів потрібно керуватись принципом достатності певних засобів для того, щоб командири підрозділів (особовий склад) зрозуміли тактичну обстановку на момент застосування цих засобів.

Якщо керівними документами, настановами не визначається (не рекомендується) кількість імітаційних засобів для позначення тактичних дій і результатів застосування бойових засобів, то слід обирати 20...30% від загального обсягу. Це обумовлено тим, що в бойових умовах для введення противника в оману стосовно реальних тактичних дій своїх військ необхідно зімітувати не менш 30% обсягів: наявності особового складу на позиціях; ступеня інженерного обладнання споруд; ознак життєдіяльності військ (об'єктів) тощо. Такий відсоток теж є дуже великим і може бути взятий для розрахунку кількості холостих патронів та інших засобів імітації. В умовах проведення планових занять (навчань) можна дещо зменшити відсоток імітації, оскільки не є метою впевнити у чомусь командирів й особовий склад, а лише дати їм зрозуміти тактичну обстановку. Крім того підрозділи зі складу додаткових засобів посилення для проведення навчання під час розіграшу окремих тактичних дій застосовуються як сили та засоби противника.

Наприклад:

підрозділи авіації виконують завдання не тільки, як підрозділи підтримуючої авіації, так і засоби повітряного нападу противника (у відповідності до замислу проведення навчання)

Імітаційні поля повинні забезпечувати безпеку і не сковувати маневру підрозділів у ході розіграшу тактичних дій.

3.2.4.2. Використання системи об'єктивного контролю

Система об'єктивного контролю, яка встановлюються на визначених ділянках полігону, що задіяні для проведення занять (навчань), забезпечує оцінювання виконання підрозділами тактичних (спеціальних) завдань в режимі реального часу. Керівник заняття (під час навчань - апарат керівництва) використовує систему об'єктивного контролю для спостереження за діями тих, хто навчається, відповідність замислів командирами (прийнятих рішень) щодо порядку застосування та виконання визначених завдань практичним діям підпорядкованих підрозділів. Крім того, зазначена система забезпечує контроль реагування командира підрозділу на зміну обстановки на полі бою (відпрацювання окремих завдань підрозділом), здійснення управління вогнем та маневром підлеглим особовим складом.

3.2.5. Підготовка озброєння та військової техніки

Підготовка ОВТ здійснюється у відповідності до плану заходів з технічного забезпечення на період підготовки та проведення тактичних занять (навчань), що відпрацьовується заступником командира з озброєння, в ході якого основна увага приділяється детальній перевірці справності ОВТ, вивірці прицільних пристроїв, регулюванню механізмів та приладів, підготовці засобів підвищення прохідності техніки та готовності до подолання водних перешкод. Ця робота проводиться під час планового технічного обслуговування техніки в паркові та парко-господарські дні, під час занять з технічної підготовки, в ході яких проводяться необхідні технічні огляди, обслуговування та ремонт техніки і озброєння.

Під час підготовки до проведення занять (навчань) обов'язково враховуються погодні умови, в яких буде використовуватись техніка. Для цього у визначенні терміні проводяться роботи сезонного обслуговування, здійснюється переведення ОВТ на режим літньої або зимової експлуатації. Роботи проводяться під безпосереднім контролем командирів підрозділів. Перед початком експлуатації з механіками-водіями (водіями) проводяться інструктажі, особливо щодо експлуатації машин у холодну пору року.

3.2.6. Підготовка навчальної матеріально-технічної бази

Підготовка військовослужбовця, підрозділу до ведення сучасного загальновійськового бою вимагає не тільки високої організації навчального процесу, але і якісно нового підходу до його матеріально-технічного забезпечення.

Навчальна матеріально-технічна база повинна забезпечити навчання особового складу діям в обстановці, максимально наближеної до бойової, отримання за короткий термін практичних навичок роботи на бойовій техніці й озброєнні, а також вироблення високих морально-бойових якостей. Тому для вдосконалення форм і методів навчання, підвищення якості та ефективності навчального процесу потрібне постійне вдосконалення навчально-матеріальної бази.

Для створення мішеневої й імітаційної обстановки на тактичному полі встановлюється комплект мішеневого обладнання, або ротний тактичний комплект (далі – РТК), що дозволяє створювати різну радіокеровану мішеневу й імітаційну обстановку. Конструктивні можливості дозволяють створювати різні варіанти обстановки з урахуванням тактики дій позначеного противника, а також умов місцевості, пори року й доби. Для забезпечення повчальності занять з тактичної підготовки максимального наближення обстановки занять до умов бойової дійсності застосовуються імітатори вибухів, заряди вибухових речовин, учбові імітаційні гранати й міни, учбові й холості набої, вибухові пакети, сигнальні й освітлювальні набої, димові гранати, мішені, макети вогневих засобів і різні покажчики для позначення руйнувань, загороджень, ділянок зараженої місцевості, проходів у загородженнях, покажчики для позначення майданчиків проведення часткової спеціальної обробки, а також переносний макет місцевості з набором до нього зменшених у масштабі мішеней, макетів вогневих засобів, бойової техніки, умовних тактичних знаків, орієнтирів (виготовляються в підрозділах) та імітатори звуків (вибухи, нальоти авіації, грохот техніки тощо) і т.п. Забезпечення імітаційними засобами і боєприпасами здійснюється старшими командирами (начальниками) за заявками керівників занять, виходячи з норм, лімітів і реальної наявності їх у частині та в навчальному центрі. На тактико-стройових і тактичних заняттях позначення вогню, імітація дій противника повинні здійснюватися в тій мірі, в якій це необхідно для вивчення і якісного відпрацювання запланованих питань.

З метою відпрацьовуються навчальних питань з тактичної підготовки в комплексі з іншими предметами навчання обладнується контрольна смуга. Контрольна смуга може включати дванадцять і більше навчальних місць, що забезпечують навчання особового складу розташуванню у вихідному районі

для наступу (району зосередження), висуванню на рубіж переходу в атаку (рубіж блокування), атаці переднього краю оборони противника (місце його розміщення, захоплення вигідного рубежу), веденню бою в глибині, знищенню його вогневих засобів, веденню розвідки, бою за населений пункт, закріпленню на захопленому рубежі і відбиттю атаки (контратаки), боротьбі з танками й іншими броньованими машинами, подоланню мінно-вибухових загороджень, завалів, районів руйнувань і пожеж, діям на заражених ділянках місцевості й відпрацюванню інших питань.

Одним з важливих елементів являється тактична (спеціальна) смуга перешкод, що призначена для навчання військовослужбовців раціональним способом подолання різноманітних природних та штучних перешкод, а також спритних дій у складній обстановці на фоні тривалих фізичних навантажень, розвитку витривалості, швидкості, спритності та сили, виховання психологічної стійкості, сміливості, рішучості та впевненості в своїх силах. Подолання смуги перешкод є основною формою підготовки військовослужбовців щодо оволодіння способами подолання перешкод, виконання спеціальних прийомів і дій у складній обстановці, що швидко змінюється. До змісту заняття на смузі перешкод повинно бути включено (на розсуд командира підрозділу) для подолання не менше 10 перешкод з обов'язковим попутним виконанням прийомів рукопашного бою на дистанції не менш 400 метрів. Смуга перешкод долається у складі штатного підрозділу включаючи командирів підрозділів з особистою зброєю та спорядженням.

Приказармена НМТБ повинна забезпечувати проведення занять, тренувань (тренажів), передбачених програмами, курсами, настановами з бойової підготовки для всього особового складу військових частин (підрозділів) відповідно до розкладу занять, за винятком тих, які виконують спеціальні обов'язки. Ротна (батарейна) матеріальна база призначена для проведення теоретичних і практичних занять з особовим складом підрозділів, відпрацювання нормативів та проведення тренувань за предметами навчання. Зміст і комплектність ротної матеріальної бази визначає командир військової частини (батальйону), виходячи із специфіки підготовки підрозділів та їх бойового призначення.

3.2.7. Огляд готовності до проведення заняття (навчання)

Перед виходом на заняття (навчання) проводиться огляд готовності підрозділу на техніці. Керівник заняття (навчання) за добу до початку проведення визначає командирам підрозділів час, місце, порядок шиккування та проведення огляду.

Огляд починається, як правило, загальним шиккуванням в парку, або в іншому, визначеному керівником місці, що забезпечує якісне проведення огляду. Потім він продовжується по підрозділам біля місць стоянки ОВТ.

Під час огляду перевіряється екіпірування особового складу, укомплектованість підрозділів ОВТ та боєприпасами, її наявність, стан, комплектність ЗІП та готовність навчальної матеріально-технічної бази.

Протягом огляду та після нього визначається час та відповідні заходи для повного усунення виявлених недоліків командирами та підрозділами до початку заняття (навчання).

3.3. Морально-психологічне забезпечення

Під час проведення занять з тактичної підготовки кожен командир повинен враховувати проведення заходів морально-психологічного забезпечення

(далі – МПЗ), основною метою якого є виховання у особового складу впевненості у своїй техніці та озброєнні, віри у народ, політику держави та керівництва ЗС України, негайне виконання бойових завдань пов'язаних з захистом Вітчизни, психологічна готовність до виконання різноманітних обов'язків як самостійно, так і у складі підрозділу.

Керівництво МПЗ командир батальйону здійснює через заступника з МПЗ. Цілеспрямоване МПЗ організовується у всіх штатних, доданих і підтримуючих батальйон підрозділах. Головною фігурою в процесі навчання і виховання особового складу є командир підрозділу. Від рівня його професійної підготовки, широти і різноманітності знань, практичного досвіду, відношення до справи залежать стан підготовки особового складу і бойове злагодження підрозділу.

Виховна робота проводиться у підрозділі в процесі польових занять, сприяє формуванню у військовослужбовців високих морально-психологічних і бойових якостей та забезпечує підготовку військовослужбовців до вмілих, ініціативних і рішучих дій в складних умовах сучасного бою. В процесі тактичної підготовки вона направлена на глибоке роз'яснення особовому складу міжнародної обстановки і практичних завдань з підвищення пильності, бойової готовності, на виховання почуття високої відповідальності у кожного військовослужбовця за зразкове володіння технікою і зброєю.

На заняттях і навчаннях поступово повинна створюватися складна тактична обстановка, максимально наближена до бойової, яка вимагає від особового складу великої психологічної напруги, пов'язаної з подоланням різних труднощів і позбавлень, небезпеки і ризику, характерного для бойової дійсності; уміло відтворюватися або імітуватися зовнішня картина сучасного бою і протидіючий противник, що застосовує різноманітні засоби озброєної боротьби; відпрацьовуватися весь комплекс дій, який буде необхідний від особового складу в реальній обстановці бою:

- подолання зон (ділянок) заражень, районів руйнувань, затоплень, завалів і пожеж, замінованих ділянок;

- відбиття атак переважаючих сил противника і ведення бою в оточенні;

- наступ за розривами своїх снарядів і бомб;

- форсування водних перешкод під впливом противника;

- ліквідація наслідків застосування противником зброї масового ураження руйнувань об'єктів атомної та хімічної промисловості і відновлення боєздатності підрозділів і інші питання.

Для ведення виховної роботи військовослужбовці забезпечуються періодичною пресою, необхідним довідковим матеріалом, пам'ятками, статтями

з військових газет і журналів згідно тем занять, бойовими аркушами (досвід). Особлива увага приділяється роботі з вивчення і суворого дотримання заходів безпеки, забезпечення дбайливого відношення до військового і державного майна. В динаміці тактичних занять застосовуються активні та гнучкі форми і методи виховної роботи, де головне – індивідуальне виховання, особистий приклад командира взводу, сержантів (інструкторів), що задають правильний тон діям вояків. Важливо під час цього вчасно доводити до підлеглих завдання, мобілізувати досвідчених воїнів на вмільні й ініціативні дії під час відпрацювання навчальних завдань, організувати надання ними необхідної допомоги відстаючим. Вмільна організація виховної роботи сприяє вихованню ініціативи і відповідальності у воїнів за підвищення рівня бойової готовності і польової виучки.

У ході занять необхідно наполегливо й цілеспрямовано вирішувати питання психологічного загартування особового складу, виховувати в нього активність й ініціативу, сміливість і рішучість, стійкість, мужність і завзятість при виконанні бойових завдань.

В основі способів психологічної підготовки лежать принципи внесення до процесу тактичної підготовки елементів напруженості та раптовості, небезпеки й ризику, притаманних реальній бойовій обстановці, і багаторазове тренування особового складу у виконанні прийомів та дій у цих умовах.

Деякими з них є:

вмільна імітація вогню противника, створення реальної картини бою;
створення в обстановці навчань та польових занять елементів небезпеки та раптовості;

створення умов, коли необхідно вирішувати завдання в обмежений термін, при нестачі часу;

виконання вправ неповним підрозділом, недостатньо озброєними та дієздатними військовослужбовцями та інше.

Психологічні вправи і тренування є системою багатократних повторень спеціальних дій і вчинків, що постійно ускладнюються, з метою формування у воїнів необхідних особистих якостей і підвищення психологічної надійності колективу.

4. МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

4.1. Загальні положення

Тактична підготовка є основою польової навченості підрозділів. Вона найбільш повно забезпечує комплексне навчання військовослужбовців і підрозділів на полі бою в умовах, максимально наближених до бойової дійсності.

Основна мета тактичної підготовки – виробити в кожного військовослужбовця та підрозділів в цілому практичні навички, уміння і якості, необхідні для успішного ведення сучасного бою. Вона дозволяє найповніше реалізувати принцип – “навчати війська тому, що необхідно на війні”; забезпечує комплексне навчання військовослужбовців і підрозділів веденню бойових дій в складній і швидкоплинній обстановці сучасного

загальновійськового бою із застосуванням різноманітної зброї; представляє струнку систему навчальних і виховних заходів; визначає конкретний зміст навчання для всіх категорій військовослужбовців, має певну організацію планування, свої форми, методи, прийоми і засоби навчання, а також якісні і кількісні показники та нормативи, що характеризують рівень виучки.

Розвиток озброєння й бойової техніки, зміни в організації військ, характері й способах бойових дій вимагають постійного вдосконалення тактичної підготовки, обумовлюють зміну й ускладнення завдань, які розв'язуються в ході її проведення. У сучасних умовах до завдань підготовки належать: вивчення теоретичних основ загальновійськового бою, його принципів й організації, озброєння, бойових можливостей, прийомів і способів дій своїх військ і військ армій провідних країн світу; вироблення й удосконалення навичок та умінь командирів в організації, забезпеченні бойових дій і безперервному управлінні вогнем та маневром підрозділу в бою, навчання особового складу вмілому застосуванню індивідуальної, групової зброї й бойової техніки в складних умовах бойової обстановки, на будь-якій місцевості, вдень і вночі; формування в особового складу високих морально-психологічних, бойових і фізичних якостей і поєднання їх із професійними навичками й уміннями; злагодження підрозділів з метою ведення узгоджених і рішучих дій у різних видах бою.

4.2. Методика проведення занять зі штабом батальйону

4.2.1. Мета, завдання підготовки штабів

Метою підготовки штабів підрозділів є підтримання їх бойової готовності, вдосконалення злагодженості, оперативності та організованості в роботі та підвищення рівня особистої підготовки посадових осіб щодо управління підпорядкованими підрозділами, вогнем (ударами) під час виконання завдань за призначенням.

Завданнями підготовки штабів підрозділів є:

вироблення твердих умінь з планування бою та організації його всебічного забезпечення;

злагодження штабів підрозділів щодо управління підрозділами, вогнем (ударами) в ході бою.

Відповідно до Концепції підготовки та розвитку Збройних сил України (посилання а) та набуття взаємосумісності з країнами НАТО було прийнято рішення почати підготовку штабів батальйонів/бригад до S структури. Відповідно до якої розподіл обов'язків в штабі розподілені наступним чином:

S-1 – начальник штабу, заступник начальника штабу, офіцер медичної служби.

Відповідають за питання, пов'язані з особовим складом:

забезпечення бойового та чисельного складу підрозділу;

нагляд за вирішенням медичних, юридичних, цивільних (включаючи найм цивільного населення) питань, та питань безпеки;

обліку кореспонденції та зв'язків з громадськістю;

питання забезпечення релігійної підтримки в батальйоні.

S-2 – начальник розвідки.

Відповідають за діяльність секції розвідки, та виконує наступні завдання: розвідувальне забезпечення тактичних дій;

розвідувальні оцінки обстановки, засновані на розвідданих;

визначення основних розвід завдань;

збір та розповсюдження даних, щодо погодних умов та прорахунок можливості застосування противником хімічної зброї та його наслідки;

скерування контр розвідувальної діяльності, розвід підготовку, отримання та розподіл карт, зберігання секретної інформації та нагляд за її зберіганням;

планування розвід дозорів батальйону, збір розвіданих, даних про місцевість та спостереження.

S3 – начальник штабу, заступник начальника штабу, начальник оперативного відділення, офіцер вогневої підтримки та начальник інженерної служби.

Відповідають за діяльність оперативного відділу, та виконують наступні завдання:

плануванні бойових дій та управлінні ними, в тому числі:

спостереження за ходом бойових дій, перевірку наявності засобів забезпечення бойових дій там, де необхідно в необхідний час, та передбачення розвитку ситуації;

оцінку оперативної обстановки. За відсутності начальника штабу, S3 узгоджує та синхронізує план бойових дій та веде нагляд за діяльністю штабу в процесі прийняття військового рішення;

видання оперативних наказів та оперативні плани та програми підготовки;

розробку плану вогневого ураження та порядку його застосування;

інженерне забезпечення бою.

S-4 – заступник командира з озброєння, заступник командира з тилу.

Відділ логістичного забезпечення, відповідає за управління тиловим забезпеченням та озброєнням:

визначає місцезнаходження засобів тилового забезпечення бойових дій, розподіл засобів тилового забезпечення бойових дій та пріоритети на поповнення ресурсів з метою забезпечення виконання плану тактичних дій;

розробку плану тилового забезпечення бойових дій у відповідності з поточним планом тактичних дій та передбачає майбутні потреби в тиловому забезпеченні;

розробляє та розповсюджує плани та накази щодо тилового забезпечення бойових дій у випадку, якщо вони видані окремо;

визначає вимоги щодо найму цивільних працівників та отримання та видачу надлишків майна, пошкодженого майна та матеріалів, захоплених у противника;

відповідає за отримання, прийняття, зберігання та розподіл запасів;

відповідає за транспортування підрозділів, солдатів та тилових ресурсів у призначені місця.

S-6 – начальник зв'язку.

Відділення зв'язку відповідає за:

планування, управління та скерування всі аспекти систем зв'язку батальйону;

нагляд за діяльністю з питань зв'язку підлеглих та приданих підрозділів;

планує та веде нагляд за інтегруванням систем зв'язку до вищих, нижчих та суміжних штабів;

за технічне обслуговування підрозділом обладнання зв'язку підрозділу та підлеглих підрозділів;

контроль статусу обладнання зв'язку підрозділу та підлеглих підрозділів на предмет забезпечення ремонтом;

відпрацювання та впровадження заходів, щодо питань радіоелектронної протидії в радіоелектронній боротьбі та розробляє порядок дій для доповідей щодо створення радіоперешкод;

визначає підрозділу місцезнаходження командних пунктів першого та другого ешелонів тилового забезпечення.

S-9 – заступник командира з морально-психологічної забезпечення.

Відділ проведення військово-цивільних операцій, відповідає за:

організацію центру військово-цивільних операцій, зважає всі цивільні питання під час АПД бойового завдання;

розробку умов для передачі контролю над районом проведення операцій від військового до цивільного управління, якщо так вимагає бойове завдання;

мінімізує втручання цивільного населення в проведення операцій, здійснюючи цивільні операції з взаємодії з переміщеними особами та біженцями, встановлюючи комендантські години, обмеження пересування;

керування діяльністю центру військово-цивільних операцій з метою підтримки зв'язку з іншими урядовими організаціями, військовою та цивільною владою країни, в якій проводяться операції та неурядовими і міжнародними організаціями в районі проведення операцій;

розробляє програми взаємодії з місцевою громадою з тим, щоб заручитися суспільним розумінням та підтримкою проведення військових операцій;

розроблення правил поведінки зі зброєю;

збір розвідувальної інформації для S-2;

взаємодіє з S-3 щодо проведення психологічних операцій та аналізу суспільної думки;

надає допомогу S-1 в питаннях залучення цивільних трудових ресурсів;

взаємодіє з S-3 для здійснення контролю за переміщенням цивільного транспорту в районі проведення операції;

надає допомогу S-4 в питанні координування використання об'єктів, запасів та інших матеріальних ресурсів, наявних в цивільному секторі на підтримку проведення операції.

4.2.2. Використання НМТБ (комп'ютерні програми, тренажери) для підготовки штабу

Для здійснення підготовки штабу, як органу управління, основним являється використання систем імітаційного модулювання бойових дій (далі – ІМБД). Заняття (навчання) з використанням систем ІМБД (програмне забезпечення JCATS, BATTLE COMMAND тощо) є однією з форм підготовки штабів підрозділів. За допомогою систем ІМБД створюється обстановка, яка максимально наближена до тієї, що виникає на полі бою, та відповідає умовам ведення сучасних бойових (спеціальних) дій. Така обстановка виникає за рахунок моделювання обстановки (за допомогою засобів імітаційного моделювання).

До дій у ролі противника залучається спеціально навчений особовий склад, який діє на окремому визначеному ПУ (автоматизованому робочому місці) та імітує результати виконання завдань підрозділами противника. Крім цього до навчаємих можуть бути доведені додатково відомості військової, авіаційної, радіолокаційної, радіотехнічної та агентурної розвідки своїми розвідувальними органами, робота рольових гравців (допит захопленого особового складу противника, перебіжчиків, опитування місцевих жителів, тощо), добуті бойові документи противника, які створюють обстановку відповідно до замислу керівника навчання.

Заняття (навчання, тренування) з використанням систем ІМБД проводяться за комплексними темами. Вибір теми залежить від наявності програмного забезпечення і визначається його можливостями з моделювання конкретного виду бою (бойових, спеціальних дій). Кількість посадових осіб штабу підрозділу, що залучаються, визначається наявністю робочих станцій та можливостями програмного забезпечення. Загальний час проведення підготовки визначається з резервом (до 20%), необхідним для введення коректив в рішення тих, хто навчається, у випадку невідповідності ходу бойових дій замислу проведення заняття (тренування, навчання).

Крім того з посадовими особами проводяться тренування з управління вогнем та підрозділами на визначеній НМТБ. Для цього можуть використовуватись макети місцевості, спеціалізовані класи тощо. Найбільш доцільним являється проведення занять на місцевості, де планується виконання завдань на рухомій базі.

4.2.3. Радіотренування

Радіотренування – основна форма удосконалення навичок командирів і штабів щодо збору та аналізу даних обстановки, постановки завдань у різних видах бойових дій із застосуванням засобів радіозв'язку, документів скритого управління військами та переговорних таблиць. Його мета полягає у відпрацьованні навчальних питань з дотриманням послідовності, яка характерна для умов реального бою, без пауз і перерв, на фоні єдиної тактичної обстановки. Радіотренування проводяться на штатному ОВТ в парку бойових машин та переносних радіостанціях, які розгортаються у визначених місцях. Також радіотренування можуть проводитися в інших місцях, які забезпечують

відпрацювання визначених навчальних питань. При цьому проведення радіотренування повинно забезпечити удосконалення вмінь та навичок посадових осіб щодо збору й аналізу даних обстановки; тренування в доповідях даних обстановки і прийнятих рішень; тренування в передачі сигналів бойового управління.

Радіотренування проводяться у ланках:

бригада – батальйон – рота – окремий взвод;

батальйон – рота – взвод – бойова машина.

Планування радіотренування здійснює особисто командир підрозділу або, за його дорученням, начальник штабу. Командир приймає рішення на проведення радіотренування, в якому визначає мету, навчальні питання та послідовність їх відпрацювання. Штаб підрозділу розробляє відповідні документи на проведення радіотренування та доводить до особового складу, що залучається (план проведення тренування; кодовані переговорні таблиці; таблиці позивних посадових осіб; таблиця сигналів управління, взаємодії та оповіщення; таблиці кодування населених пунктів; кодовані робочі карти (схеми) з тактичною обстановкою; схема організації радіозв'язку).

На радіотренуваннях відпрацьовуються такі завдання:

передача сигналів (розпоряджень) щодо управління підрозділами;

удосконалення практичних навичок командирів в управлінні підлеглими підрозділами при виконанні бойових завдань з використанням засобів зв'язку;

відпрацювання взаємодії з приданими і взаємодіючими підрозділами;

тренування особового складу в забезпеченні стійкого зв'язку в умовах постановки радіоперешкод.

Аналіз проведених дій радіотренування проводиться одразу після його завершення з метою своєчасного реагування на недоліки (помилки), що виникли. Керівник радіотренування на основі особистого спостереження (прослуховування), а також змісту доповідей та якості розроблених (відпрацьованих) документів, повинен детально проаналізувати та довести до тих, хто навчається недоліки в їх роботі.

4.2.4. Проведення штабних тренувань

Штабні тренування можуть бути: роздільні, спільні, командно-штабні (далі – РШТ, СШТ, КШТ відповідно). СШТ, КШТ можуть бути одноступеневими або багатоступеневими (в залежності від складу тих, хто навчається, кількості органів управління). Штабні тренування можуть проводитися в місцях дислокації управлінь військових частин (підрозділів), на робочих місцях, навчальних і бойових постах, стаціонарних або рухомих пунктах управління. У залежності від теми і поставлених навчальних цілей штабні тренування проводяться із застосуванням засобів зв'язку на місцевості, з практичним розгортанням пунктів управління, чи на картах у приміщеннях під керівництвом відповідних командирів, начальників штабів підрозділів, їх заступників, начальників родів військ та служб.

У ході штабних тренувань на місцевості з метою навчання офіцерів управлінь військових частин (підрозділів) швидкому й умілому розгортанню і

переміщенню пунктів управління можуть проводитися тактико-стройові заняття. Важливе значення для систематичного підвищення рівня підготовки офіцерів штабів та злагодження відділень і служб має регулярність проведення штабних тренувань протягом всього періоду навчання.

Після завершення кожного штабного тренування керівником проводиться аналіз дій офіцерів тих органів управління, які навчались, визначається ступінь досягнення цілей тренування, дається оцінка тим, кого навчають і визначаються завдання по усуненню недоліків.

Тривалість проведення штабного тренування:

РШТ проводиться протягом – одного дня;

СШТ протягом – одного – двох днів;

КШТ протягом – двох – трьох днів.

Взаємний зв'язок між роздільними і спільними, командно штабними тренуваннями в процесі навчання і послідовність їх проведення можуть бути різними. В одних випадках, наприклад при слабкій підготовці, недостатній злагоженості штабу або при вивченні нових методів роботи і засобів управління спочатку проводяться роздільні штабні тренування, а потім спільні, командно штабні тренування. Таким чином, шляхом поступового переходу від простого до складного досягається послідовне нарощування знань і умінь тих хто навчається. В інших випадках підготовка офіцерів управління до майбутніх навчань може початися з спільного тренування. Потім виявлені недоліки в підготовці офіцерів усуваються на роздільних штабних тренуваннях.

4.2.4.1. Роздільні штабні тренування

Роздільні штабні тренування є початковою формою підготовки штабів. Вони призначені для набуття й удосконалення кожною службовою особою практичних умінь і навичок у виконанні своїх функціональних обов'язків у складі відділів, груп штабу та в порядку взаємозаміни. Роздільні штабні тренування проводяться з посадовими особами структурних підрозділів штабу під керівництвом безпосередніх начальників відділів, груп штабу після отримання відповідного рівня знань, умінь та навичок за результатами індивідуальної підготовки. У ході роздільних штабних тренувань, як правило, вивчаються питання щодо виконання функціональних обов'язків та проведення відповідних розрахунків під час планування операцій (бойових дій). Для проведення тренування розробляються план проведення роздільного штабного тренування. Під час тренування службові особи можуть виконувати одну і ту ж саму роботу або вирішувати різні питання, як за своїм службовим призначенням, так і в порядку взаємозаміни. РШТ проводяться на загальному тактичному фоні за єдиною темою для всіх структурних підрозділів штабу або за різними темами для кожного з цих підрозділів.

4.2.4.2. Спільні штабні тренування

Спільні штабні тренування проводяться з метою подальшого удосконалення практичних умінь і навичок службових осіб щодо спільного виконання завдань у ході роботи штабу під час планування операцій (бойових

дій), їх злагодження. Як правило, вони проводяться з штабом батальйону у повному складі під єдиним керівництвом начальника штабу – першого заступника або одного із заступників командира з метою комплексного відпрацювання питань управління підрозділами.

Вони призначаються для злагодження штабу підрозділів в цілому в умовах, наближених до реальної роботи у бойовій обстановці, підвищення умінь і навичок офіцерів у виконанні функціональних обов'язків та обов'язків за взаємозамінністю.

Склад штабу та інших посадових осіб, що залучаються на спільне штабне тренування, визначається з урахуванням масштабу управління, що навчається, теми і навчальних цілей тренування. На спільні тренування, які проводяться на місцевості, залучаються в необхідній кількості підрозділи для забезпечення та обслуговування. Спільні штабні тренування можуть проводитися і за більш вузькими за змістом темами, що включає роботу управління військової частини лише при організації застосування підрозділів або тільки при керівництві ними в ході виконання бойових завдань. Змістом цих спільних штабних тренувань можуть бути і питання управління підрозділами при приведенні їх у різні ступені бойової готовності, висуванні їх з пунктів постійної дислокації та занятті ними районів зосередження або базових таборів; організації РХБ захисту і відновлення боєздатності; розміщення пунктів управління, їх переміщення та передачі управління з одного пункту на інший.

4.2.4.3. Командно-штабні тренування

Командно-штабні тренування є однією із форм спільного навчання командирів та штабів. Воно проводиться з метою: набуття та удосконалювання практичних навичок службових (посадових) осіб у виконанні своїх функціональних обов'язків під час підготовки та ведення бойових дій; злагодження органів управління; перевірки ступеня їх підготовленості і злагодженості. Під час проведення КШТ ті, хто навчається, виконують весь комплекс своїх функціональних обов'язків у складі штабу, в умовах створеної складної оперативної обстановки, яка безперервно розвивається і є характерною для сучасних операцій (бойових дій).

Теми командно-штабних тренувань зазвичай охоплюють основні питання роботи штабу при організації та веденні одного з видів бойових дій або пересування військ в різних умовах обстановки.

4.3. Методика проведення занять з підрозділами

Основна методика проведення занять з підрозділами складається з складових “ПОВЗАТИ-ХОДИТИ-БИГТИ”. Проведення заходів підготовки за принципом від простого до складного надає змогу військовослужбовцям, командирам і підрозділам покращувати індивідуальні навички і здатність виконувати колективні завдання по мірі виконання плану бойової підготовки. Такий підхід забезпечує на кожному етапі підготовки необхідну базу навченості для переходу на наступний, більш складний рівень.

На рівні складності “ПОВЗАТИ” підрозділ повинен зрозуміти вимоги завдання та стандарти їх виконання.

На рівні “ХОДИТИ” підрозділ відпрацьовує завдання з додаванням ввідних з елементами реалізму. Військовослужбовці, також, починають розуміти, що завдання не виконуються окремо від інших завдань, а мають поєднувати їх зв'язки (відпрацювання дій у різних умовах тактичної обстановки у складі підрозділу). Військовослужбовці починають діяти у складі екіпажів та малих груп.

На рівні “БІГАТИ” військовослужбовці відпрацьовують колективні завдання з набуття спроможностей в умовах максимально наближених до реальних та проводять злагодження дій у складі підрозділу. Такий підхід до підготовки із поступовим збільшенням рівня складності заходів підготовки надає змогу військовослужбовцям, командирам та підрозділам впевнено і контрольовано досягнути необхідного рівня індивідуальної та колективної здатності виконувати бойові завдання.

4.3.1. Методика проведення теоретичних занять

Теоретичні заняття плануються і проводяться відповідно до програми бойової підготовки Збройних сил України на приказарменій навчально-матеріальній базі в навчальних класах, лекційній залі тощо, використовуючи комп'ютери, екрани, проектори, макети та наглядну матеріальну базу.

Теоретичні заняття проводяться наступними основними методами:

а) метод усного викладення навчального матеріалу використовується у наступних видах: розповідь, пояснення, інструктування та лекція:

розповідь – це образне, живе, емоційне та послідовне викидання переважно фактичного матеріалу в описовій чи розповідній формі;

пояснення, на відміну від розповіді, більшою мірою ставить акцент на розкритті змісту явищ, процесів, дій, їх причинно - наслідкових зв'язків та відносин;

інструктування – короткі, лаконічні, чіткі вказівки (рекомендації) про виконання тієї чи іншої дії (задачі);

лекція – розгорнуте викладання значних теоретичних та практичних проблем. Вона дозволяє ретельно розкрити найбільш складні поняття, закономірності, ідеї. У лекції тісно поєднуються елементи опису та розповіді, доказу та пояснення аналізу фактів та прикладів, узагальнення та висновки. Під час лекції рекомендується створювати проблемні ситуації, широко використовувати технічні засоби навчання та наочні посібники, застосовувати різні прийоми, що збуджують інтерес та активізують пізнавальну діяльність тих, хто навчається.

б) обговорювання матеріалу, що вивчається. Воно проводиться у вигляді бесіди, класно-групових та семінарських занять:

бесіда – спосіб озброєння знаннями тих, хто навчається, шляхом коротких лаконічних відповідей на задалегідь підготовлені запитання. Шлях викладення знань може бути діалогічним або типу запитані: і-відповідь, коли зміст їх у

певній мірі знайомий, чи не викликає великої пізнавальної складності, чи близький до життєвої практики воїнів.

класно-групове заняття дуже нагадує розгорнуту бесіду. Проте теоретичні та практичні запитання тут обговорюються більш обґрунтовано. Ті, хто навчається, як правило, не просто відповідають на запитання, висловлюють свою думку, а глибоко аналізують факти та явища, доводять їх розуміння до усвідомлення суті, виявлення причинно-наслідкових зв'язків та відносин.

семінарське заняття – це науковий аналіз теоретичної чи практичної проблеми, колективний пошук шляхів її ефективного розв'язання. Вони проводяться з найбільш підготовленими воїнами, які мають загальноосвітню підготовку та досвід самостійного вивчення складних проблем.

в) метод показу (демонстрації) зброї та бойової техніки, прийомів дій та праці як у натуральному вигляді, так і у зображеннях активно використовується поряд з усним викладенням та обговорюванням матеріалу. Його зміст полягає в тому, щоб створити у тих, хто навчається, наочний образ явища, предмета, які вивчаються, сформуванню конкретні уявлення про побудову техніки, озброєння, про проходження складних процесів. В залежності від змісту навчального матеріалу та способу дій тих, хто навчається, використовуються різні види показу, основні з них:

особистий показ тим, хто навчаються, навчальних прийомів, дій: показ зброї, бойової техніки, спорядження;

показ образотворчих засобів наочності (картин, малюнків, фотографій, макетів, графіків, діаграм);

показ кінофільмів, телепередач, діафільмів та діапозитивів: демонстрація звукозапису.

4.3.2. Методика проведення практичних занять

У процесі бойової підготовки значна кількість знань, навичок та вмій засвоюється та закріплюється воїнами під час проведення практичних занять (обслуговування та ремонт зброї та бойової техніки, рішення практичних задач у ході тактичних занять (навчань), бойові стрільби тощо). Практичне робота виступає як метод навчання тоді, коли крім службової планується та здійснюється дидактична мета та забезпечуються умови її досягнення.

Дидактичні умови проведення практичних занять:

чітка розробка плану, формування навчальної мети, організація матеріального забезпечення;

інструктаж підлеглих перед початком занять, постановка конкретної задачі, пояснення порядку її виконання та дотримання правил техніки безпеки, визначення часу закінчення занять;

підбиття підсумків, оцінка дій кожного воїна та підрозділу в цілому, заохочення тих, хто найбільш відзначився;

організація змагань по скороченню строків виконання тактичних нормативів та підвищенню якості практичних занять;

ідеологічне забезпечення ходу виконання поставлених задач, всебічна пропаганда передового досвіду.

4.3.2.1. Методичні прийоми проведення заняття

Структура проведення кожного заняття повинна включати вступну, основну і заключну частини:

вступна частина включає перевірку наявності тих, які навчаються, їх зовнішнього вигляду та екіпіровку, готовність до заняття, ступінь засвоєння пройденого матеріалу (контрольне опитування), знань умов вправ, порядку їх виконання і знань усіма військовослужбовцями заходів безпеки, а також оголошення теми, навчальних питань, які відпрацьовуються і порядку проведення заняття. Контрольне опитування може проводитися методом бесіди, виконання нормативів або письмово, питання повинні змушувати того, який навчається, думати в умовах обмеженого часу (тривалість опитування не повинна перевищувати 10 – 12 хв., використання у класах програмного навчання дозволяє провести опитування за 3 – 5 хв., що значно скорочує вступну частину заняття);

основна частина включає викладення навчальних питань теми чи відпрацювання вправ, нормативів, прийомів; закріплення знань і навичок; виконання різних видів самостійної роботи тими, які навчаються, перевірку і облік практичного засвоєння матеріалу, наприкінці основної частини заняття керівнику доцільно провести аналіз якості засвоєння навчальних питань тими, хто навчається, заслухати доповіді керівників на навчальних місцях про результати заняття і на цій основі встановити типові помилки. Це дозволяє визначити завдання: керівникам для індивідуального навчання, вказати на конкретні недоліки тим, хто навчається, завдання для самостійного тренування та наступне заняття;

у заключній частині керівник вказує, як виконані навчальні цілі заняття, проводить аналіз проведених дій. Для закріплення отриманих знань і навичок керівник заняття дає завдання: кому і з ким потрібно провести індивідуальну підготовку на наступних заняттях і індивідуальні завдання на самопідготовку. Доцільно проводити окремо аналіз проведених дій занять з керівниками на навчальних місцях і начальниками навчальних об'єктів, які їх обслуговують.

Навчальні питання, вправи, нормативи повинні викладатися послідовно з використанням засобів матеріального забезпечення занять і особистого показу керівником заняття з наступним застосуванням таких методів, як пояснення, показ і тренування. Таке застосування методів навчання, показ, пояснення і тренування стимулює пізнавальну активність тих, хто навчається, і сприяє осмисленому сприйняттю тими, які навчаються, навчального матеріалу, тобто той, хто навчається, розуміє, що треба робити, як треба робити і чому так треба робити. Зовсім інакше варто підходити до відпрацьовування прийому чи дії по елементах, коли дотримання послідовності обов'язково. Це обумовлено, по-перше, тим, що кожний елемент є частиною цілого і логічним продовженням попереднього елемента; по-друге, відпрацьовування всіх елементів проводиться в єдиній тактичній обстановці, створеній для одного навчального питання, і, по-третє, після відпрацьовування по елементах чи прийом дія відпрацьовується разом, тобто елементи виконуються в строго визначеній послідовності. Наприклад, елементами висування роти на рубіж переходу в атаку на бойових машинах піхоти (бронетранспортерах) можуть бути: розгортання роти в лінію

взводних колон, розгортання в бойову лінію, спішування і розгортання в ланцюг. Порухення послідовності відпрацьовування цих елементів створить у особового складу невірне представлення про дію в цілому, і заняття не досягне своєї мети.

У ході тактичної підготовки кожен військовослужбовець, підрозділ повинен бути навчений:

при веденні наступальних дій: скритному висуванню й умілому розгортанню в бойовий порядок (скритному заняттю вихідного положення для наступу), подоланню інженерних загороджень, і особливо мінно-вибухових, у тому числі установлених засобами дистанційного мінування, стрімкій атаці на бойових машинах і в пішому порядку; використанню результатів ударів авіації і вогню артилерії; знищенню вогневих засобів (у першу чергу протитанкових) і живої сили противника на напрямку атаки, умілому здійсненню взаємодії з сусідами, танками й артилерією; рішучому розвитку наступу в глибину оборони, в проміжки і розриви в бойових порядках противника, обходу його опорних пунктів і атаці у фланг і тил; розгрому резервів, що контратакують вогнем і рішучою атакою; форсуванню водних перешкод з ходу і з планомірною підготовкою; подоланню або обходу зон зараження, загороджень і перешкод; невідступному переслідуванню противника; а при веденні зустрічного бою: швидкому розгортанню в бойовий порядок і відкриттю вогню; негайному захопленню і закріпленню вигідних рубежів для забезпечення розгортання головних сил; рішучому нанесенню удару у фланг і тил противника з подальшим стрімким наступом в глибину;

при веденні оборонних дій: вмілому використанню місцевості для скритного розташування й створення системи вогню в поєднанні з загородженнями й природними перешкодами; умілому вибору вогневих позицій для бойових машин й інших вогневих засобів, а також позицій відділення, взводу й інженерному обладнанню їх з урахуванням захисту особового складу й техніки від впливу високоточної зброї й зброї масового ураження противника; швидкій підготовці зброї й даних для стрільби як вдень, так і вночі; ефективному використанню всіх вогневих засобів для знищення противника перед переднім краєм, при його вклиненні в оборону й завзятому втриманню зайнятих позицій; проведенню рішучих контратак для завершення розгрому противника, що вклинився; безперервному здійсненню взаємодії всередині підрозділу й із сусідами; умінню за наказом свого командира швидко зайняти запасну (тимчасову, нову) позицію й продовжувати вести бій; швидкому переходу від оборони до наступу;

під час участі у веденні стабілізаційних дій: в постійному веденні розвідки противника; огляду місцевості (висот, ущелин ярів, лісу) та місцевих предметів (населених пунктів, мостів та ін.) пішими дозорними та на бойовій техніці; вибору місць розташування та вогневих позицій особового складу і техніки; проведенню заходів інженерного обладнання, маскуванню, захисту від зброї масового ураження та високоточної зброї, наслідків руйнувань підприємств атомної та хімічної промисловості; діям за визначеним бойовим розрахунком за сигналами управління та оповіщення; виконанню завдань життєдіяльності; відбиттю нападу противника у відповідності до визначених

процедур, мінної безпеки; несенню служби на постах спостереження (секретах, вогневих засідках), вивченню місцевості і місцевих предметів у визначених смугах (секторах) спостереження; складанню схем місцевості і веденню журналів спостереження; несенню служби в ночі; порядку та правилам застосування сили та зброї, діям в екстремальних ситуаціях та скороченим складом, у складі бойових груп; проведенню маневру вогнем та здійсненню заняття запасних вогневих позицій, несенню служби на контрольно-перепускних пунктах (далі – КПП), блокпостах (далі – БП), діям під час затримання порушників, боротьбі з групами незаконними збройними формуваннями (далі – НЗФ), особливо зі снайперами; огляду окремих машин і осіб, колон; здійсненні вогневих нальотів та знищенні НЗФ, веденню оборонних (наступальних, штурмових) дії, виконанню завдань на рубежах блокування;

при пересуванні: здійсненню маршів, а також перевезень різними видами транспорту в умовах постійної загрози застосування противником різноманітної зброї, впливу його авіації, повітряних десантів і розвідувально-диверсійних груп, радіоактивного, хімічного й бактеріологічного (біологічного) зараження, руйнування доріг і переправ; діяти за бойовим розрахунком як пішими дозорними, так і у складі дозорного відділення, головного дозору, головної похідної застави, нерухомих бокових заставах, головних сил, забезпечення охорони колон, рішучим діям при зустрічі з противником, діям за сигналами оповіщення та управління, швидкому розгортанню в бойовий порядок, відкриттю влучного вогню й атаці у фланг і тил, дотриманню дисципліни маршу;

щодо бойового забезпечення:

розвідки: веденню розвідки противника й місцевості; умінню діяти як спостерігач дозорного відділення (дозорної машини) і розвідувального (окремого розвідувального) і бойового розвідувального дозору, а також умілим діям у засідці й пошуку;

радіаційного, хімічного й біологічного захисту: веденню радіаційної, хімічної й неспецифічної бактеріологічної (біологічної) (далі – РХБ) розвідки; швидким діям за сигналами оповіщення; умілому використанню засобів індивідуального й колективного захисту, захисних властивостей бойової техніки й місцевості; діям у зонах зараження, районах руйнувань, пожеж і затоплень; проведенню контролю щодо радіоактивного опромінення (зараження) особового складу, озброєння, бойової техніки й інших матеріальних засобів, проведенню заходів щодо ліквідації наслідків застосування противником РХБ зброї або руйнування підприємств атомної та хімічної промисловості й відновленню боєздатності підрозділів;

інженерному забезпеченню: обладнанню окопів, позицій й укриттів вручну і з застосуванням засобів механізації й вибухових речовин, їх маскуванню; обладнанню мінно-вибухових і невибухових загороджень на займаній позиції, проробленню проходів у загородженнях і руйнуваннях противника, у тому числі проведенню розвідки водних перешкод і стану доріг;

при організації технічного й тилового забезпечення: підтримці озброєння, бойової та іншої техніки, боєприпасів і військово-технічного майна в

справному стані і в постійній готовності до бойового застосування; правильній експлуатації й швидкому відновленню озброєння, бойової та іншої техніки, що вийшла з ладу; укладанню боєприпасів, продовольства, засобів захисту й військово-технічного майна; забезпеченню боєприпасами в ході бою; виконанню заходів щодо створення запасів води, пального, контролю за їх використанням, дотримання режиму пиття та санітарно-гігієнічного стану надання самопомоги й взаємодопомоги при пораненнях, евакуації поранених і хворих на медичні пункти.

Основними формами навчання, які використовуються при тактичній підготовці є тактико-стройові та тактичні (тактико-спеціальні) заняття (навчання), а також бойові стрільби в складі відділень (екіпажів) і взводу.

4.3.2.1. Тактико-стройові заняття

Тактико-стройові заняття є основною формою навчання окремого військовослужбовця, однієї з форм навчання бойового злагодження відділення й взводу. На тактико-стройових заняттях відпрацьовується техніка виконання прийомів і способів дій військовослужбовця і підрозділів у різних видах бою. Сержанти й офіцери на них отримують практику в управлінні підлеглими підрозділами. При цьому кожен прийом і спосіб дій спочатку відпрацьовується по елементах у повільному темпі, а потім разом у межах часу, установленого навчально-бойовим завданням та нормативами. Тактична обстановка створюється для відпрацьовування кожного навчального питання окремо і не пов'язується єдиним задумом.

Підготовка тактико-стройового заняття включає:

- підготовку керівника заняття і керівників занять на навчальних місцях, розробку плану проведення заняття;
- підготовку навчальних місць, навчальної матеріально-технічної бази, матеріального забезпечення заняття;
- підготовку тих, які навчаються, до занять.

Вихідними даними для підготовки заняття є: тема, зміст навчальних питань, місце проведення, час, а також кількість бойової техніки, боєприпасів, імітаційних засобів необхідних для заняття.

На одному тактико-стройовому занятті з батальйоном рекомендується відпрацьовувати 2 – 3 навчальних питання (підзавдання СТК), що охоплюють визначений період бою.

Тактико-стройові заняття (далі – ТСЗ), як правило, передують тактичним заняттям (навчанням) і бойовим стрільбам у складі підрозділу. На них відпрацьовується техніка виконання прийомів і способів дій одиночного військовослужбовця, відділення (екіпажу), взводу, роти батальйону на полі бою.

Тактико-стройові заняття покликані допомогти командирам підрозділів навчитися творчо застосовувати різні прийоми та способи дій на полі бою залежно від обстановки, що склалася. Тому в ході тактико-стройових занять відпрацьовується не один, а кілька прийомів або способів дій. На тактико-стройових заняттях відбувається навчання особового складу та підрозділів практичним діям, тому основним методом навчання на тактико-стройових

заняттях є вправи (тренування) у виконанні прийомів і способів дій. При необхідності можуть застосовуватися пояснення, показ або словесно-наочний метод.

Елементи прийому, що відпрацьовується, та прийом у цілому повинні повторюватися до тих пір, поки кожен не навчиться виконувати їх правильно та у встановлений командиром (нормативом) час, а підрозділи не досягнуть злагоджених дій. Варто керуватися правилом: не домігшись чіткого виконання одного прийому, не відпрацьовавши якісно і в повному обсязі одне навчальне питання, недоцільно переходити до відпрацьовування наступного.

Організують і проводять тактико-стройові заняття: з військовослужбовцем та відділенням – командир відділення, з взводом, ротую. батальйоном – командир підрозділу.

Тактико-стройові заняття з підрозділами проводяться на матеріальній частині або “піший по-машинному” на тактичному навчальному полі, або на необладнаній ділянці місцевості. На заняттях “піший по-машинному” для забезпечення управління підрозділами необхідно мати переносні радіостанції, мегафони, сигнальні прапорці та ліхтарі.

Ефективні і повчальні ті заняття, які проводяться на тактичному навчальному полі, тому що обладнання, яке використовується, дозволяє створити обстановку максимально наближену до умов реального бою. Керівник заняття повинен уміло використовувати обладнання тактичного навчального поля, мішеневі установки РТК і засоби імітації. Противник позначається мінімально необхідною кількістю мішеней, макетів вогневих засобів та імітаційними засобами.

Тактична обстановка, яка створюється перед відпрацьовуванням кожного навчального питання, повинна бути нескладною, але забезпечувати якісне навчання підлеглих. При відсутності в частині тактичного навчального поля для підготовки підрозділів або його значному віддаленні від частини, тактико-стройові заняття можуть проводитися на необладнаній місцевості. Для позначення противника використовуються мішені з ротного тактичного комплексу (КМО, радіокероване обладнання), а при їх відсутності – противника позначають один або два військовослужбовця з мішенями і засобами імітації, які після відпрацювання кожного навчального питання або його елемента, за планом керівника заняття переміщуються в інший район для створення нової тактичної обстановки. Безумовно, для якісного проведення ТСЗ їх необхідно ретельно обмірковувати і якісно підготувати.

4.3.2.2. Тактичні заняття

Тактичні (тактико-спеціальні) заняття – основна форма бойового злагодження підрозділу. У ході занять командири підрозділів удосконалюють і закріплюють свої теоретичні знання, одержують практику в управлінні підрозділами та удосконалюють свої вміння з організації бою, а солдати – навички, придбані на тактико-стройових заняттях. Тому в зміст занять, разом з тактичними діями підрозділами включаються такі питання, як: з'ясування завдання, прийняття рішення, проведення рекогносцировки, постановка завдань (віддання бойового наказу) підлеглим, організація взаємодії і всебічного

забезпечення. З метою бойового злагодження підрозділів в умовах, максимально наближених до бойових, формування в особового складу високих морально-психологічних і бойових якостей на тактичних заняттях створюється складна тактична обстановка, підрозділи діють у тій послідовності, яка характерна для реального бою, без зупинок і перерв; кожне наступне навчальне питання є продовженням попереднього.

Основним методом навчання на тактичних заняттях є практична робота тих, кого навчають, щодо виконання своїх посадових обов'язків в умовах, максимально наближених до бойової дійсності, згідно бойового розрахунку.

У ході тактичного заняття навчається підрозділ в цілому, в тому числі і його командири, тому заняття з відділенням проводить командир взводу, заняття зі взводом – командир роти, з ротою – командир батальйону. Зміст тактичного заняття може включати тільки один вид бою, тому на ньому відпрацьовуються ті бойові дії, які властиві певному виду бою. Тактичні заняття з взводом (ротою) проводяться з позначеним противником з урахуванням його організації і тактики дій. Місцем їхнього проведення може бути тактичне навчальне поле або ділянка місцевості, що забезпечує відпрацювання намічених навчальних питань із використанням мішеневого обладнання та різних засобів імітації.

Тривалість тактичних занять визначається програмою а порядок оцінки за оціночним листом стандарту колективної підготовки (додаток 2, 3 до цього Методичного посібника).

На заняття підрозділи виходять у повному складі зі зброєю та польовим екіпіруванням. Заняття проводяться на техніці або “ПІШИЙ ПО-МАШИННОМУ”. Тактичні (тактико-спеціальні) заняття із взводами проводяться по черзі, по одному взводу від роти в день, що дозволяє врахувати помилки, допущені на попередніх заняттях. З відділеннями заняття проводяться, як правило, одночасно. У ході їх командир взводу відпрацьовує навчальні питання, зсунувши їх за часом або по черзі призначаючи відділення для дій на бойовій машині, з іншими відпрацьовує те ж навчальне питання “піший по-машинному”.

Робота керівника з підготовки тактичного заняття проводиться в тій же послідовності, що і робота з підготовки тактико-стройового заняття, але зміст заходів трохи відрізняється. На тактичне заняття відпрацьовується план заняття. Тема заняття, його зміст, навчальні питання і час проведення визначаються розкладом занять і Програмою бойової підготовки (стандартом колективної підготовки), а керівник заняття лише уточнює метод його проведення. Навчальні цілі, час, що відводиться на відпрацювання кожного навчального питання, кількість техніки, матеріально-технічне забезпечення заняття, а також місце його проведення визначає керівник заняття.

Тактичні заняття можуть починатися безпосередньо з пункту дислокації підрозділу або після виходу у вихідний район для початку заняття. Висування у вихідний район здійснюється в тактичній обстановці. У ході висування можуть відпрацьовуватися практичні дії, які будуть виконуватися на майбутньому занятті (дії щодо сигналів оповіщення, способів пересування на полі бою, дії у складі бойових груп тощо). На початку заняття керівник перевіряє знання

особовим складом вимог Бойового статуту, сигналів управління та оповіщення, заходів безпеки тощо, повідомляє вихідну тактичну обстановку та надає необхідний час для заняття відділеннями (взводом) вихідного положення відповідно до тактичної обстановки. Потім перевіряє правильність їх дій, звертає увагу на те, щоб командир, що навчається, правильно визначив місце особовому складу і бойовій техніці, організував спостереження за противником і сигналами свого і старшого командира, поставив завдання на дії у випадку нападу повітряного та наземного противника, застосування ним високоточної зброї і зброї масового ураження, визначив місця та терміни інженерного обладнання для особового складу і окопів для техніки, а також виконав інші завдання у відповідності з вихідною тактичною обстановкою. Потім керівник заняття, з огляду на вимоги створеної обстановки віддає командиру, якого навчають, бойовий наказ й організує взаємодію.

4.3.3. Методика проведення занять в особливих умовах

4.3.3.1. Особливості проведення занять в умовах обмеженого бачення

З найбільш важливих тем заняття, як правило, повторюються вночі. Підготовка до проведення заняття вночі проводиться у світлий час. При підготовці заняття, особливо в ході проведення рекогносцировки, передбачається призначення в якості орієнтирів таких місцевих предметів, які будуть помітними в умовах обмеженої видимості та дозволять орієнтуватися в темряві, призначаються прямі і зворотні азимути напрямку наступу.

Для навчання особового складу спостереженню за полем бою, веденню вогню зі штатної зброї вночі визначається порядок застосування приладів нічного бачення, уточняється порядок освітлення місцевості, об'єктів атаки, висування противника по рубежах, постановки світлових орієнтирів (створів); забезпечується заняття освітлювальними патронами, мішенями (макетами) з імітаторами пострілів і нічних прицілів, сигнальними ліхтарями, приладдям для нічної стрільби по цілям, які освітлюються або по спалахам пострілів. У декількох місцях у розташуванні противника підготовляється матеріал для створення вогнищ, імітацією пожеж з метою тренування особового складу у веденні вогню по силуетах.

Готуються розпізнавальні знаки для особового складу та бойової техніки і оголошуються сигнали взаємного розпізнавання, цільовказівок та взаємодії, а також порядок позначення рубежів, які досягли підрозділи, а при наявності у противника загороджень, визначаються місця та порядок позначення проходів. Крім того, позначаються всі небезпечні місця для дій особового складу та техніки вказівками (обмежувачами), які добре видно.

Передбачаються заходи щодо захисту приладів нічного бачення від засвічування та знищенню (осліпленню) цих засобів і ряд інших питань, що впливають із особливостей нічних дій.

При проведенні заняття вночі командир батальйону повинен звернути особливу увагу на дотримання світло і звукомаскування; уміння орієнтуватися на місцевості; підготовку нічних прицілів, приладів, приладь і зброї до нічної стрільби; ведення спостереження та доповідь про виявлені цілі; ведення вогню

в умовах освітлення за допомогою нічних прицілів; здійснення цілевказівки сигнальними снарядами і патронами із трасуючими кулями; швидкий і прихований підхід (витримуючи зазначені напрямки до об'єкта атаки); рішучу атаку противника та знищення його вогнем; маневр силами, засобами й вогнем як у наступі, так і в обороні; знищення або захват розвідувальних груп противника; несення бойової служби в різних видах бою.

На нічних заняттях командири повинні навчитися твердо управляти своїми підрозділами в нічних умовах та підтримувати безперервну взаємодію. Питанням особливої турботи повинно бути дотримання заходів безпеки при проведенні будь-якого заняття.

4.3.3.2. Особливості проведення занять в лісі і лісисто-болотистій місцевості

Особливості підготовки та проведення занять у лісі і лісисто-болотистій місцевості зумовлені її закритим характером, погіршенням прохідності весною і восени, сніговими заметами зимою і небезпекою лісових пожеж, а також наявністю великих заболочених ділянок та обмеженою кількістю доріг, які доступні для переміщення військ. Великий лісовий масив знижує можливість маневру, обмежує застосування танків та БМП (БТР), ускладнює вибір позицій підрозділам артилерії, ППО, спостереження та коригування вогню. Деревина зменшують площу ураження противника осколками снарядів та мін, обмежують дальність настільного вогню, ускладнюють розвідку та знищення цілей противника.

Особливостями проведення занять, на які керівник повинен звернути увагу є організація орієнтування підрозділів в лісі, позначення основних напрямків висування підрозділів, забезпечення пожежної безпеки, встановлення обмежень застосування зброї та боєприпасів.

Мішенева обстановка створюється за осередковим принципом. Мішені повинні бути двовимірними. Етапи бойових стрільб плануються і проводяться, на відкритих ділянках місцевості (з виходом або при підході до околиці лісу).

Мішені встановлюються на узліссях, галявинах, вирубках, дорогах, просіках тощо. Під час відпрацювання питань знищення безпосередньої охорони противника в лісі мішені встановлюються на деревах, за ними, в окопах та укриттях. На кожній ділянці проведення бойових стрільб суворо дотримуються заходів безпеки та вимог до їх проведення, призначаються пожежні команди.

Під час проведення занять в лісі керівник заняття повинен встановити обмеження застосування зброї, боєприпасів, засобів імітації тощо, заборону використання трасуючих куль, осколкових гранат, підствольних гранатометів, запалювальних засобів.

Під час визначення командирами бойових завдань необхідно враховувати особливості ведення бойових дій у лісі відповідно до Бойових статутів.

4.3.3.3. Особливості проведення занять в горах

Заняття, які проводяться у гірській місцевості, повинні забезпечувати наступну підготовку підрозділів:

веденню наступу по напрямках (вздовж доріг, долин хребтів, схилів різної крутості), здійсненню обходів із умілим використанням місцевості і наявних доріг, здійсненню маневрів з метою виходу у фланг і тил противника, який обороняє важливі райони та об'єкти

організації в короткий термін та веденню оборони районів, що охоплюють найбільш ймовірні напрямки наступу противника (перевалів, висот, що панують, плато, вузлів доріг);

веденню вогню при великих кутах розташування цілі, різних атмосферних тисках і в різних метеорологічних умовах.

Підготовка та проведення тактичного навчання у горах має ряд особливостей, які викликані специфічними фізико-географічними і кліматичними умовами, що впливають на підготовку керівництва навчання, підрозділів та району навчань.

У ході підготовки керівник заняття (навчання) разом із заступниками, помічниками та посередниками ретельно вивчає район проведення навчання і визначає:

кордони району навчання;

вихідний район (позиції) для підрозділів та їх бойові завдання;

ймовірні райони розіграшу бойових дій;

можливі напрямки для самостійних дій підрозділів з подоланням гірських перешкод;

порядок імітації та позначення дій противника;

характер та обсяг робіт з інженерного обладнання району навчання з урахуванням природних гірських перешкод;

місця пунктів управління керівництва та обігріву особового складу;

район збору особового складу та порядок їх повернення до місць постійної дислокації;

порядок організації зв'язку та комендантської служби;

заходи безпеки під час дій підрозділів на важкодоступній місцевості.

Для проведення навчань у високогірному (важкодоступному) районі на допомогу керівнику навчання призначаються інструктори з гірської підготовки.

Підготовка командирів та підрозділів, які навчаються, до заняття (навчання) полягає у вивченні положень Бойових статутів, методичних посібників з бойових дій у горах та техніки подолання гірських перешкод з використанням гірського спорядження. З окремих питань можуть проводитися спеціальні заняття, які вимагають удосконалення тих чи інших навичок. З підрозділами відпрацьовуються питання орієнтування у горах, організації самострахування і страховки, надання самопомоги і взаємодопомоги при виникненні погіршення самопочуття під впливом гірського клімату, вивчаються особливості експлуатації ОБТ у горах, проводяться тактико-стройові заняття із залученням засобів посилення.

Підрозділи, які призначені для дій у високогірному районі, забезпечуються справним гірським спорядженням та засобами обігріву особового складу. Приймаються заходи для попередження простудних захворювань, обмороження, сонячних ударів, опіків і виникнення гірської хвороби.

Під час підготовки ОБТ особлива увага звертається на перевірку стану тих агрегатів і вузлів, що отримують найбільше навантаження під час руху у горах. Перевіряється стан приводів управління, систем живлення двигуна, за необхідності, регулюються пароповітряні клапани системи охолодження. Техніка забезпечується інструментом і приладдям, засобами підвищення прохідності, гальмовими пристосуваннями, буксирування і запасами води.

Завершується підготовка підрозділів проведенням контрольних занять і оглядом готовності їх до тактичного навчання.

Під час підготовки району навчання, крім звичайних заходів, проводиться огляд місцевості та маршрутів (напрямків) руху підрозділів; позначення та огороження місць можливих каменепадів, обвалів, сніжних лавин, селевих потоків; очищення від висячих каменів (льодів) маршрутів руху і гірських перешкод; обладнання шляхів руху підрозділів і роз'їздів для пропуску колон через перевали, тіснини, ущелини та інші важкодоступні ділянки.

Особливе значення надається комендантській службі та регулюванню руху, що проводиться під час подолання перевалів, гірських проходів, ущелин, крутих підйомів, спусків та інших небезпечних ділянок гірської місцевості. На маршрут, перевал (прохід) призначається комендант, комендантські пости і пости регулювання, тягачі, засоби зв'язку, дорожні машини, особовий склад інженерних підрозділів. У місцях з малим радіусом повороту (на серпантинах) у розпорядження комендантських постів виділяються команди з чотирьох-п'яти чоловік для швидкого відчеплення і причеплення засобів, які буксируються, та надання допомоги в подоланні важких ділянок.

Під час подолання складних гірських перешкод призначаються рятувальні команди.

Імітаційні поля розміщуються на схилах з таким розрахунком, щоб внизу не виявилися окопи з імітаційними командами і підрозділами; враховується розліт каменів, можливість обвалів, каменепадів, сходу сніжних лавин.

Ділянка бойової стрільби вибирається з перепадами висот не менш 800 м, кутами розташування цілі не менш 15° і повинна включати один-два перевали, серпантини, каньйони, лощини, ущелини, тераси, обриви, хребти та інші елементи гірського рельєфу.

Мішенева обстановка створюється багатоярусною (не менш ніж на двох-трьох ярусах) і може бути з більшими, ніж на рівнині, проміжками між елементами бойового порядку як по фронту, так і у глибину.

Під час проведення розіграшу бойових дій керівник навчання особливу увагу звертає на навчання підрозділів самостійним діям по роз'єднаних напрямках, вмілому використанню гірської місцевості, наявних доріг, долин, хребтів та інших доступних напрямків для успішного рішення поставлених завдань; здійснення маневру з метою виходу у фланг і тил противника, захоплення перевалу, висоти, що панує, гірського проходу і дій підрозділів, що

роблять обходи, та наступають з фронту; на створення стійкої оборони, організації багатоярусної системи вогню у поєднанні із загородженнями; на дотримання заходів безпеки, а також виконання заходів бойового, технічного і тилового забезпечення.

4.3.3.4. Особливості проведення занять в урбанізованій місцевості

В підготовці офіцерів і штабів головна увага приділяється вмільй організації взаємодії і управління своїми та приданими підрозділами, ефективному використанню озброєння і бойової техніки, діям під час ліквідації або роззброєнні незаконних збройних формувань. Підготовка проводиться в ході штабних тренувань, занять з управління підрозділами і вогнем, тактичних навчань. Особливе місце на цих заняттях приділяється детальному відпрацюванню питань у ході розіграшу бойових епізодів на макеті місцевості або карті.

В тактичній підготовці особлива увага приділяється злагодженим діям особового складу і підрозділів у основних видах бою, крім того, з ними відпрацьовуються дії щодо штурму міста та ведення бою в населених пунктах, а також дії в оточенні, ізоляції і під час ліквідації незаконних збройних формувань у зонах відповідальності та під час несення служби на блок-постах, охорони та оборони важливих об'єктів, дії особового складу на місці скоєння злочинів.

Особливо ретельно відпрацьовуються способи дій при блокуванні колон місцевим населенням, використанні незаконними збройними формуваннями цивільного населення як прикриття під час нападу на підрозділи, важливі об'єкти та спроби вийти з районів, блокованих військами. Велика увага у ході підготовки повинна приділятися навчанню військовослужбовців маскуванню, створенню хибних позицій, вмінню проявляти хитрість і вводити противника в оману, орієнтуватися на місцевості та виживати.

У ході бойового злагодження (відновлення боєздатності) відпрацьовується вміння здійснювати маневр вогнем і підрозділами з використанням прихованих підступів місцевості, проходів для атаки у фланг і тил, долати мінно-вибухові загородження, оволодівати висотами, найбільш ефективно використовувати озброєння і військову техніку, орієнтуватися та витримувати напрямок під час ведення бойових дій та вести розвідку; проводяться розіграші різноманітних тактичних епізодів, характерних під час виконання наступних завдань у населеному пункті.

Бойове злагодження (відновлення боєздатності) роти і батальйону проводиться на тактико-стройових заняттях із засобами посилення та ротних тактичних навчань з бойовою стрільбою як вдень, так і вночі. Тактична обстановка створюється близькою до умов виконання наступного бойового завдання. На навчання залучаються усі підрозділи родів військ та спеціальних військ, якими буде посилено батальйон (рота).

Заняття з вогневої підготовки проводяться у складі батальйону з використанням штатної бойової техніки та закріпленої за особовим складом зброї на завчасно підготовлених місцях (об'єктах) польової навчально-матеріальної бази: військових стрільбищах, директрисах, вогневих містечках або на спеціально відведеній для цієї мети місцевості.

З метою підвищення пропускну́ї спроможності навчальних місць додатково використовуються обладнання РТК та переносне стрільбище обладнання.

Заняття з ротами проводяться на трьох-чотирьох обладнаних ділянках, кожна з яких вміщує роту. Крім того, при необхідності на кожній ділянці можуть організовуватися навчальні місця для проведення занять із взводами. Навчальні місця, зміст занять (тренувань) на них, графік заміни підрозділів на ділянках і розрахунок часу визначаються в плані проведення занять. Направленість підготовки повинна націлюватися на вирішення завдань за призначенням.

Основним методом навчання особового складу на навчальних місцях є тренування у практичних діях на бойовій техніці та зі зброєю, при цьому усі посадові особи особливу увагу повинні приділяти виконанню заходів безпеки. Необхідно приділяти увагу навчанню з розвідки цілей і визначенню дальностей за допомогою підручних засобів, вмінню правильно використовувати правила стрільби в населених пунктах. Доцільно відпрацьовувати питання у взаємодії з тактичною та медичною підготовкою.

У батальйоні можуть створюватися групи найбільш дефіцитних спеціальностей: снайперів, гранатометників РПГ-7 та АГС-17, мінометників. До навчання можуть бути залучені тренери з кульової стрільби із спортивних клубів, офіцери оперативних командувань, артилерійських підрозділів, штабу частини, інших батальйонів і частин.

У групу підготовки гранатометників РПГ-7 включаються їх помічники (для взаємозаміни).

4.3.4. Методика проведення показових, демонстраційних занять

Показові (демонстраційні) заняття (навчання) є однією із форм підвищення професійної підготовки та удосконалення методичної майстерності командирів. Вони проводяться з метою встановлення єдиних поглядів на методику підготовки та проведення занять (навчань) з підлеглими підрозділами, показу найбільш ефективних та доцільних методів роботи командирів і штабу, прийомів і способів дій підрозділів, показу (демонстрації) найбільш ефективних способів застосування озброєння і бойової техніки у бою.

На заняттях (навчаннях) на показ можуть виноситися не всі навчальні питання (етапи) його проведення, але не менш одного питання (етапу або одного питання на декількох етапах).

Заняття (навчання) звичайно готуються і проводяться під керівництвом: з батальйоном – командира бригад (командувача оперативним командування); з ротою – командира батальйону (командира бригади).

Для проведення заняття (навчання), крім звичайних документів, розробляється “План проведення показу” на занятті (навчанні) та необхідні до нього додатки. У плані проведення показу визначаються навчальні цілі для офіцерів, які навчаються, основні заходи показу запланованих навчальних питань (епізодів), сили і засоби, які залучаються, час і місце показу, маршрути пересування та інші необхідні дані.

Під час підготовки можуть проводитися необхідні тренування по тих питаннях (епізодах), що підлягають показу, із залученням до них командирів, штабу і підрозділів, що беруть участь. Крім того можуть проводитися деякі підготовчі заходи, які вимагають великого обсягу робіт (інженерне обладнання, підготовка районів розташування пунктів управління, командно-спостережених пунктів, розгортання системи зв'язку та ін.).

Підрозділи, які залучаються, можуть виводитися у вихідні райони для навчань завчасно, де проводиться перевірка їх готовності до навчань, а при необхідності і додаткові тренування.

Для більш повного досягнення поставлених навчальних цілей у ході показового навчання дозволяється робити часткові відбої з метою проведення АПД показаних елементів, підготовки до показу чергових заходів і переїзду керівництва та офіцерів, які залучаються, на нове місце показу.

Обговорення результатів офіцерами, які залучаються, здійснюється у залежності від конкретних умов і може проводитися як у ході, так і наприкінці навчання – часткові та загальні АПД.

4.3.5. Методика проведення тактичних навчань

Тактичні (тактико-спеціальні) навчання є одною з форм проведення злагодження підрозділу, метою якої є перевірка навченості особового складу, його злагодженості дій, спроможності командирів приймати відповідні рішення та виконати поставлені бойові завдання в умовах швидкоплинної зміни обстановки як вдень, так і вночі, цілеспрямованого формування необхідних особовому складу психологічних якостей. На навчаннях в особового складу проявляються комплексні знання, навички та вміння, а також морально-психологічні якості, набуті у процесі навчання і виховання, виникають психічні стани і почуття, близькі до тих, які характерні для бойової обстановки. Навчання перетворюються на справжню школу підготовки військ тільки у тому випадку, якщо на них будуть створюватися умови, що потребують від особового складу активної діяльності, уміло відтворюватися зовнішня картина бою, якщо є противник, що активно чинить опір, фізичні труднощі (навантаження) і психічні переживання, моделюватимуться елементи раптовості, небезпеки, ризику, дефіциту часу, які забезпечують умови для формування у воїнів необхідних емоційно-вольових якостей.

Підготовка навчання включає: планування навчання (розробку тактичних та організаційно-методичних документів), підготовку керівництва та посередницького апарату, підрозділів і району навчання.

Підготовка навчання починається завчасно, але не пізніше ніж за 15 діб до його початку. Під час контрольних занять, підсумкових перевірок, інспектувань терміни підготовки навчання можуть бути скорочені.

Підготовка здійснюється за календарним планом, у якому, як правило, передбачаються такі заходи і терміни їх проведення: розробка документів навчання; рекогносцировка району його проведення; підготовка керівництва, посередницького апарату і підрозділів; створення запасів пального,

продовольства, речового майна і медикаментів; основні роботи щодо підготовки району навчання, обладнання пунктів управління керівництва, розгортання системи зв'язку керівництва і комендантської служби; проведення огляду готовності підрозділів до навчання.

Календарний план розробляється начальником штабу керівництва, затверджується керівником навчання і доводиться до відповідальних виконавців.

Для проведення батальйонного тактичного навчання розробляються такі документи: план проведення навчання; тактичні завдання; часткові плани заступників, помічників керівника навчання та посередників; план позначення дій противника; план імітації; схема мішеневої обстановки (для ТН з бойовою стрільбою); план зв'язку апарату керівництва та посередників і план комендантської служби. Для економічного обґрунтування навчання під час його підготовки розробляється розрахунок вартості навчання. Для подальшого нарощування обстановки штабом керівництва розробляються бойові документи (відповідно до Бойового статуту Сухопутних військ, ч.ІІ) в обсязі, визначеному керівником навчання, зміст яких доводиться до тих, хто навчається, усно.

Для ротного тактичного навчання обов'язковими документами є план проведення навчання, план імітації та схема мішеневої обстановки.

У залежності від складу апарату керівництва його посадовими особами розробляються часткові плани відповідно до документів батальйонного навчання або ці питання відображаються в плані проведення навчання.

Введення тих, хто навчається, у вихідну тактичну обстановку та її нарощування здійснюється на основі розроблених ввідних.

Навчання проводяться за тим же принципом що і тактичні (тактико-спеціальні) заняття. Вони повинні проводитись за комплексною тематикою, у високому темпі, днем і вночі, у складних погодних умовах (дощ, сніг, туман, мороз, ожеледиця тощо), в обстановці, яка швидко змінюється, з виконанням (імітацією) бойової стрільби артилерії і мінометів, бомбових ударів авіації, проходженням техніки (танків, БМП, БТР) через зайняті позиції і райони, польотами вертольотів і літаків над особовим складом, стрільбою зі всіх видів стрілецької зброї, метанням бойових гранат, форсуванням водних перешкод, проходженням заболочених ділянок місцевості, десантуванням, подолання зон ураження, руйнувань і пожеж, різноманітних інженерних загороджень, діями в засобах захисту і в умовах активних радіоперешкод та протидії противника.

З метою активізації дій особового складу і виховання у нього високої пильності на навчаннях треба практикувати також передачу хибних команд, інформацію про обстановку тощо.

Командири повинні вносити в кожне навчання максимум творчості, щоб створити обстановку, яка наближена до умов реального бою. Першочергове значення мають вибір і обладнання району навчань, не знайома і найбільш характерна для театру бойових дій місцевість із природними перешкодами і місцевими предметами сприяє створенню складної повчальної обстановки.

Створити модель сучасного бою і успішно вирішити поставлені перед навчанням цілі і завдання дозволяє широке використання різноманітних засобів імітації (імітаційних комплектів вибухових речовин, навчальних рецептур отруйних речовин, імітаторів радіаційного зараження місцевості, імітаційних гранат та фугасів, вибухових пакетів, петард, димових шашок і гранат, сигнальних та освітлювальних ракет, вогневих сумішей, холостих набоїв і пострілів, навчальних мін), трансляції акустичних (шумових) ефектів бою (звуків стрільби, вибухів, стогонів поранених, двигунів техніки, літаків та вертольотів), а також використання різноманітних інженерних загороджень і перешкод, які застосовуються для військ раптово (імітаційних мінних полів, дротяних і малопомітних перешкод, ровів, колійних мостів, завалів, пасток, барикад, зруйнованих ділянок доріг і мостів), пожеж, макетів пошкодженої техніки і манекенів з муляжами поранень і трупів.

Двосторонній характер бойових дій підрозділів передбачає доцільність мати на тактичних навчаннях реального противника, який повинен бути достатньо сильним, хитрим, активно діючим і озброєним сучасною зброєю. Під час проведення двосторонніх тактичних навчань відсутність на них протидіючого противника повинна компенсуватись додатковими заходами з обладнання місцевості, захисту від засобів ураження противника, імітації, інтенсивною роботою командира.

Постійна протидія такого противника створює атмосферу напруги і раптовості, яка властива бойовій обстановці, змушує особовий склад проявляти бойову активність і пильність, виховує в нього винахідливість, ініціативу, сміливість і рішучість.

4.4. Аналіз проведених дій

Аналіз проведених дій – це професійне обговорення проведених дій, головним змістом якого є відповідність їх виконання визначеним стандартам виконання завдання, що дозволяє зрозуміти, що сталося, чому це сталося, і яким чином можна в подальшому використати позитивний досвід та зміцнити слабкі місця. Це інструмент, який командири та підрозділи можуть використовувати в подальшому для досягнення максимального результату під час виконання кожного завдання.

Метою аналізу проведених дій (далі – АПД) є підвищення рівня виконання завдання як окремим учасником заняття (навчання), так і групою (підрозділом, штабом) через надання негайних рекомендацій про те, яким чином навчальні завдання могли бути виконані краще.

АПД складається з чотирьох частин:

аналіз відповідності виконаних завдань визначеним навчальним питанням (замислу навчання). Особа, що відповідає за оцінку, разом з учасниками заняття (навчання) аналізує кінцеві результати за кожен етап проведення навчання;

аналіз кінцевого результату. Особа, що відповідає за оцінку, разом з учасниками аналізує кінцевий результат. Аналіз, який побудований на конкретних фактах, без спірних моментів, є надзвичайно важливим для

ефективного проведення подальшого обговорення. За умов проведення двостороннього навчання посадові особи, що імітували противника, допомагають у реконструкції перебігу навчання та надають свою точку зору подій під час обговорення;

визначення позитивних та негативних аспектів по проведенню заняття (навчання). Учасники визначають сильні та слабкі сторони своїх дій. Особа, яка відповідальна за оцінку, відіграє важливу роль на спрямування обговорення таким чином, щоб висновки, до яких доходять учасники навчання, були логічними, з точки зору дотримання вимог бойових статутів, відповідали стандартам підготовки та були актуальними для виконання бойового завдання;

висновок та рекомендації. Це відповідь на питання - яким чином завдання повинні бути виконані в наступний раз. Особа, яка відповідальна за оцінку, надає допомогу тим, хто навчався, шляхом направлення групи посередників для коригування і оцінювання їх дій під час наступного виконання конкретного завдання. Це приводить до мотивації всього підрозділу та його окремих посадових осіб до проведення заходів підготовки для підтримки виконання завдання на досягнутому рівні, у відповідності зі встановленими стандартами.

Незалежно від типу занять (навчань), аналіз проведених дій проводиться у відповідності до загальних принципів, які базуються на залученні усіх учасників у процес відвертого обговорення та обміну ідеями, та спрямований на поліпшення рівня професіоналізму тих, що навчаються.

Виходячи з визначення та мети АПД, можна сформулювати його призначення:

збільшення точності та деталізації аналізу проведення заняття (навчання);
визначення сильних та слабких сторін підготовки особового складу, який залучається;

закріплення вивченого теоретичного матеріалу та практичних дій;

підвищення зацікавленості та мотивації тих, хто навчається;

спрямування тих, хто навчається на досягненні навчальних цілей.

Керівник використовує оцінювання підготовки посадових осіб, які навчаються, як один з компонентів системи зворотного зв'язку. Для підтримки динамізму системи підготовки він використовує відгуки посадових осіб штабу керівництва для визначення ефективності планування, проведення та оцінки циклу управління підготовкою. Такі системи відгуків надають старшим за підпорядкуванням командирам можливість вносити зміни з метою покращення результатів підготовки, а також надають їм можливість навчати, надавати поради підлеглим командирам. Для забезпечення ефективності таких відгуків необхідно налагодити їх передачу між вищим та підпорядкованим штабом на кожному рівні.

Більш детально аналіз проведених дій визначено в Тимчасовій інструкції з процесу аналізу проведених дій заходів підготовки (посилання к).

Додаток 1
до Методичного посібника “Тактична
підготовка механізованого батальйону”
(розділ 3 пункт 3.1.3)

ПРИКЛАД СКЛАДАННЯ ПЕРЕЛІКУ

навчально-бойових завдань з колективної підготовки типового
механізованого (гірсько-штурмового (гірсько-піхотного) батальйону під час
підготовки до визначеної спроможності (основного завданням)

БП 7(5)-04(11).01

**ТИПОВИЙ ПЕРЕЛІК
НАВЧАЛЬНО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ З
КОЛЕКТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ ТИПОВОГО
МЕХАНІЗОВАНОГО (ГІРСЬКО-
ШТУРМОВОГО (ГІРСЬКО-ПІХОТНОГО)
БАТАЛЬЙОНУ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДО
НАСТУПАЛЬНИХ
(КОНТРНАСТУПАЛЬНИХ) ДІЙ
ЗА СПРОМОЖНІСТЮ Е-1.3.1.
(ЗАВДАННЯМ 1.4.4)**

КВІТЕНЬ 2020

ОБМЕЖЕННЯ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ:

обмежень для розповсюдження немає

**КОМАНДУВАННЯ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК ЗБРОЙНИХ СИЛ
УКРАЇНИ СПІЛЬНО З ГОЛОВНИМ УПРАВЛІННЯМ ДОКТРИН
ТА ПІДГОТОВКИ ГЕНЕРАЛЬНОГО ШТАБУ ЗБРОЙНИХ СИЛ
УКРАЇНИ**

Прим. № ____

БП 7(5)-04(11).01

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ командувача Сухопутних
військ Збройних Сил України
__ травня 2020 року № __

ТИПОВИЙ ПЕРЕЛІК НАВЧАЛЬНО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ ТИПОВОГО МЕХАНІЗОВАНОГО (ГІРСЬКО- ШТУРМОВОГО (ГІРСЬКО-ПІХОТНОГО) БАТАЛЬЙОНУ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДО НАСТУПАЛЬНИХ (КОНТРНАСТУПАЛЬНИХ) ДІЙ ЗА СПРОМОЖНІСТЮ Е-1.3.1. (ЗАВДАННЯМ 1.4.4)

**Військова бойова
публікація командирам
для використання під
час планування та
проведення заходів
колективної
підготовки**

КВІТЕНЬ 2020

ОБМЕЖЕННЯ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ:

обмежень для розповсюдження немає

**КОМАНДУВАННЯ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК ЗБРОЙНИХ
СИЛ УКРАЇНИ СПІЛЬНО З ГОЛОВНИМ УПРАВЛІННЯМ
ДОКТРИН ТА ПІДГОТОВКИ ГЕНЕРАЛЬНОГО ШТАБУ
ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ**

ПЕРЕДМОВА

Дана бойова публікація “Типовий перелік навчально-бойових завдань з колективної підготовки типового механізованого (гірсько-штурмового (гірсько-піхотного) батальйону під час підготовки до наступальних (контрнаступальних) дій за спроможністю Е-1.3.1. (завданням 1.4.4.)” (далі – Типовий перелік навчально-бойових завдань) розроблено робочою групою офіцерів Центру оперативних стандартів і методики підготовки Збройних Сил України спільно з Командуванням підготовки Командування Сухопутних військ Збройних Сил України та управлінням доктрин та підготовки військ (сил) Головного управління доктрин та підготовки Генерального штабу Збройних Сил України.

Цей Типовий перелік навчально-бойових завдань передбачений для застосування Сухопутними військами Збройними Силами України. Він може бути застосований під час підготовки типового механізованого батальйону, що набуває визначеної бойової спроможності (типового завдання) в ході відновлення боєздатності.

Усі питання, що стосуються цього Типового переліку навчально-бойових завдань, надсилати до Центру оперативних стандартів і методики підготовки Збройних Сил України на адреси: 10014, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 17а, Центр оперативних стандартів і методики підготовки Збройних Сил України, телекомунікаційної мережі “Дніпро” standart@kvdv.dod.ua, телекомунікаційної мережі “Сєдо-М” – індекс 360 (контактний телефон розробників для надання зауважень та пропозицій – 68-32-066) або командування підготовки Командування Сухопутних військ Збройних Сил України на адресу: 04119, м. Київ, вул. Дегтярівська 19, Командування Сухопутних військ ЗС України, або ubp@ksv.dod.ua.

ЗМІСТ

	ПЕРЕДМОВА	2
	ВСТУП	8
	ПОСИЛАННЯ НА ВІЙСЬКОВІ ПУБЛІКАЦІЇ	9
	ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ	10
	ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ ТА УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	11
1	ШТАБ БАТАЛЬЙОНІВ	13
2	МЕХАНІЗОВАНИЙ (ГІРСЬКО-ШТУРМОВИЙ, ГІРСЬКО-ПІХОТНИЙ) БАТАЛЬЙОН	13
2.1	Батальйон	13
2.2	Механізована (гірсько-штурмова, гірсько-піхотна) рота	13
2.2.1	Механізований (гірсько-штурмовий, гірсько-піхотний) взвод	14
2.2.2	Механізоване (гірсько-штурмове, гірсько-піхотне) відділення	14
2.3	Рота вогневої підтримки	14
2.3.1	Гранатометний взвод (СПГ-9, АГС-17)	14
	Гранатометне відділення (обслуга) (СПГ-9, АГС-17)	14
2.3.2	Протитанковий взвод ПТРК	14
	Протитанкове відділення (обслуга) ПТРК	15
2.3.3	Кулеметний взвод (ДШК)	15
	Кулеметне відділення (обслуга) (ДШК)	15
2.4	ВЗВОД ВОГНЕВОЇ ПІДТРИМКИ	15
	Гранатометне відділення (обслуга) (СПГ-9, АГС-17)	15
	Кулеметне відділення (обслуга) (ДШК)	15
2.5	ЗЕНІТНИЙ РАКЕТНИЙ ВЗВОД	15
	Зенітне ракетне відділення	16
2.6	МІНОМЕТНА БАТАРЕЯ	16
	Артилерійська (реактивна артилерійська, мінометна) батарея	16
	Артилерійський (реактивний артилерійський, мінометний) вогневий взвод	16
	Обслуга гармати (міномета, бойової машини)	17
	Відділення управління СОБ	17
	Взвод управління дивізіону (батареї)	18
	Відділення розвідки (обслуги КМУ)	18
	Відділення управління	18
	Відділення зв'язку	19
2.7	РОЗВІДУВАЛЬНИЙ ВЗВОД	19
	Відділення	19
2.8	ВЗВОД ЗВ'ЯЗКУ	20
	Відділення, станція (екіпаж) зв'язку	20

2.9	МЕДИЧНИЙ ПУНКТ БАТАЛЬЙОНУ	20
2.10	ВЗВОД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГІРСЬКО-ШТУРМОВОГО БАТАЛЬЙОНУ	20
	Відділення технічного забезпечення	20
	Автомобільне відділення	21
	Господарче відділення	21
2.11	ІНЖЕНЕРНИЙ ВЗВОД	21
	ДЛЯ ЗАМІТОК	53

ВСТУП

Метою розроблення Типового переліку навчально-бойових завдань є підготовка до проведення експерименту з порядку організації колективної підготовки військової частини (підрозділів) за стандартами підготовки під час набуття ними визначеної спроможності (основного завдання) в ході відновлення боєздатності.

Ця бойова публікація включає мінімально необхідний деталізований Типовий перелік навчально-бойових завдань, які має виконати підрозділ, що набуває визначену спроможність (буде готовий до виконання визначеного основного завдання).

Викладений Типовий перелік навчально-бойових завдань слід застосовувати творчо, відповідно до визначеної спроможності (основного завдання), з урахуванням досягнутого рівня навченості підрозділів.

Типовий перелік навчально-бойових завдань є документом, який призначений для вибору необхідних стандартів колективної підготовки під час організації та проведення заходів підготовки у відповідній військово-організаційній структурі Збройних Сил України, та як кінцевий результат визначення стану готовності (проведення оцінювання за стандартами підготовки) до виконання основного завдання.

ПОСИЛАННЯ НА ВІЙСЬКОВІ ПУБЛІКАЦІЇ

Позначка військової публікації	Повне найменування військової публікації
	“Єдиний перелік (каталог) спроможностей Міністерства оборони України та Збройних Сил України”, затверджений Міністром оборони України 09 грудня 2019 року
	“Перелік типових завдань Збройних Сил України за сценаріями виникнення та розвитку ситуацій воєнного характеру”, затверджений начальником Генерального штабу – Головнокомандувачем Збройних Сил України 11 грудня 2019 року
ВКДП 1-00(03).01	Наказ Генерального штабу ЗС України від 26.12.2018 № 460 “Про затвердження Тимчасового порядку оформлення військових публікацій у Збройних Силах України”
ВКДП 7(5)-00(01).01	“Типовий каталог завдань з підготовки Збройних Сил України”, затверджений та введений в дію наказом Генерального штабу Збройних Сил України від 27.01.2020 №26 “Про порядок розроблення (розміщення) стандартів (каталогів завдань) з підготовки та проведення оцінювання за стандартами підготовки Збройних Сил України”

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ

Завдання (підзавдання) – це чітко визначена дія (-ї), яка (-і) оцінюється та виконується органом військового управління, військовою частиною (штабом, підрозділом, тимчасово створеним військовим формуванням), військовослужбовцем.

Каталог (підкаталог) завдань (підзавдань) (Mission-essentialtask) – структурований та систематизований перелік основних (додаткових, додаткових супутніх) завдань (підзавдань), складений у певному порядку з відображенням наданих позначень (набір реєстраційних кодів) та найменуванням завдання (підзавдання), які застосовуються військовою організаційною структурою або військовослужбовцем для виконання визначеного завдання з метою набуття необхідних спроможностей.

Перелік навчально-бойових (оперативних, спеціальних), індивідуальних) завдань (Mission-essential task list) – це перелік основних (додаткових, додаткових супутніх) завдань (підзавдань) необхідний для ефективного виконання визначеного основного завдання, яке визначається органом військового управління, військовій частині (штабу, підрозділу, тимчасово створеному військовому формуванню), військовослужбовцю для відпрацювання під час заходів підготовки з метою послідовного набуття необхідних оперативних (бойових, спеціальних), індивідуальних спроможностей, передбачених оперативними (бойовими) планами та програмами індивідуальної підготовки.

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ ТА УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

Скорочення та умовні позначення	Повне словосполучення та поняття, що скорочуються
1	2
АРМ	Автоматизоване робоче місце
АТ	Автомобільна техніка
ББМ	Бойова броньована машина
БПАК	Безпілотний авіаційний комплекс
БПЛА	Безпілотний летальний апарата
БТ	Бронетанкова техніка
ВП	Вогнева позиція
КПП	Контрольно-перепускний пункт
ОВТ	Озброєння та військова техніка
ПРП	Пересувний розвідувальний пункт
ПСНР	Переносна станція наземної розвідки
птрєз	Протитанковий резерв
РАО	Ракетно-артилерійське озброєння
РХБз	Радіаційний, хімічний, бактеріологічний захист

ПЕРЕЛІК

навчально-бойових завдань з колективної підготовки типового механізованого (гірсько-штурмового (гірсько-піхотного) батальйону під час підготовки до наступальних (контрнаступальних) дій за спроможністю Е-1.3.1.

“ПРОВЕДЕННЯ НАЗЕМНИХ ТАКТИЧНИХ ДІЙ ШЛЯХОМ ВСТУПУ В БІЙ АБО ЗНИЩЕННЯ ПРОТИВНИКА СПІЛЬНО З ПІДРОЗДІЛАМИ ПІДТРИМКИ”

та завданням 1.4.4.

“ОВОЛОДІННЯ ВАЖЛИВИМИ РУБЕЖАМИ, РАЙОНАМИ І ОБ’ЄКТАМИ”

№ з/п	Позначення завдання (підзавдання)	Найменування завдання (підзавдання)
1	2	3
ТИПОВИЙ МЕХАНІЗОВАНИЙ (ГІРСЬКО-ШТУРМОВИЙ (ГІРСЬКО-ПІХОТНИЙ) БАТАЛЬЙОН		
ФУНКЦІОНАЛЬНА ГРУПА №4		
“ЗАСТОСУВАННЯ (ВЕДЕННЯ БОЮ, БОЙОВИХ ДІЙ)”		
1. ШТАБ БАТАЛЬЙОНІВ		
1	0101.211.04	Підготовка та ведення наступального бою
	0101.211.0401	Планування наступального бою
	0101.211.0402	Підготовка до ведення наступального бою
	0101.211.0403	Управління та забезпечення в ході наступального бою
2. МЕХАНІЗОВАНИЙ (ГІРСЬКО-ШТУРМОВИЙ (ГІРСЬКО-ПІХОТНИЙ) БАТАЛЬЙОН		
2.1. БАТАЛЬЙОН		
1	01(04)01.311.05	Підготовка та ведення наступу
	01(04)01.311.0501	Підготовка до ведення наступального бою
	01(04)01.311.0502	Ведення наступального бою з положення безпосереднього зіткнення з противником
	01(04)01.311.0504	Виконання завдань в обхідному загоні
	01(04)01.311.0505	Переслідування противника, що відходить
	01(04)01.311.0506	Проведення контратаки (участь у контратаці бригади)
	01(04)01.311.0509	Ведення наступального бою з форсуванням водної перешкоди
2	01(04)01.311.06	Підготовка та ведення наступального бою у населеному пункті (укріпленому районі)
	01(04)01.311.0601	Підготовка до ведення наступального бою у населеному пункті (укріпленому районі)
	01(04)01.311.0602	Ведення наступального бою в штурмовому загоні у населеному пункті (укріпленому районі)
2.2. МЕХАНІЗОВАНА (ГІРСЬКО-ШТУРМОВА, ГІРСЬКО-ПІХОТНА) РОТА		
Рота		
3	01(04)01.411.09	Підготовка та ведення наступального бою
	01(04)01.411.0901	Підготовка до ведення наступального бою
	01(04)01.411.0902	Ведення наступального бою з положення безпосереднього зіткнення з противником
	01(04)01.411.0904	Виконання завдань в обхідному загоні у відриві від основних сил
	01(04)01.411.0905	Виконання завдань в ударно-вогневій (маневреній) групі
	01(04)01.411.0907	Переслідування противника, що відходить
4	01(04)01.411.10	Підготовка та ведення наступального бою в штурмовій групі у населеному пункті
	01(04)01.411.1001	Підготовка до ведення наступального бою в штурмовій групі у населеному пункті
	01(04)01.411.1002	Ведення наступального бою в штурмовій групі у населеному пункті
5	01(04)01.411.11	Підготовка та ведення наступального бою під час форсування водної перешкоди
	01(04)01.411.1101	Підготовка до ведення наступального бою з форсуванням водної перешкоди

1	2	3
	01(04)01.411.1102	Ведення наступального бою з форсуванням водної перешкоди
2.2.1. Механізований (гірсько-штурмовий, гірсько-піхотний) взвод		
6	01(04)01.511.03	Підготовка та ведення наступального бою
	01(04)01.511.0301	Підготовка до ведення наступу
	01(04)01.511.0302	Заняття вихідного положення для наступу
	01(04)01.511.0303	Висування та розгортання для проведення атаки
	01(04)01.511.0304	Атака переднього краю противника
	01(04)01.511.0305	Оволодіння визначеним об'єктом атаки, рубежем, ділянкою
	01(04)01.511.0306	Знищення противника в глибині його оборони
	01(04)01.511.0307	Переслідування противника, що відходить
	01(04)01.511.0309	Виконання завдань у штурмовій групі
	01(04)01.511.0310	Зачистка будівлі
2.2.2. Механізоване (гірсько-штурмове, гірсько-піхотне) відділення		
7	01(04)01.611.02	Підготовка та ведення наступального бою
	01(04)01.611.0201	Підготовка до ведення наступального бою
	01(04)01.611.0202	Висування до рубежу переходу в атаку
	01(04)01.611.0203	Спішування та розгортання для атаки
	01(04)01.611.0204	Атака переднього краю противника на бойових машинах
	01(04)01.611.0205	Атака переднього краю противника в пішому порядку
	01(04)01.611.0206	Бій у траншеї, ході сполучення, знищення противника та оволодіння об'єктом атаки
	01(04)01.611.0207	Здійснення маневру у фланг і тил об'єкта атаки
	01(04)01.611.0208	Знищення противника у взаємодії з сусіднім підрозділом
	01(04)01.611.0209	Відбиття у складі взводу (роти) контратаки противника
	01(04)01.611.0210	Переслідування противника, що відходить
	01(04)01.611.0211	Виконання завдань у складі штурмової групи у населеному пункті
	01(04)01.611.0212	Зачистка будівлі (поверху)
2.3. РОТА ВОГНЕВОЇ ПІДТРИМКИ		
2.3.1. Гранатометний взвод (СПГ-9, АГС-17)		
Взвод		
1	7701.511.03	Підготовка та ведення наступального бою
	7701.511.0301	Підготовка до ведення наступу
	7701.511.0302	Заняття вогневої позиції (рубежу) у вихідному положенні для наступу
	7701.511.0303	Переміщення в ході бою
	7701.511.0304	Ураження живої сили, озброєння та військової техніки противника в ході ведення наступального бою
Гранатометне відділення (обслуга)		
2	7701.611.03	Підготовка та ведення наступального бою
	7701.611.0301	Підготовка до ведення наступу
	7701.611.0302	Заняття вогневої позиції (рубежу) у вихідному положенні для наступу
	7701.611.0303	Переміщення в ході бою
	7701.611.0304	Ураження живої сили, озброєння та військової техніки противника в ході ведення наступального бою
2.3.2. Протитанковий взвод (ПТРК)		
Взвод		

1	2	3
1	7801.511.03	Підготовка та ведення наступального бою
	7801.511.0301	Підготовка до ведення наступу
	7801.511.0302	Заняття вогневої позиції (рубежу) у вихідному положенні для наступу
	7801.511.0303	Переміщення в ході бою
	7801.511.0304	Ураження броньованих цілей противника в ході ведення наступального бою
Протитанкове відділення (обслуга)		
2	7801.611.03	Підготовка та ведення наступального бою
	7801.611.0301	Підготовка до ведення наступу
	7801.611.0302	Заняття вогневої позиції (рубежу) у вихідному положенні для наступу
	7801.611.0303	Переміщення в ході бою
	7801.611.0304	Ураження броньованих цілей противника в ході ведення наступального бою
2.3.3. Кулеметний взвод (ДШК)		
Взвод		
1	7901.511.03	Підготовка та ведення наступального бою
	7901.511.0301	Підготовка до ведення наступу
	7901.511.0302	Заняття вогневої позиції (рубежу) у вихідному положенні для наступу
	7901.511.0303	Переміщення в ході бою
	7901.511.0304	Ураження живої сили, легкоброньованої техніки противника в ході ведення наступального бою
Кулеметне відділення (обслуга)		
2	7901.611.03	Підготовка та ведення наступального бою
	7901.611.0301	Підготовка до ведення наступу
	7901.611.0302	Заняття вогневої позиції (рубежу) у вихідному положенні для наступу
	7901.611.0303	Переміщення в ході бою
	7901.611.0304	Ураження живої сили, легкоброньованої техніки противника в ході ведення наступального бою
2.4. ВЗВОД ВОГНЕВОЇ ПІДТРИМКИ		
Гранатометне відділення (обслуга) (СПГ-9, АГС-17)		
3	7701.611.03	Підготовка та ведення наступального бою
	7701.611.0301	Підготовка до ведення наступу
	7701.611.0302	Заняття вогневої позиції (рубежу) у вихідному положенні для наступу
	7701.611.0303	Переміщення в ході бою
	7701.611.0304	Ураження живої сили, озброєння та військової техніки противника в ході ведення наступального бою
Кулеметне відділення (обслуга) (ДШК)		
3	7901.611.03	Підготовка та ведення наступального бою
	7901.611.0301	Підготовка до ведення наступу
	7901.611.0302	Заняття вогневої позиції (рубежу) у вихідному положенні для наступу
	7901.611.0303	Переміщення в ході бою
	7901.611.0304	Ураження живої сили, легкоброньованої техніки противника в ході ведення наступального бою
2.5. ЗЕНІТНИЙ РАКЕТНИЙ ВЗВОД		

Зенітний ракетний взвод		
1	0801.511(13,17).03	Ведення бою в наступі
	0801.511(13,17).0301	Підготовка до бою в наступі
	0801.511(13,17).0302	Ведення бою в наступі
Зенітне ракетне відділення		
2	0801.611(13,17).03	Ведення бою в наступі
	0801.611(13,17).0301	Підготовка до бою в наступі
	0801.611(13,17).0302	Ведення бою в наступі
2.6. МІНОМЕТНА БАТАРЕЯ		
ФУНКЦІОНАЛЬНА ГРУПА №1 “Вогнева підтримка”		
Артилерійська (реактивна артилерійська, мінометна) батарея		
1	0701.403.01	Підготовка і ведення бойових дій артилерійською (реактивною артилерійською, мінометною) батареєю
	0701.403.0101	Підготовка артилерійської (реактивної артилерійської, мінометної) батареї до ведення бойових дій
	0701.403.0102	Висування артилерійських підрозділів
	0701.403.0103	Розгортання батареї в бойових порядках на підготовлених вогневих позиціях
	0701.403.0104	Розгортання батареї в бойових порядках на непідготовлених вогневих позиціях
	0701.403.0105	Зайняття вогневої позиції для відбиття раптового нападу противника
	0701.403.0106	Застосування різних видів вогню під час вогневого ураження противника
	0701.403.0107	Здійснення руйнування фортифікаційних та інших споруд
	0701.403.0108	Виконання завдань щодо: дистанційного мінування місцевості, світлового забезпечення, постановки димових завіс тощо
	0701.403.0110	Організація інженерного обладнання ВП під час ведення бойових дій
	0701.403.0111	Організація маскуванню ВП під час ведення бойових дій
	0701.403.0112	Організація охорони та оборони вогневої позиції під час ведення бойових дій
	0701.403.0113	Дії батареї під час ведення бойових дій вночі та в умовах обмеженого бачення
	0701.403.0115	Дії батареї у разі застосування противником високоточної зброї під час виконання завдань
	0701.403.0116	Дії батареї у разі застосування противником запалювальної зброї під час виконання завдань
	0701.403.0117	Дії батареї у разі нападу повітряного противника під час виконання завдань
	0701.403.0118	Дії батареї у разі нападу наземного противника під час виконання завдань
	0701.403.0119	Дії за сигналами оповіщення під час виконання завдань
	0701.403.0120	Маневр артилерійських підрозділів (міжпозиційний та внутрішньопозиційний)
	0701.403.0121	Залишення бойових порядків
Артилерійський (реактивний артилерійський, мінометний) вогневий взвод		
2	0701.503.01	Підготовка і ведення бойових дій артилерійським (реактивним артилерійським, мінометним) вогневим взводом

	0701.503.0101	Підготовка артилерійського (реактивного артилерійського, мінометного) взводу до ведення бойових дій
	0701.503.0102	Висування артилерійських підрозділів
	0701.503.0103	Заняття підготовленої вогневої позиції
	0701.503.0104	Заняття непідготовленої вогневої позиції
	0701.503.0105	Зайняття вогневої позиції для відбиття раптового нападу противника
	0701.503.0106	Підготовка вогневого взводу до ведення вогню
	0701.503.0107	Виконання вогневих завдань
	0701.503.0108	Ведення вогню прямою (напівпрямою) наводкою по противнику, якій прорвався в район вогневих позицій
	0701.503.0109	Інженерного обладнання та маскуванню вогневих позицій
	0701.503.0110	Організація безпосередньої охорони та самооборони вогневої позиції
	0701.503.0111	Дії вогневого взводу під час ведення бойових дій вночі та в умовах обмеженого бачення
	0701.503.0113	Дії взводу у разі застосування противником високоточної зброї
	0701.503.0114	Дії взводу у разі застосування противником запалювальної зброї
	0701.503.0115	Дії взводу у разі нападу повітряного противника
	0701.503.0116	Дії взводу у разі нападу наземного противника
	0701.503.0117	Маневр артилерійських підрозділів
	0701.503.0118	Залишення бойових порядків
Обслуга гармати (міномета, бойової машини)		
3	0701.603.01	Дії обслуги гармати (міномета, бойової машини) під час ведення бойових дій
	0701.603.0101	Підготовка обслуги до ведення бойових дій
	0701.603.0102	Вибір відкритої вогневої позиції
	0701.603.0103	Вибір закритої вогневої позиції
	0701.603.0104	Підготовка вогневої позиції
	0701.603.0105	Заняття відкритої вогневої позиції
	0701.603.0106	Заняття закритої вогневої позиції
	0701.603.0107	Підготовка та заняття вогневої позиції вночі та в умовах обмеженого бачення
	0701.603.0108	Інженерне обладнання та маскуванню вогневої позиції
	0701.603.0109	Підготовка до ведення вогню
	0701.603.0110	Ураження нерухомих цілей при стрільбі прямою наводкою гарматою (напівпрямою наводкою мінометом)
	0701.603.0111	Ураження рухомих цілей при стрільбі прямою наводкою гарматою
	0701.603.0112	Залишення вогневої позиції
Відділення управління СОБ		
4	0714.603.04	Дії відділення управління під час забезпечення бойових дій вогневих взводів батареї
	0714.603.0401	Визначення топографічних даних по цілі
	0714.603.0402	Визначення поправок в дальності і напрямку на відхилення умов стрільби від табличних
	0714.603.0403	Вибір снаряда (мини), установки підричника, заряду та призначення віяла у залежності від характеру цілі та дальності стрільби

	0714.603.0404	Визначення установок для стрільби способом повної підготовки
	0714.603.0405	Визначення установок для стрільби способом скороченої підготовки
	0714.603.0406	Пристрілювання по вимірним відхиленням
	0714.603.0407	Визначення установок для стрільби по даних створення (пристрілювання) реперів, пристрілювальної гармати
	0714.603.0408	Бойова робота на сучасних електронних засобах (ноутбук, планшет, смартфон)
Взвод управління дивізіону (батареї)		
5	07(77)13.503.03	Підготовка та ведення розвідки (обслуговування стрільби) взводом управління
	07(77)13.503.0301	Підготовка рубежів розгортання (позицій) взводу управління
	07(77)13.503.0302	Зайняття (залишення) рубежів розгортання (позицій) та здійснення маневру в ході ведення розвідки (обслуговування стрільби) взводом управління
	07(77)13.503.0303	Ведення розвідки взводом управління в бою
	07(77)13.503.0304	Обслуговування (корегування) стрільби артилерії взводом управління
	07(77)13.503.0305	Ведення розвідки (обслуговування стрільби) взводом управління в особливих умовах (вночі, взимку, в горах, в лісі, в степу, у населений пунктах)
	07(77)13.503.0306	Управління взводом управління в ході забезпечення бойових дій підрозділів артилерії
Відділення розвідки (обслуги КМУ)		
6	07(77)13.603.05	Підготовка та бойова робота відділення розвідки (обслуги КМУ)
	07(77)13.603.0501	Зайняття (згортання) спостережного пункту (позиції)
	07(77)13.603.0502	Розгортання спряженого спостереження
	07(77)13.603.0503	Розгортання КМУ з похідного положення в бойове
	07(77)13.603.0504	Згортання КМУ з бойового положення в похідне
	07(77)13.603.0505	Підготовка спостережного пункту (позиції) до роботи
	07(77)13.603.0506	Підготовка спостережного пункту до роботи в нічних умовах
	07(77)13.603.0507	Ведення розвідки противника і місцевості вдень та вночі
	07(77)13.603.0508	Дії відділення розвідки (обслуги КМУ) під час обслуговування стрільби артилерії
Відділення управління		
7	0714.603.02	Дії відділення управління під час забезпечення бойових дій артилерії
	0714.603.0204	Визначення топографічних даних по цілі
	0714.603.0205	Визначення поправок в дальності і напрямку на відхилення умов стрільби від табличних
	0714.603.0206	Вибір снаряда, установки підричника, заряду та призначення віяла у залежності від характеру цілі та дальності стрільби
	0714.603.0207	Визначення установок для стрільби способом повної підготовки
	0714.603.0208	Визначення установок для стрільби способом скороченої підготовки
	0714.603.0209	Пристрілювання по вимірним відхиленням

	0714.603.0210	Визначення установок для стрільби по даних створення (пристрілювання) реперів, пристрілювальної гармати
	0714.603.0212	Обслуговування стрільби по рухомих наземних і надводних цілях із закритої вогневої позиції
	0714.603.0213	Бойова робота на ЕОМ
	0714.603.0214	Бойова робота на сучасних електронних засобах (ноутбук, планшет, смартфон)
Відділення зв'язку		
8	2614.601.01	Дії підрозділу під час виконання завдання за призначенням при основних видах бойових дій
	2614.601.0101	Здійснення розгортання станції
	2614.601.0102	Забезпечення функціонування станції
	2614.601.0103	Забезпечення роботи радіомереж та радіонапрямків
	2614.601.0105	Несення бойового чергування
2.7. РОЗВІДУВАЛЬНИЙ ВЗВОД		
ФУНКЦІОНАЛЬНА ГРУПА №8 "Розвідка"		
Взвод		
1	2201.511(13,17).03	Підготовка та ведення розвідки розвідувальним дозором в наступі
	2201.511(13,17).0301	Підготовка розвідувального дозору до ведення розвідки в наступі
	2201.511(13,17).0302	Висування розвідувального дозору у вихідний район. Організація та ведення спостереження перед наступом (на напрямку майбутніх дій)
	2201.511(13,17).0303	Розвідка противника при переході в наступ, проникнення в глибину оборони противника
	2201.511(13,17).0304	Розвідка опорних пунктів противника, елементів систем управління військами та зброєю, засобів високоточної зброї, артилерії і мінометів на вогневих позиціях, районів зосередження резервів та напрямки їх висування. Визначення координат розвіданих об'єктів (цілей). Влаштування засідок і нальоту
Відділення		
2	2201.611(13,17).01	Підготовка та ведення розвідки спостережним постом
	2201.611(13,17).0101	Підготовка спостережного посту
	2201.611(13,17).0102	Вибір місця, обладнання та маскування спостережного посту (в пішому порядку і на БМ)
	2201.611(13,17).0103	Вимірювання дальності до цілі. Складання схеми місцевості та визначення відстаней до орієнтирів. Розгортання РЛС ПСНР (СБР-3, Борсук)
	2201.611(13,17).0104	Виявлення цілей вдень і вночі та нанесення їх на карту (схему). Цілевказівка різними способами. Ведення журналу спостереження. Ведення підслуховування вночі. Ведення розвідки рухомих цілей за допомогою РЛС. Доповідь про результати розвідки
3	2218.611(13,17).01	Підготовка та ведення розвідки дозорним відділенням
	2218.611(13,17).0101	Підготовка дозорного відділення до ведення розвідки
	2218.611(13,17).0104	Ведення розвідки дозорним відділенням при проникненні в глибину оборони противника (в тилу противника). Виявлення не зайнятих противником: ділянок місцевості, відкритих флангів, проміжків в бойових порядках противника,

		опорних пунктів. Виявлення вогневих засобів та командно-спостережних пунктів, нанесення їх на карту (схему) та визначення їх координат
2.8. ВЗВОД ЗВ'ЯЗКУ		
ФУНКЦІОНАЛЬНА ГРУПА № 6 “Керівництво та управління”		
Взвод (група) зв'язку		
1	2614.501.01	Дії підрозділу при виконанні завдань за призначенням при основних видах бойових дій
	2614.501.0101	Здійснення розгортання відділень, станцій (екіпажів)
	2614.501.0102	Забезпечення функціонування відділень, станцій (екіпажів)
	2614.501.0103	Забезпечення роботи радіомереж та радіонапрямків
Відділення, станція (екіпаж) зв'язку		
2	2614.601.01	Дії підрозділу під час виконання завдання за призначенням при основних видах бойових дій
	2614.601.0101	Здійснення розгортання станції (апаратної)
	2614.601.0102	Забезпечення функціонування станції (апаратної)
	2614.601.0103	Забезпечення роботи радіомереж та радіонапрямків
	2614.601.0105	Несення бойового чергування
2.9. МЕДИЧНИЙ ПУНКТ БАТАЛЬЙОНУ		
ФУНКЦІОНАЛЬНА ГРУПА №5 “Забезпечення (ведення бою, бойових дій)”		
Медичний пункт батальйону (дивізіону)		
1	3515.501.02	Медичне забезпечення наступального (контрнаступального) бою
	3515.501.0201	Проведення медичної розвідки
	3515.501.0202	Визначення шляхів медичної евакуації
2.10. ВЗВОД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГІРСЬКО-ШТУРМОВОГО БАТАЛЬЙОНУ		
ФУНКЦІОНАЛЬНА ГРУПА №5 “Забезпечення (ведення бою, бойових дій)”		
Взвод забезпечення		
1	3315.503.01	Дії взводу забезпечення у ході підготовки та забезпечення ведення бою (бойового застосування)
	3315.503.0101	Підготовка взводу забезпечення до виконання завдань за призначенням у ході підготовки та ведення бою
	3315.503.0102	Виконання завдань з приймання, утримання і доставки (відпускання) запасів боеприпасів, пального, продовольства і води, забезпечення особового складу гарячою їжею та заправлення техніки паливом. Здійснення технічного обслуговування, евакуації та відновлення пошкодженого ОВТ
Відділення		
Відділення технічного забезпечення		
2	3315.603.01	Дії відділення технічного забезпечення у ході підготовки забезпечення ведення бою (бойового застосування) з організації та здійснення технічного обслуговування ОВТ, евакуації та відновлення пошкодженого озброєння та військової техніки дивізіону
	3315.603.0101	Підготовка відділення технічного забезпечення до виконання завдань за призначенням у ході підготовки та ведення бою
	3315.603.0102	Підготовка озброєння та військової техніки батальйону (дивізіону) до бойового застосування
	3315.603.0103	Виконання робіт з відновлення озброєння та військової техніки батальйону (дивізіону) малої трудомісткості

	3315.603.0104	Виконання евакуації пошкоджених машин батальйону (дивізіону)
Автомобільне відділення		
3	3315.603.02	Виконання завдань автомобільним відділенням під час підготовки та ведення бойових дій
	3315.603.0201	Підготовка автомобільного відділення до виконання завдань за призначенням у ході підготовки та ведення бою
	3315.603.0202	Виконання завдань, щодо підвозу приймання і утримання запасів матеріальних засобів, підвезення їх в підрозділи, евакуації поранених і хворих, несправного ОБТ та майна, заправлення техніки паливом
Господарче відділення		
4	3315.603.03	Виконання завдань господарчим відділенням під час підготовки та ведення бойових дій
	3315.603.0301	Підготовка господарчого відділення до виконання завдань за призначенням у ході підготовки та ведення бою
	3315.603.0302	Виконання завдань, щодо здійснення приймання продовольства, його зберігання, підвозу воду. Організація приготування їжі та її доставки і видача
2.11. ІНЖЕНЕРНИЙ ВЗВОД		
Функціональна група №8 “Розвідка”		
Взвод		
1	2413.511(16).01	Підготовка та ведення розвідки місцевості, існуючих мостів, шляхів (маршрутів) руху військ у визначеному районі
	2413.511(16).0102	Дії взводу під час ведення інженерної розвідки місцевості
	2413.511(16).0103	Дії взводу під час ведення інженерної розвідки мостів
	2413.511(16).0104	Дії взводу під час ведення інженерної розвідки шляхів (маршрутів) руху військ
Відділення		
2	2413.611(13,16,17).01	Дії відділення під час ведення інженерної розвідки з інженерно-спостережного посту
Функціональна група №3 “Розгортання та мобільність”		
Взвод		
3	2418.511(13,16,17).01	Забезпечення переміщення та маневру військ (сил)
	2418.511(13,16,17).0102	Дії взводу в складі загону забезпечення руху
Функціональна група №7 “Захист та живучість”		
Взвод		
4	2415.511(13).05	Підготовка, утримання і відновлення доріг і дорожніх споруд
	2415.511(13).0502	Дії взводу під час обладнання колонних шляхів
	2415.511(13).0506	Дії взводу під час обладнання переходів через канали, річки, рови
Відділення		
5	2415.611(13,16,17).06	Дії відділення під час обладнання переходів через перешкоди
	2415.611(13,16,17).0601	Дії відділення під час обладнання переходів через неглибокі канали і рови за допомогою механізованого мосту
Функціональна група №7 “Захист та живучість”		
Взвод		

6	2413.511(16).03	Підготовка та ведення розвідки інженерних загороджень перед переднім краєм оборони противника
	2413.511(16).0302	Дії взводу під час розвідки інженерних загороджень перед переднім краєм оборони противника
Взвод		
7	2415.511(13,16,17).01	Пророблення проходів в загородженнях
	2415.511(13,16,17).0104	Дії взводу під час пророблення проходів в мінних полях із використанням зарядів розмінування
	2415.511(13,16,17).0105	Дії взводу під час розширення колійних проходів в мінних полях, які влаштовані танками з тралами
8	2415.511(13).06	Подолання районів руйнувань і завалів
	2415.511(13).0602	Дії взводу під час пророблення проходів в завалах і руйнуваннях
	2415.511(13).0603	Дії взводу під час пророблення проходів в мінно-вибухових та невибухових загородженнях, завалах і руйнуваннях на дорогах
Відділення		
9	2415.611(12,13,16,17).03	Дії відділення під час пророблення (розширення), утримання проходів в інженерних загородженнях
	2415.611(12,13,16,17).0303	Дії відділення під час пророблення проходів в мінному полі вибуховим способом
	2415.611(13,16,17).0303	Дії відділення під час пророблення проходів в мінному полі за допомогою установки розмінування
Функціональна група №7 “Захист та живучість”		
Взвод		
10	2415.511(13,16,17).03	Дії взводу в рухомому загоні загороджень
	2415.511(13,16,17).0302	Дії взводу в складі рухомого загону загороджень в різних видах бою (бойових дій)
Відділення		
11	2415.611(12,13,16,17).01	Дії відділення під час обладнання мінно-вибухових загороджень, влаштування руйнувань
	2415.611(12,13,16,17).0104	Дії відділення під час обладнання протитанкового мінного поля з застосуванням мінних загороджувачів

Додаток 2
до Методичного посібника “Тактична
підготовка механізованого батальйону”
(розділ 3 пункт 3.1.3)

Приклад
стандарту колективної підготовки: ФУНКЦІОНАЛЬНА ГРУПА №4
“ЗАСТОСУВАННЯ (ВЕДЕННЯ ОПЕРАЦІЙ, ВЕДЕННЯ БОЮ,
БОЙОВИХ ДІЙ)”
СТК 0101.411.0602 “ВЕДЕННЯ ПОЗИЦІЙНОЇ ОБОРОНИ
(Механізована рота)”.

СТК 0101.411.0602

**ФУНКЦІОНАЛЬНА ГРУПА №4
“ЗАСТОСУВАННЯ (ВЕДЕННЯ
ОПЕРАЦІЙ, ВЕДЕННЯ БОЮ,
БОЙОВИХ ДІЙ)”
ВЕДЕННЯ ПОЗИЦІЙНОЇ ОБОРОНИ
(Рота)**

Наказ № 23 від 19 лютого 2020 року
ОБМЕЖЕННЯ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ:
обмеження для розповсюдження немає.
ЦЕНТР ОПЕРАТИВНИХ СТАНДАРТИВ І МЕТОДИК
ПІДГОТОВКИ ЗЕРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

1. РІВЕНЬ ВІЙСЬКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ

Механізована (мотопіхотна) рота

2. ЗАВДАННЯ

Завдання	0101.411.06	Підготовка та ведення оборонного бою
Підзавдання	0101.411.0601	Підготовка до ведення оборонного бою
	0101.411.0602	Ведення позиційної оборони

2.1. Супутні колективні завдання

Супутні колективні завдання (підзавдання)	0118.411.0102	Здійснення маршу своїм ходом
	0101.511.0105	Виконання завдань під час дій в бронегрупі
	0101.511.0106	Виконання завдань в бойовій охороні

3. ПОСИЛАННЯ НА ВІЙСЬКОВІ ПУБЛІКАЦІЇ

Позначення військової публікації	Повне найменування військової публікації
ВКДП 7-00(03).02	Інструкція про порядок розроблення (розміщення) стандартів (каталогів завдань) з підготовки та проведення оцінювання за стандартами підготовки Збройних Сил України
ВКДП 7(5)-00(01).01	Функціональна група №4 “ЗАСТОСУВАННЯ (ВВЕДЕННЯ ОПЕРАЦІЙ, ВЕДЕННЯ БОЮ, БОЙОВИХ ДІЙ)” Типовий підкаталог завдань з колективної підготовки ЗСУ, стр. 1144
КРП 03.032.056 – 2018 (01)	Курс стрільб зі стрілецької зброї і бойових машин
	Бойовий статут механізованих військ Сухопутних військ Збройних Сил України. Частина II (батальйон рота)
	Методичний посібник “Вимоги безпеки під час проведення навчань і занять з бойової підготовки”, затверджений командувачем Сухопутних військ ЗС України 23.06.2006
ВП 7(3)-(01-05)03.01	Методичні рекомендації організації, управління та вдосконалення систем вогню в сучасних умовах
ВКДП 7(3)-00(03).01	Керівництво дій в ночі та в умовах обмеженого бачення

4. УМОВИ ВИКОНАННЯ

4.1. До завдання 0101.411.0602

4.1.1. Загальні відомості:

Рота знаходиться у визначеному районі зосередження батальйону, в готовності до виконання завдань. Командир роти отримав від командира батальйону бойовий наказ (розпорядження), організував прийняття відповідних рішень управлінням роти та командирами підпорядкованих та доданих підрозділів, відпрацювання бойових наказів та постановку завдань на зайняття та підготовку

визначеного ротного опорного пункту. Підрозділи завершують підготовку до визначених завдань, особовий склад, ОВТ, необхідні МТЗ перевірені та готові.

Зв'язок організований в ланці: батальйон - рота - взвод – бойова машина штатними засобами зв'язку. До початку заняття на макеті місцевості, або на карті уточнені (поставлені) завдання.

Рота укомплектована основним особовим складом не менше 60%; (забезпечення не менше 50%; посадами офіцерського складу не менше 70%) від штату мирного часу, про цьому посадами, що визначають боєздатність за прямим посадовим призначенням не менше 75%, забезпеченість справним (придатним до бойового застосування) ОВТ не менше 60% та приведена до нормального бою. Засоби МТЗ не менше 60%. Особовий склад завершив індивідуальну підготовку, підготовку відділень та взводів. При наявності використовується лазерна система імітації тактичних дій “МАЙЛС”.

Розрахунок часу для підготовки підрозділів по зазначеному стандарту визначається безпосереднім командиром.

4.2. Особливості

Під час проведення тактичного заняття дій противника позначати мішеневим обладнанням та/або групою позначення дій противника (до взводу військовослужбовців іншого підрозділу, які мають відмінності у формі одягу та позначення техніки). При цьому командир підрозділу, що діє за противника, повинен вивчити умови виконання стандарту, план нарощування обстановки на заняття або перелік ввідних, що відпрацьовується під час заняття та бути готовим до позначення дій противника. Під час заняття використовувати засоби імітації та візуально позначати пошкоджену техніку і втрати серед особового складу.

Керівник заняття особисто або посередник через керівника заняття повинен вводити ускладнення (шумові, димові ефекти з метою створення екстремальної ситуації, втрати особового складу, відсутність радіозв'язку, втрати пораненими та вбитими, пошкодження та знищення техніки);

Під час прийняття рішення командир роти повинен зробити перерозподіл обов'язків серед посадових осіб в управлінні підрозділу, таким чином щоб були визначені відповідальні особи за кожен напрямок (розвідка, планування та відслідковування поточних завдань, МТЗ, зв'язок, цивільно-військове співробітництво), в деяких випадках на посадових осіб може покладатись додатково виконання обов'язків інших посадових осіб які не передбачені в штаті управління підрозділу. Командир роти має забезпечити раціональне використання наявного часу який є в наявності з моменту отримання бойового наказу до початку ведення практичних дій.

Продовжується удосконалення злагодженості відділень та взводів:

виконання заходів щодо підготовки озброєння та військової техніки до бойового застосування та дій у разі виявлення (усунення) несправностей озброєння і військової техніки;

удосконалення навиків з володіння штатним озброєнням та військовою технікою;

використання засобів індивідуального та колективного захисту від засобів ураження;

надання першої медичної допомоги собі та ближньому, здійснення евакуації поранених з поля бою, виклику наземних і повітряних засобів медичної евакуації;

орієнтування на місцевості, висування в пункти (на об'єкти, на маршрути, в райони) по визначених маршрутах (азимутам);

використання засобів зв'язку;

здійснення: відривання і обладнання одиночних окопів, траншей, перекритих щілин, укриттів (бліндажів), ходів сполучень, позицій вогневих засобів (на позиціях відділень і опорного пункту взводу); їх обладнання і маскування;

дії за сигналами управління та оповіщення, у відповідності до бойового розрахунку, у разі виявлення (знешкодження) вибухонебезпечних предметів;

використання правил застосування зброї та сили.

Крім практичних навичок особового складу, особливу увагу потрібно приділяти підготовці командування та управління, командирів взводів та відділень і практичному набуттю ними навичок в управлінні підлеглим особовим складом в різних умовах обстановки та правильності подачі команд для виконання рішень.

4.3. Заходи безпеки

На занятті повинні підтримуватися висока дисципліна, суворий контроль за дотриманням встановлених правил і заходів безпеки. Під час проведення заняття особовий склад повинен виконувати заходи безпеки:

в діях на техніці;

в діях при озброєнні;

при використанні боєприпасів, вибухових речовин;

під час використання засобів імітації;

при поводженні з ПММ та іншими небезпечними речовинами.

5. ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ

5.1. Командир роти доводить командирам взводів отримане розпорядження (бойовий наказ) та визначає орієнтовні завдання, до виконання яких підрозділи мають бути готовими; порядок роботи; організацію підготовки ОВТ та необхідних МТЗ (включаючи їх доотримання); перевірка готовності підпорядкованих підрозділів. Командир роти приймає рішення та здійснює планування ведення оборонного бою.

5.2. Командири підрозділів доводять до особового складу майбутні завдання, сигнали оповіщення, управління та взаємодії, перевіряють знання сигналів, порядок підготовки техніки та озброєння, забезпечення МТЗ. Особовий склад здійснює заходи підготовки до ведення оборонного бою.

5.3. Командири підрозділів віддають бойові накази. Командир роти організовує взаємодію, управління та перевіряє готовність до виконання завдань. Підрозділи займають визначені місця, райони.

5.4. У визначений час здійснюється висування у визначенні райони, ділянки місцевості. Командири підрозділів уточнюють завдання, створюють систему вогню. Особовий склад виконує заходи з інженерного обладнання позицій та маскування, несення чергування. охорони та оборони опорного пункту.

5.5. Командир роти віддає уточнений бойовий наказ, організовує взаємодію та управління. Особовий склад завершує підготовку до ведення оборонного бою.

5.6. З початком ведення противником наступу особовий склад діє у відповідності до замислу командира на ведення оборонного бою у складі бойових груп та у відповідності до бойового розрахунки. Командири підрозділів здійснюють управління підрозділами та вогнем. У разі вклинення противника командири вживають заходи щодо відновлення положення по передньому краю та організовують роботи по відновленню системи вогню, зруйнованих фортифікаційних споруджень і інженерних загороджень.

6. ОЦНЮЧНИЙ ЛИСТ

6.1. До завдання 0101.411.0602

№ з/п	Елементи, що оцінюються	Виконано	Не виконано (оцінено)
ПЛАНУВАННЯ ДІЙ (БОЮ)			
1. Процедура управління підрозділами (TLP) роти під час підготовки оборони			
а	Чи підготовлено КСП роти до роботи?		
б	Чи отримано розпорядження командира батальйону?		
в*	Чи проведений аналіз бойового завдання?		
г*	Чи здійснено оцінку обстановки?		
д*	Чи здійснено вироблення замислу?		
е*	Чи проведена рекогносцировка?		
ж	Чи підготовлений бойовий наказ у відповідності до структури?		
к*	Чи поставленні завдання підрозділам?		
л	Чи здійснена організація взаємодії?		
м	Чи доведенні сигнали оповіщення, управління і взаємодії?		
н*	Чи здійснена організація управління?		
п*	Чи здійснена організація всебічного забезпечення?		
р	Чи відпрацьована схема охорони та оборони?		
с*	Чи відпрацьована схема ротного опорного пункту?		
ПІДГОТОВКА ПІДРОЗДІЛУ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАННЯ			
2. Підготовка штатних підрозділів до виконання завдань			
а	Чи розміщено на посадах особовий склад, що прибув на доукомплектування підрозділів?		
б*	Чи усвідомили командири підрозділів отримане завдання?		
в	Чи своєчасно прийнято рішення командирами підрозділів та чи відпрацьовані робочі карти у них?		
г*	Чи своєчасно поставили командири підрозділів завдання підлеглому особовому складу?		
д	Чи зрозумів особовий склад підрозділів порядок своїх дій під час виконання завдання підрозділу?		
е	Чи знає особовий склад сигнали управління та оповіщення та порядок дій за ними?		
ж**	Чи підготовлений особовий склад до виконання завдань: наявність екіпірування, боєприпасів, освітлювальних засобів (за необхідністю), засобів для ведення спостереження вночі, медичного майна?		
к	Чи забезпечений особовий склад засобами зв'язку та чи здійснена їх перевірка?		
л**	Чи знає особовий склад порядок ведення радіопереговорів?		
м	Чи приведена індивідуальна (колективна) зброя до нормального бою (здійснена вивірка) та проведено її обслуговування?		
н	Чи визначені розпізнавальні попереджувальні знаки про небезпеку?		
п	Чи знає особовий склад, як використовувати та розпізнавати		

	нижче перераховані знаки: попереджувальні знаки про небезпечні ділянки місцевості з обмеженою оглядовістю (закриті повороти та інше), дорожні покажчики?		
Р	Чи виконав особовий склад дії з посадки та висадки на/з бойової техніки?		
с*	Чи здійснено розподіл особового складу для ведення спостереження у визначених секторах у разі переміщення десантом на техніці?		
т**	Чи підготовлена техніка до застосування?		
у*	Чи проведено командирами підрозділів огляди готовності до виконання завдань та чи здійснено доповідь командира батальйону (БТГр) про готовність?		
3. Підготовка до ведення бойових дій			
а*	Чи вміє командир підрозділу уточнювати рішення на місцевості?		
б	Чи визначені підрозділи до складу резерву та охорони і оборони флангів на період підготовки району оборони?		
в	Чи вчасно підрозділи розпочали та завершили інженерне обладнання опорних пунктів, районів, позицій, рубежів?		
г	Чи створено запас боєприпасів та необхідних МТЗ на стримуючих (тимчасових, проміжних, відсічних) позиціях?		
д*	Чи обрані та позначені шляхи відходу на наступні рубежі та позиції, рубежі розгортання, вводу в бій?		
е**	Чи спроможний інженерний підрозділ що підтримує вчасно та належним чином встановлювати (облаштовувати) вибухові та невибухові загородження з метою посилення ефекту стримування противника?)		
ж	Чи вчасно та належним чином підрозділи зайняли визначені ділянки, райони, позиції, рубежі?		
к	Чи виконанні дії згідно умов нормативу “Зайняття окопу, траншеї, позиції (вогневої позиції), опорного пункту, району оборони або вказаного місця”?		
л**	Чи вірно особовий склад обрав вогневі позиції та місця розміщення?		
м*	Чи уточнили командири штатних і доданих підрозділів бойовий розрахунок та чи призначили особовий склад для охорони та оборони КСП, опорних пунктів, позицій, рубежів?		
н	Чи вміють командири відділень уточнити завдання особовому складу щодо організації системи вогню у відділенні?		
п*	Чи відпрацювали командири відділень карточки вогню, а командири взводів, рот -- схеми на кожну позицію (опорний пункт), чи належним чином вони оформлені у відповідності до умов нормативів?		
р	Чи знає особовий склад порядок дій за сигналами оповіщення під час нападу противника?		
с	Чи поставили командири підрозділів завдання на інженерне обладнання позицій для ведення кругової оборони?		
т*	Чи виконанні дії щодо інженерного обладнання у відповідності до умов нормативу ?		
4. Організація охорони та оборони			
а*	Чи відпрацьований та доведений до особового складу бойовий розрахунок у штатних та доданих взводах?		

б	Чи знає особовий склад, призначений для охорони та оборони позиції та завдання?		
в	Чи знає особовий склад порядок здійснення маневру на запасні (тимчасові) вогневі позиції?		
г**	Чи знає особовий склад порядок дій у секреті?		
д	Чи організована служба у вогневій засідці та чи знає особовий склад порядок дій?		
е**	Чи вміє особовий склад виконувати дії на спостережному посту?		
ж	Чи уточнили свої рішення командири штатних та доданих підрозділів, оцінивши зміни обстановки, чи поставили завдання підлеглим у разі раптово виникаючих загроз?		
к**	Чи впевнено та вірно виконує поставленні завдання особовий склад охорони та оборони, чи здійснює доповіді до КСП, чи знають вони процедури огляду та затримання?		
ВИКОНАННЯ ЗАВДАННЯ			
5. Ведення оборонних дій			
а*	Чи вміє командир підрозділу:		
	оцінювати зміни обстановки на поточний час, що склалася?		
	приймати відповідні рішення (з урахуванням змін в обстановці)?		
	ставити чітко і своєчасно завдання підлеглим?		
б	Чи знає особовий склад порядок дій за сигналами оповіщення та управління?		
в**	Чи виконані дії підрозділу в обороні по заняттю укриття?		
г	Чи визначені та чи знають порядок дій спостерегачі у підрозділах?		
д	Чи відповідають дії особового складу визначеним процедурам під час відбиття нападу авіації противника?		
е**	Чи виконанні дії підрозділу в обороні під час виходу із укриття?		
ж	Чи забезпечує система зв'язку управління діями підрозділів?		
к*	Чи доповів командир роти про обстановку, що склалося, командиру батальйону та рішення на подальші дії?		
л	Чи своєчасно був виявлений противник спостережними постами та секретами?		
м	Чи виконали завдання вогневі засідки та зайняли вогневі позиції у опорному пункті роти?		
н*	Чи оцінюють командири в ході ведення оборонного бою важливість цілей та чи вчасно подають команди для їхнього знищення?		
п	Чи подають командири, у разі необхідності, команди на зосередження, розподіл і перенос вогню з одних цілей на інші?		
р	Чи спроможний особовий склад здійснювати самостійний вибір цілей для їхнього знищення?		
с*	Чи здійснено маневр вогнем командирами підрозділів?		
т	Чи змусили дії роти наступати противника у визначеному (вигідному для наших військ) напрямку?		
у	Чи своєчасно ставилась команда командиром роти на відкриття вогню артилерійськими підрозділами?		

ф**	Чи завдають ураження штатні і додані вогневі засоби механізованих (танкових) і артилерійських (мінометних) підрозділів роти артилерійським (мінометним) вогневим засобам (підрозділам), танкам (іншим броньованим машинам) та особовому складу противника і, порушуючи бойові порядки підрозділів противника, створюють вигідні умови для їх подальшого знищення?		
ц	Чи доводиться вогонь усіх вогневих засобів роти до найвищого ступеню напруги з підходом противника до переднього краю оборони?		
ш	Чи відійшов особовий склад на запасні позиції для заборони просування противника?		
щ**	Чи можуть танки і бойові машини піхоти які входять до складу бронегрупи (резерву) висунутися і зайняти вогневі позиції в своїх опорних пунктах, або вийти на вогневі рубежі, під прикриттям аерозолів (димів) або використовуючи приховані шляхи?		
ю	Чи відбивають зенітні засоби разом із загальновійськовими підрозділами (які не залучені до вогневого ураження наземного противника) удари літаків і вертольотів противника?		
6. Відновлення положення по передньому краю			
а*	Чи віддавали командири розпорядження (команди) підлеглим підрозділам і штатним вогневим засобам, чи домагалися, щоб частина вогневих засобів, за необхідності, переміщувалася на ті напрямки, де існує загроза, - з метою знищення противника, що вклинився(обходить)?		
б	Чи здійснювали командири взводів доповіді-звернення до свого командира роти щодо підтримки вогневими засобами (у випадку недостатності вогневої міці своїх сил та засобів для надійного ураження противника), здійснивши, при цьому, цільовказівки об'єктів і цілей, які необхідно подавити (знищити)?		
в*	Чи спроможні командири штатних і доданих підрозділів швидкому аналізу обстановки і прийняттю рішень; здійснювати вмале управління (корегування) вогнем і чіткій постановці завдань вогневим засобам і особовому складу?		
г	Чи здійснювали командири штатних і доданих підрозділів зазначені процедури (миттєво, негайно) під час нанесення противником удару повітряними засобами (артилерійського нальоту):		
д*	Чи подавали командири підрозділів відповідні сигнали оповіщення, контролювали дії особового: використання перекритих щілин, бліндажів інших укриттів; дії спостерігачів і чергових вогневих засобів?		
е	Чи командири підрозділів оцінивши обстановку, ставили завдання особовому складу на відбиття атакуючого противника?		
ж	Чи організовували командири підрозділів рятувально-евакуаційні заходи, гасіння пожеж, надання першої медичної і долікарської допомоги пораненим (в тому числі тим, хто отримав опіки важкого ступеня)?		

к	Чи спроможні підрозділи всіма наявними способами не допустити подальшого просування противника в глибину оборони, а також унеможливити обходу противником з флангів?		
л	Чи спроможні підрозділи робити запити, наводити та коректувати вогонь артилерії та авіації у відповідності до визначених процедур?		
м	Чи спроможні підрозділи частиною сил брати участь у нанесенні вогневого ураження з рубежів вводу в бій (вогневих рубежів)?		
н*	Чи провели командири взводів уточнення завдань з урахуванням втрат особового складу та ОВТ?		
п	Чи вміють командири підрозділів проводити маневр підрозділами?		
р**	Чи виконанні дії підрозділами згідно умов нормативу <i>Н-Т-7 "Зміна вогневої позиції (позицій опорного пункту) в обороні (відхід бойової охорони) вогневої засади на нову (основну або запасну) позицію"</i> ?		
с**	Чи здійснена евакуація поранених (хворих) та пошкодженої військової техніки?		
т**	Чи навчений особовий склад здійснювати надання першої медичної допомоги ?		
Загальна кількість елементів що оцінюється:			

№ з/п	Елементи, що оцінюються	Оцінка	Прим.
Результати вогневого ураження			
а	За результати стрільб (пусків) ПТРК, бойових машин піхоти, ПУ ПТКР, станкових протитанкових гранатометів і прямою наводкою?		
б	За результати стрільби зі стрілецької зброї (в тому числі, з, кулеметів БМП, БТР, автоматичних та підствольних гранатометів ?		
Загальна оцінка			

Примітка:

* – критично важливий елемент (піделемент), який впливає на виконання завдання командиром підрозділу;

** – критично важливий елемент (піделемент), який впливає на виконання завдання підрозділу в цілому;

+ –позначення виконаного елемента (піделемент);

- –позначення невиконаного елемента (піделемент);

0 – позначення елемента (піделемент), що не оцінювався.

Під час проведенні комплексного тактичного навчання з бойовою стрільбою оцінка за результати вогневого ураження підрозділу виставляється відповідно до вимог керівних документів Генерального штабу Збройних Сил України.

Оцінка за норматив (вправу, прийом) виставляється “**виконано**”, якщо виконання нормативу (вправи, прийому) оцінено не нижче “**задовільно**”.

Оцінювання стандарту колективної підготовки
(згідно з оціночним листом (Check list):

“підготовлений” – якщо виконано не менше 80 (90)% елементів, які передбачають дії підрозділу (дії командного складу), включаючи 100 % критично важливих елементів;

“частково підготовлений” – якщо виконано не менше 70 (80)% елементів, які передбачають дії підрозділу (дії командного складу), включаючи 100 % критично важливих елементів. Виявлені недоліки у підрозділі потребують мінімального часу та зусиль допідготовки для досягнення відповідного рівня підготовки;

“обмежено підготовлений” – якщо виконано не менше 60 (70)% елементів, які передбачають дії підрозділу (дії командного складу), включаючи 100 % критично важливих елементів. Виявлені недоліки у підрозділі потребують значної допідготовки для досягнення відповідного рівня підготовки;

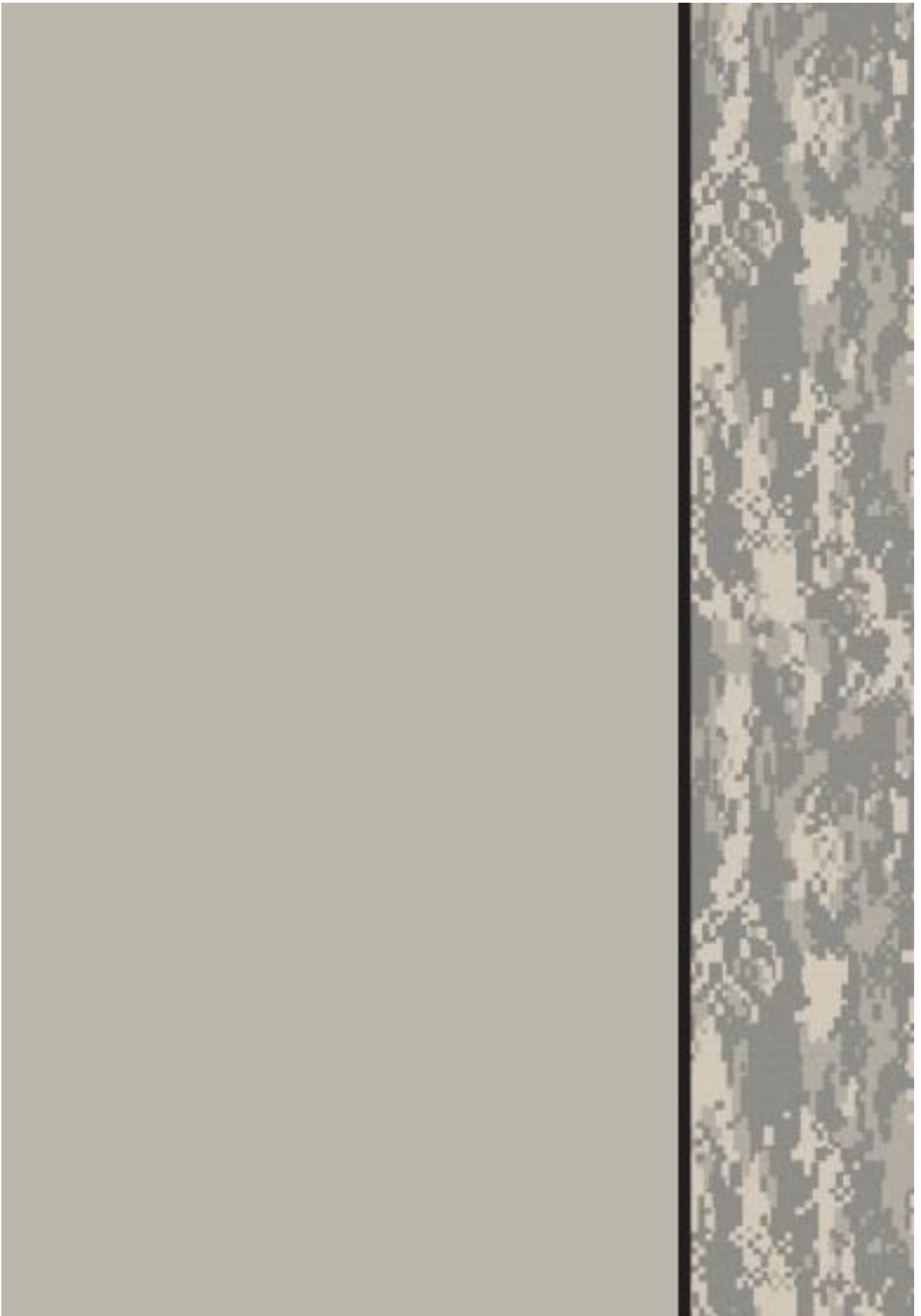
“не підготовлений” – якщо не виконано вимог на оцінку “задовільно”.

Таблиця оцінювання за виконання завдання СТК/ висновок щодо рівня підготовки

Найменування заходу	Елементи	
	кількість	%
Загальна кількість елементів, за якими здійснено оцінювання завдання СТК (* включаючи критично важливі елементи)	92 (* 41)	
<i>Елементи, які передбачають дії підрозділу:</i>	48 (** 15)	
Загальна кількість елементів, за якими отримано позитивну оцінку “ВИКОНАНО”		
<i>Елементи, які передбачають дії командного складу:</i>	44 (* 26)	
Загальна кількість елементів, за якими отримано позитивну оцінку “ВИКОНАНО”		
Загальна кількість елементів завдання СТК, за якими отримано позитивну оцінку “ВИКОНАНО”		
Загальна оцінка за вогневе ураження		
Оцінка за виконання завдання СТК (рівень підготовки) об’єкта оцінювання		

Робочі помітки:

Спостереження	
Обговорення	
Рекомендації	

Додаток 3
до Методичного посібника “Тактична
підготовка механізованого батальйону”
(розділ 3 пункт 3.1.3)

Варіант

Приклад
стандарту колективної підготовки: ФУНКЦІОНАЛЬНА ГРУПА №4
“ЗАСТОСУВАННЯ (ВЕДЕННЯ ОПЕРАЦІЙ, ВЕДЕННЯ БОЮ,
БОЙОВИХ ДІЙ)”
СТК 0101.311.0202 “ВЕДЕННЯ ПОЗИЦІЙНОЇ ОБОРОНИ
(Механізований батальйон)”.

СТК 0101.311.0202

**ФУНКЦІОНАЛЬНА ГРУПА №4
“ЗАСТОСУВАННЯ (ВЕДЕННЯ
ОПЕРАЦІЙ, ВЕДЕННЯ БОЮ,
БОЙОВИХ ДІЙ)”
ВЕДЕННЯ ПОЗИЦІЙНОЇ
ОБОРОНИ
(Батальйон)**

Наказ № 23 від 19 лютого 2020 року
ОБМЕЖЕННЯ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ:
об'єкту для розповсюдження немає.
ЦЕНТР ОПЕРАТИВНИХ СТАНДАРТІВ І МЕТОДИКИ
ПІДГОТОВКИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

1. РІВЕНЬ ВІЙСЬКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ

Механізований батальйон.

2. ПІДЗАВДАННЯ

Завдання	0101.311.02	Підготовка та ведення оборонного бою
Підзавдання	0101.311.0202	Ведення позиційної оборони

3. ПОСИЛАННЯ НА ВІЙСЬКОВІ ПУБЛІКАЦІЇ

Позначення військової публікації	Повне найменування військової публікації
ВКДП 7-00(03).02	Інструкція про порядок розроблення (розміщення) стандартів (каталогів завдань) з підготовки та проведення оцінювання за стандартами підготовки Збройних Сил України
ВКДП 7(5)-00(01).01	Функціональна група №4 “ЗАСТОСУВАННЯ (ВВЕДЕННЯ ОПЕРАЦІЙ, ВЕДЕННЯ БОЮ, БОЙОВИХ ДІЙ)” Типовий підкаталог завдань з колективної підготовки ЗСУ, стр. 1146
КРП 03.032.056 – 2018 (01)	Курс стрільб зі стрілецької зброї і бойових машин
	Бойовий статут механізованих військ Сухопутних військ Збройних Сил України. Частина II (батальйон, рота)
	Методичний посібник “Вимоги безпеки під час проведення навчань і занять з бойової підготовки”, затверджений командувачем Сухопутних військ ЗС України 23.06.2006
ВП 7(3)-(01-05)03.01	Методичні рекомендації організації, управління та вдосконалення систем вогню в сучасних умовах
ВКДП 7(3)-00(03).01	Керівництво дій в ночі та в умовах обмеженого бачення

4. УМОВИ ВИКОНАННЯ

4.1. Загальні відомості

Умовами при яких можливе виконання завдання є: зосередження батальйону у визначеному районі та перебування його в готовності до виконання завдань. Організована сторожова та безпосередня охорона, штаб переведений на посиленій режим роботи, на КСП батальйону здійснюється безперервний збір і аналіз даних обстановки. Командир батальйону отримує від старшого командира (за підпорядкованістю) бойовий наказ (бойове розпорядження, розпорядження з видів забезпечення) на підготовку і ведення оборонного бою, організував прийняття відповідних рішень командирами підпорядкованих та доданих підрозділів, відпрацювання бойових наказів та постановку завдань на зайняття та підготовку визначеного ротного опорного пункту. Підрозділи завершують підготовку до визначених завдань, особовий склад, ОВТ, необхідні МТЗ перевірені та готові.

Зв'язок організований в ланці: бригада - батальйон - рота - взвод – бойова машина штатними засобами зв'язку. До початку заняття на макеті місцевості, або на карті уточнені (поставлені) завдання.

Батальйон укомплектований особовим складом не менше ніж на 60% (забезпечення не менше 50%; посадами офіцерського складу не менше 70%) від штату мирного часу, при чому посадами, що визначають боєздатність за прямим посадовим призначенням не менше 75%, забезпеченість справним (придатним до бойового застосування) ОВТ не менше 60% та приведені до нормального бою. Засобами МТЗ не менше ніж на 60%. Особовий склад завершив індивідуальну підготовку, підготовку відділень та взводів. При наявності використовується лазерна система імітації тактичних дій "МАЙЛС".

Розрахунок часу для підготовки підрозділів по зазначеному стандарту визначається безпосереднім командиром. Виконання завдання не повинно обмежуватись світлим часом доби, окремі елементи можуть проводитись в умовах реального часу (вночі) в умовах обмеженої видимості.

4.2. Особливості

Під час проведення тактичного заняття дій противника позначати мішеневим обладнанням та/або групою позначення дій противника (до роти військовослужбовців іншого підрозділу, які мають відмінності у формі одягу та позначення техніки). При цьому командир підрозділу, що діє за противника, повинен вивчити умови виконання стандарту, план нарощування обстановки на заняття або перелік ввідних, що відпрацьовується під час заняття та бути готовим до позначення дій противника. Під час заняття використовувати засоби імітації та візуально позначати пошкоджену техніку і втрати серед особового складу.

Керівник заняття особисто або посередник через керівника заняття повинен вводити ускладнення (шумові, димові ефекти з метою створення екстремальної ситуації, втрати особового складу, відсутність радіозв'язку, втрати пораненими та вбитими, пошкодження та знищення техніки).

Під час прийняття рішення командир батальйону повинен зробити перерозподіл обов'язків серед посадових осіб в управлінні підрозділу, таким чином щоб були визначені відповідальні особи за кожен напрямок (розвідка, планування та відслідковування поточних завдань, МТЗ, зв'язок, цивільно-військове співробітництво), в деяких випадках на посадових осіб може покладатись додатково виконання обов'язків інших посадових осіб які не передбачені в штаті управління підрозділу. Командир батальйону має забезпечити раціональне використання наявного часу який є в наявності з моменту отримання бойового наказу до початку ведення практичних дій.

Продовжується удосконалення злагодженості штабу батальйону, рот та взводів:

дії штабу батальйону з проведення тактичних розрахунків, вироблення висновків з оцінки обстановки та надання пропозицій командиром батальйону для прийняття рішення; відпрацювання (ведення) бойових (графічних і текстуальних), інформаційних, організаційних документів та своєчасному доведенню їх до визначених посадових осіб, організації заходів прихованого управління, введенню противника в оману; організації охорони та оборони пунктів управління (ПУ), району оборони, шляхів переміщень підрозділів, організації і підтриманню безперервної взаємодії та управлінню діями підрозділів та вогнем;

виконання заходів щодо підготовки озброєння та військової техніки до бойового застосування та дій у разі виявлення (усунення) несправностей озброєння і військової техніки;

удосконалення навиків з володіння штатним озброєнням та військовою технікою;

використання засобів індивідуального та колективного захисту від засобів ураження;

надання першої медичної допомоги собі та ближньому, здійснення евакуації поранених з поля бою, виклику наземних і повітряних засобів медичної евакуації;

орієнтування на місцевості, висування в пункти (на об'єкти, на маршрути, в райони) по визначених маршрутах (азимутам);

використання засобів зв'язку;

здійснення інженерного обладнання та маскування позицій району оборони;

дії за сигналами управління та оповіщення, у відповідності до бойового розрахунку, у разі виявлення (знешкодження) вибухонебезпечних предметів;

використання правил застосування зброї та сили.

Планування бою (з метою злагодження роботи командира та його штабу) здійснюється в умовах достатнього часу на планування з дотриманням вимог процесу прийняття військового рішення (MDMP) за стандартами провідних країн-членів НАТО. З метою залучення підпорядкованих командирів до роботи та для збереження часу на підготовку, метод роботи обраний командиром батальйону – паралельний.

Форма одягу тих, кого навчають – польова (відповідно до пори року) зі зброєю та спорядженням, із засобами індивідуального захисту.

З метою позначення оцінювачів (посередників) на місцевості, їх форма одягу має відрізнятися відповідними знаками, наприклад: носіння поверх форми одягу жилетів яскравого кольору або нарукавної пов'язки білого кольору з літерою "П".

Під час відпрацювання СТК, рішенням керівника заняття (навчання), може нарощуватись обстановка (у відповідності до плану нарощення обстановки) з метою створення умов, наближених до бойових.

4.3. Заходи безпеки

На занятті повинні підтримуватися висока дисципліна, суворий контроль за дотриманням встановлених правил і заходів безпеки. Під час проведення заняття особовий склад повинен виконувати заходи безпеки:

в діях на техніці;

в діях при озброєнні;

при використанні боєприпасів, вибухових речовин;

під час використання засобів імітації;

при поводженні з ПММ та іншими небезпечними речовинами.

5. ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ

5.1. Підготовка оборонного бою починається з отриманням бойового наказу (бойового розпорядження, розпоряджень з видів забезпечення) від старшого командира. Штаб батальйону відпрацьовує позатермінове донесення

про отримання завдання та розпочинає збір необхідних даних для організації роботи.

5.2 Командир батальйону та штаб під час планування бою дотримуються порядку прийняття військового рішення (MDMP): отримання бойового завдання, оцінка обстановки, розроблення варіантів способу виконання завдання, аналіз, порівняння та затвердження варіантів способу виконання завдання, розроблення бойового наказу; постановка завдань підпорядкованим підрозділам.

З метою уточнення прийнятого рішення командир батальйону організує рекогносцировку на місцевості із виходом в район оборони, після чого організує управління, взаємодію та всебічне забезпечення.

5.3 Для заняття району оборони здійснюється висування у визначеному похідному порядку. Після зайняття підрозділами району оборони будується бойовий порядок та створюється система вогню, здійснюється інженерне обладнання району оборони з виконанням заходів по введенню противника в оману та забезпечення безпеки (живучості) особового складу та ОВТ, зорганізується ведення розвідки на ймовірних підступах противника до району оборони, збір розвідувальної інформації та наведення засобів ураження по підрозділам противника за викликом.

5.4. Під час ведення оборонного бою здійснюється захист підрозділів від засобів ураження і технічних засобів розвідки противника, знищення розвідки (передових підрозділів головних сил), диверсійно-розвідувальних груп противника перед переднім краєм оборони, нанесення вогневого ураження противнику: на дальніх підступах і перед переднім краєм. Здійснюється управління вогнем та підрозділами за визначеними сигналами(командами) під час ведення оборонного бою. Під час виклику повітряної та артилерійської підтримки здійснюється позначення своїх підрозділів та корегування вогню(удару).

5.5. Під час вклинення противника в оборону (обходу, обхвату) – виконуються завдання з зупинки противника, нанесення вогневого ураження та знищення його проведенням контратаки призначеними силами і засобами батальйону, при вогневій підтримці артилерії та сусідів, і, з оволодінням і зайняттям втрачених позицій, -- відновлення положення по передньому краю оборони.

5.6. В ході оборонного бою здійснюється і підтримується взаємодія між підрозділами під час виконання завдань в бою, виконуються заходи надання першої медичної (долікарської) допомоги та евакуація поранених, пошкодженого озброєння і військової техніки; поповнення запасів в бою. Проводяться заходи щодо відновлення системи вогню, зруйнованих фортифікаційних споруд і інженерних загороджень.

6. ОЦНОЧНИЙ ЛИСТ

6.1. До підзавдання 0101.311.0202

№ з/п	Елементи, що оцінюються	Виконано	Не виконано (оцінено)
1	2	3	4
ПЛАНУВАННЯ ОБОРОННОГО БОЮ			
Процедура управління підрозділами (TLP) роти під час підготовки оборони			
а	Чи приведено управління (штаб) в готовність до планування бою та організована робота на ПУ?		
б	Чи здійснено доповідь про отримання завдання та розрахунок часу на підготовку до бою?		
в*	Чи було нанесено на робочу карту завдання батальйону, завдання сусідів і розмежувальні лінії з ними; завдання, які вирішуються силами і засобами старшого начальника та інші необхідні дані?		
г*	Чи було відпрацьовано та доведено до підпорядкованих підрозділів попереднє розпорядження (чи було проведено орієнтування посадових осіб штабу батальйону, командирів підрозділів про характер майбутніх дій)?		
д*	Чи було проведено усвідомлення бойового завдання?		
е*	Чи було проведено оцінювання противника (ІРВ), своїх військ і сусідів, оцінювання району бойових дій?		
ж*	Чи була організована розвідка?		
к	Чи було сформульовано бойове завдання батальйону (Restated Mission) на підставі результатів аналізу завдання та оцінки обстановки?		
л	Чи було відпрацьовано штабом та доведено до підпорядкованих підрозділів попереднє розпорядження (WARNO#2)?		
м*	Чи був проведений порівняльний аналіз бойових можливостей?		
н	Чи були розроблені варіанти способу виконання завдання?		
п**	Чи був побудований оборонний бій для кожного варіанту способу виконання завдання?		
р	Чи був проведений брифінг (тактична нарада) з розгляду варіантів способу виконання завдання (Course of action briefing)?		
с	Чи був проведений розіграш варіантів способу виконання завдання?		
т*	Чи був проведений брифінг (нарада) із визначення замислу (Decision Briefing)? Чи було відпрацьовано штабом та доведено до підпорядкованих підрозділів попереднє розпорядження (WARNO#3)?		
х**	Чи був відпрацьований штабом бойовий наказ та розпорядження (вказівки) з видів забезпечення?		
ф**	Чи був проведений брифінг (тактична нарада) з		

№ з/п	Елементи, що оцінюються	Виконано	Не виконано (оцінено)
1	2	3	4
	постановки завдань підпорядкованим підрозділам (OPORD Brief)?		
ц	Чи було уточнено на місцевості положення та ймовірні напрямки наступу противника та завдання підрозділам?		
ш	Чи проводилась взаємодія на місцевості або чи використовувався макет місцевості, карта (схема) для проведення взаємодії та були розроблені та доведені до підпорядкованих командирів підрозділів сигнали бойового управління, взаємодії?		
ю**	Чи були визначені місця і час розгортання командно-спостережних пунктів та був визначений порядок організації охорони й оборони пункту управління, його захист від високоточної зброї, радіоелектронного подавлення противником?		
я**	Чи визначені сили та засоби, які необхідно залучити для виконання заходів всебічного забезпечення. та визначені завдання, на виконання яких необхідно зосередити основні зусилля??		
ПІДГОТОВКА ПІДРОЗДІЛУ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАННЯ			
2. Підготовка штатних підрозділів до виконання завдань			
а	Чи розміщено на посадах особовий склад, що прибув на доукомплектування підрозділів?		
б*	Чи усвідомили командири підрозділів отримане завдання?		
в	Чи своєчасно прийнято рішення командирами підрозділів та чи відпрацьовані робочі карти у них?		
г*	Чи своєчасно поставили командири підрозділів завдання підлеглому особовому складу?		
д	Чи зрозумів особовий склад підрозділів порядок своїх дій під час виконання завдання підрозділу?		
е	Чи знає особовий склад сигнали управління та оповіщення та порядок дій за ними?		
ж*	Чи підготовлений особовий склад до виконання завдань: наявність екіпірування, боєприпасів, освітлювальних засобів (за необхідністю), засобів для ведення спостереження вночі, медичного майна?		
к	Чи забезпечений особовий склад засобами зв'язку та чи здійснена їх перевірка?		
л*	Чи знає особовий склад порядок ведення радіопереговорів?		
м	Чи приведена індивідуальна (колективна) зброя до нормального бою (здійснена вивірка) та проведено її обслуговування?		
н	Чи визначені розпізнавальні попереджувальні знаки про небезпеку?		
п	Чи знає особовий склад, як використовувати та розпізнавати нижче перераховані знаки:		

№ з/п	Елементи, що оцінюються	Виконано	Не виконано (оцінено)
1	2	3	4
	попереджувальні знаки про небезпечні ділянки місцевості з обмеженою оглядовістю (закриті повороти та інше), дорожні покажчики?		
Р	Чи виконав особовий склад дії з посадки та висадки на/з бойової техніки?		
с*	Чи здійснено розподіл особового складу для ведення спостереження у визначених секторах у разі переміщення десантом на техніці?		
т*	Чи підготовлена техніка до застосування?		
у*	Чи проведено командирами підрозділів огляди готовності до виконання завдань та чи здійснено доповідь командирів батальйону (БТГр) про готовність?		
3. Підготовка до ведення бойових дій			
а*	Чи вміє командир підрозділу уточнювати рішення на місцевості?		
б	Чи визначені підрозділи до складу резерву та охорони і оборони флангів на період підготовки району оборони?		
в	Чи вчасно підрозділи розпочали та завершили інженерне обладнання опорних пунктів, районів, позицій, рубежів?		
г	Чи створено запас боєприпасів та необхідних МТЗ на стримуючих (тимчасових, проміжних, відсічних) позиціях?		
д*	Чи обрані та позначені шляхи відходу на наступні рубежі та позиції, рубежі розгортання, вводу в бій?		
е*	Чи спроможний інженерний підрозділ вчасно та належним чином встановлювати (облаштовувати) вибухові та невибухові загородження з метою посилення ефекту стримування противника?)		
ж	Чи вчасно та належним чином підрозділи зайняли визначені ділянки, райони, позиції, рубежі?		
к	Чи виконанні дії згідно умов нормативу “Зайняття окопу, траншеї, позиції (вогневої позиції), опорного пункту, району оборони або вказаного місця”?		
л*	Чи вірно особовий склад обрав вогневі позиції та місця розміщення?		
м*	Чи уточнили командири штатних і доданих підрозділів бойовий розрахунок та чи призначили особовий склад для охорони та оборони КСП, опорних пунктів, позицій, рубежів?		
н	Чи вміють командири відділень уточнити завдання особовому складу щодо організації системи вогню у відділенні?		
п*	Чи відпрацювали командири відділень карточки вогню, а командири взводів, рот -- схеми на кожну позицію (опорний пункт), чи належним чином вони оформлені у відповідності до умов нормативів?		

№ з/п	Елементи, що оцінюються	Виконано	Не виконано (оцінено)
1	2	3	4
Р	Чи знає особовий склад порядок дій за сигналами оповіщення під час нападу противника?		
с	Чи поставили командири підрозділів завдання на інженерне обладнання позицій для ведення кругової оборони?		
Т*	Чи виконанні дії щодо інженерного обладнання: у відповідності до умов нормативу ?		
4. Організація охорони та оборони			
а*	Чи відпрацьований та доведений до особового складу бойовий розрахунок у штатних та доданих взводах?		
б	Чи знає особовий склад, призначений для охорони та оборони позиції та завдання?		
в	Чи знає особовий склад порядок здійснення маневру на запасні (тимчасові) вогневі позиції?		
г*	Чи знає особовий склад порядок дій у секреті?		
д	Чи організована служба у вогневій засідці та чи знає особовий склад порядок дій?		
е*	Чи вміє особовий склад виконувати дії на спостережному посту?		
ж	Чи уточнили свої рішення командири штатних та доданих підрозділів, оцінивши зміни обстановки, чи поставили завдання підлеглим у разі раптово виникаючих загроз?		
к*	Чи впевнено та вірно виконує поставленні завдання особовий склад охорони та оборони, чи здійснює доповіді до КСП, чи знають вони процедури огляду та затримання?		
ВИКОНАННЯ ЗАВДАННЯ			
5. Ведення оборонних дій.			
а*	Чи вміє командир підрозділу: оцінювати зміни обстановки на поточний час, що склалися? приймати відповідні рішення (з урахуванням змін в обстановці? ставити чітко і своєчасно завдання підлеглим?		
б	Чи знає особовий склад порядок дій за сигналами оповіщення та управління?		
в*	Чи виконані дії підрозділу в обороні по заняттю укриття?		
г*	Чи визначені та чи знають порядок дій спостерегачі у підрозділах?		
д	Чи відповідають дії особового складу визначеним процедурам під час відбиття нападу авіації противника?		
е*	Чи виконанні дії підрозділу в обороні під час виходу із укриття?		
ж	Чи забезпечує система зв'язку управління діями підрозділів?		
к*	Чи доповів командир роти про обстановку, що склалося,		

№ з/п	Елементи, що оцінюються	Виконано	Не виконано (оцінено)
1	2	3	4
	командиру батальйону та рішення на подальші дії?		
л	Чи своєчасно був виявлений противник спостережними постами та секретами?		
м	Чи виконали завдання вогневі засідки та зайняли вогневі позиції у опорному пункті роти?		
н*	Чи оцінюють командири в ході ведення оборонного бою важливість цілей та чи вчасно подають команди для їхнього знищення?		
п	Чи подають командири, у разі необхідності, команди на зосередження, розподіл і перенос вогню з одних цілей на інші?		
р	Чи спроможний особовий склад здійснювати самостійний вибір цілей для їхнього знищення?		
с*	Чи здійснено маневр вогнем командирами підрозділів?		
т	Чи змусили дії роти наступати противника у визначеному (вигідному для наших військ) напрямку?		
у	Чи своєчасно ставилась команда командиром роти на відкриття вогню артилерійськими підрозділами?		
ф*	Чи завдають ураження штатні і додані вогневі засоби механізованих (танкових) і артилерійських (мінометних) підрозділів роти артилерійським (мінометним) вогневим засобам (підрозділам), танкам (іншим броньованим машинам) та особовому складу противника і, порушуючи бойові порядки підрозділів противника, створюють вигідні умови для їх подальшого знищення?		
ц	Чи доводиться вогонь усіх вогневих засобів роти до найвищого ступеню напруги з підходом противника до переднього краю оборони?		
ш	Чи відійшов особовий склад на запасні позиції для заборони просування противника?		
щ*	Чи можуть танки і бойові машини піхоти які входять до складу бронегрупи (резерву) висунутися і зайняти вогневі позиції в своїх опорних пунктах, або вийти на вогневі рубежі, під прикриттям аерозолів (димів) або використовуючи приховані шляхи?		
ю	Чи відбивають зенітні засоби разом із загальновійськовими підрозділами (які не залучені до вогневого ураження наземного противника) удари літаків і вертольотів противника?		
6. Відновлення положення по передньому краю			
а*	Чи віддавали командири розпорядження (команди) підлеглим підрозділам і штатним вогневим засобам, чи домагалися, щоб частина вогневих засобів, за необхідності, переміщувалася на ті напрямки, де існує загроза, - з метою знищення противника, що вклинився(обходить)?		
б	Чи здійснювали командири взводів доповіді-звернення до свого командира роти щодо підтримки вогневими		

№ з/п	Елементи, що оцінюються	Виконано	Не виконано (оцінено)
1	2	3	4
	засобами (у випадку недостатності вогневої міці своїх сил та засобів для надійного ураження противника), здійснивши, при цьому, цілевказівки об'єктів і цілей, які необхідно подавити (знищити)?		
в*	Чи спроможні командири штатних і доданих підрозділів швидкому аналізу обстановки і прийняттю рішень; здійснювати вмале управління (корегування) вогнем і чіткій постановці завдань вогневим засобам і особовому складу?		
г	Чи здійснювали командири штатних і доданих підрозділів зазначені процедури (миттєво, негайно) під час нанесення противником удару повітряними засобами (артилерійського нальоту):		
д*	Чи подавали командири підрозділів відповідні сигнали оповіщення, контролювали дії особового: використання перекритих щілин, бліндажів інших укриттів; дії спостерігачів і чергових вогневих засобів?		
е	Чи командири підрозділів оцінивши обстановку, ставили завдання особовому складу на відбиття атакуючого противника?		
ж	Чи організовували командири підрозділів рятувально-евакуаційні заходи, гасіння пожеж, надання першої медичної і долікарської допомоги пораненим (в тому числі тим, хто отримав опіки важкого ступеня)?		
к	Чи спроможні підрозділи всіма наявними способами не допустити подальшого просування противника в глибину оборони, а також унеможливити обходу противником з флангів?		
л	Чи спроможні підрозділи робити запити, наводити та коректувати вогонь артилерії та авіації у відповідності до визначених процедур?		
м	Чи спроможні підрозділи частиною сил брати участь у нанесенні вогневого ураження з рубежів вводу в бій (вогневих рубежів)?		
н*	Чи провели командири взводів уточнення завдань з урахуванням втрат особового складу та ОВТ?		
п	Чи вміють командири підрозділів проводити маневр підрозділами?		
р*	Чи виконанні дії підрозділами згідно умов нормативу <i>Н-Т-7 "Зміна вогневої позиції (позицій опорного пункту) в обороні (відхід бойової охорони) вогневої засади на нову (основну або запасну) позицію"</i> ?		
с*	Чи здійснена евакуація поранених (хворих) та пошкодженої військової техніки?		
т*	Чи навчений особовий склад здійснювати надання першої медичної допомоги ?		
Загальна кількість елементів що оцінюється:			

№ з/п	Елементи, що оцінюються	Оцінка	Прим.
7. Результати вогневого ураження підрозділу			
а	Виконання вогневих завдань штатною артилерією з закритих вогневих позицій		
б	Стрільба з СПГ, пуски ПТРК, переносних зенітно-ракетних комплексів і зенітних установок		
в	За результати стрільб зі стрілецької зброї (у тому числі ручних протитанкових, автоматичних та підствольних гранатометів)		
г	За результати стрільб з гармат танків (БМП)		
д	За результати стрільб реактивних піхотних вогнеметів		

Примітка:

* – критично важливий елемент (піделемент), який впливає на виконання завдання командиром підрозділу;

** – критично важливий елемент (піделемент), який впливає на виконання завдання підрозділу в цілому;

+ – позначення виконаного елемента (піделемента);

- – позначення невиконаного елемента (піделемента);

0 – позначення елемента (піделемента), що не оцінювався.

Під час проведення комплексного тактичного навчання з бойовою стрільбою оцінка за результати вогневого ураження підрозділу виставляється відповідно до вимог керівних документів Генерального штабу Збройних Сил України.

Оцінка за норматив (вправу, прийом) виставляється **“виконано”**, якщо виконання нормативу (вправи, прийому) оцінено не нижче **“задовільно”**.

Оцінювання стандарту колективної підготовки (згідно з оціночним листом (Check list):

“підготовлений” – якщо виконано не менше 80 (90)% елементів, які передбачають дії підрозділу (дії командного складу), включаючи 100 % критично важливих елементів;

“частково підготовлений” – якщо виконано не менше 70 (80)% елементів, які передбачають дії підрозділу (дії командного складу), включаючи 100 % критично важливих елементів. Виявлені недоліки у підрозділі потребують мінімального часу та зусиль допідготовки для досягнення відповідного рівня підготовки;

“обмежено підготовлений” – якщо виконано не менше 60 (70)% елементів, які передбачають дії підрозділу (дії командного складу), включаючи 100 % критично важливих елементів. Виявлені недоліки у підрозділі потребують значної допідготовки для досягнення відповідного рівня підготовки;

“не підготовлений” – якщо не виконано вимог на оцінку “задовільно”.

Таблиця оцінювання за виконане завдання СТК/ висновок щодо рівня підготовки

Найменування заходу	Елементи	
	кількість	%
Загальна кількість елементів, за якими здійснено оцінювання виконання завдання СТК (* включаючи критично важливі елементи)	92 (* 41)	
<i>Елементи, які передбачають дії командира батальйону та штабу:</i>	48 (** 15)	
Загальна кількість елементів, за якими отримано позитивну оцінку “ВИКОНАНО”		
<i>Елементи, які передбачають дії підпорядкованих підрозділів:</i>	44 (* 26)	
Загальна кількість елементів, за якими отримано позитивну оцінку “ВИКОНАНО”		
Загальна кількість елементів завдання СТК, за якими отримано позитивну оцінку “ВИКОНАНО”		
<i>Оцінка за виконання завдання СТК (рівень підготовки) об’єкта оцінювання:</i>		

Робочі помітки:

Спостереження	
Обговорення	
Рекомендації	

Додаток 4
до Методичного посібника “Тактична
підготовка механізованого батальйону”
(розділ 3 підпункт 3.2.1.2)

Варіант

1. ПІДРОЗДІЛ

Механізована рота

2. ЗАВДАННЯ

Підготовка та ведення наступального бою – СТК 01(02,04)01.411.0903.

Завдання	01(02,04)01.411.0903	Ведення наступального бою з висуванням з глибини
Підзавдання (навчальні питання)	1	Висування роти на рубіж переходу в атаку на БМП (БТР)
	2	Подолання, загороджень перед переднім краєм противника по проходах і розгортання в бойову лінію
	3	Атака переднього краю оборони противника

3. НАВЧАЛЬНІ ЦІЛІ:

3.1. Тренувати командирів взводів і відділень в управлінні своїми підрозділами під час висування та атаки переднього краю оборони противника.

3.2. Домогтися злагодженості дій роти під час висування на рубіж переходу в атаку, під час розгортання в передбойовий та бойовий порядок і під час атаки переднього краю оборони противника.

3.3. Формувати у особового складу високі морально-психологічні якості під час виконання завдань у наступальному бою.

4. ЧАС: 3 години.

Методика проведення

У район заняття рота висувається на фоні тактичної обстановки (Рисунок Д1.1). Після прибуття роти до місця заняття командир роти повідомляє тему, навчальні цілі, перше навчальне питання та порядок його відпрацьовування.

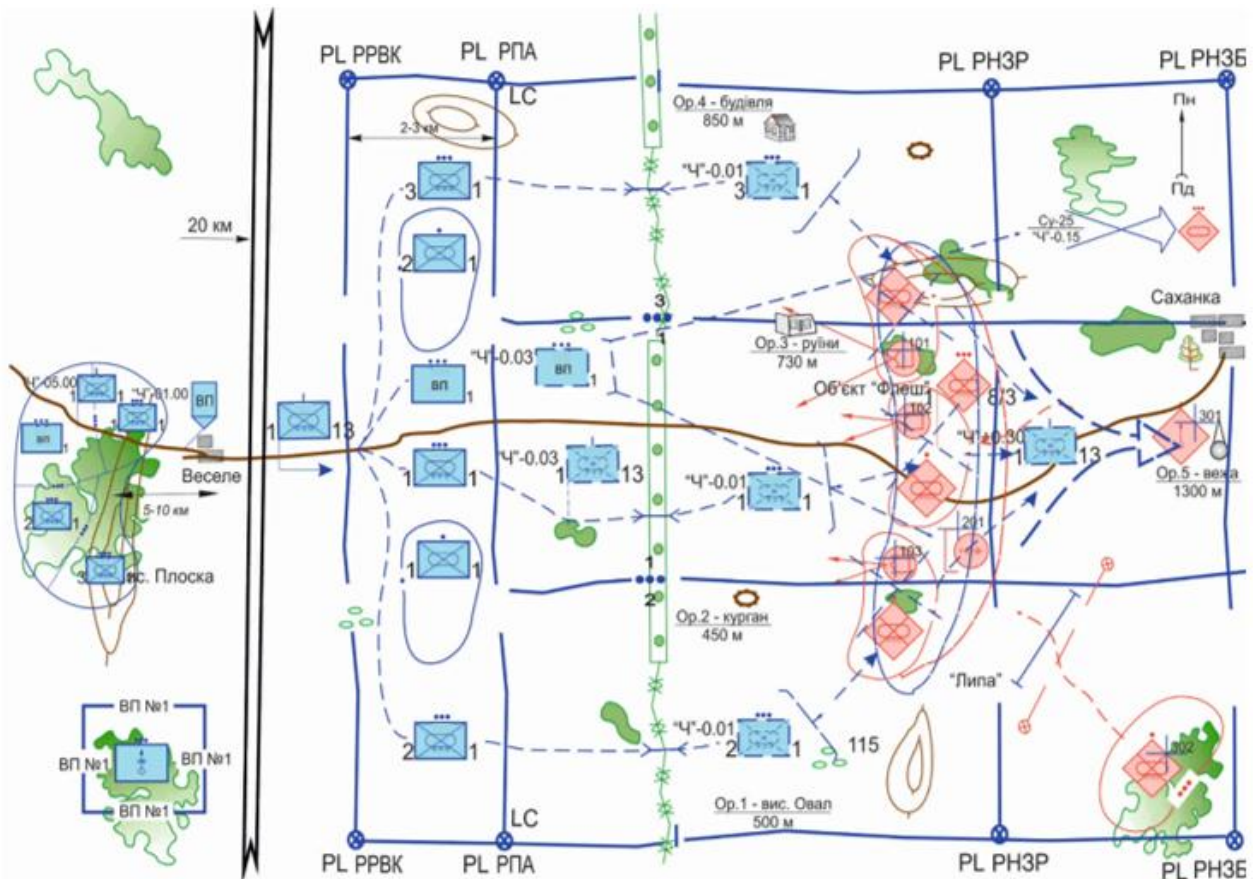
1. Висування роти на рубіж переходу в атаку на БМП (БТР).

У даному прикладі розглядається проведення тактико-стройового заняття із залученням БМП (БТР). Однак заняття доцільно починати з відпрацьовування дій висування роти на рубіж переходу в атаку в пішому порядку, а дії механіків-водіїв (водіїв) – “піший по – машинному” (Рисунок Д1.2а).

Відпрацьовування даного питання необхідно розділити на наступні елементи: розгортання в лінію взводних колон, у бойову лінію; спішування і

розгортання, зближення з противником.

Пристаюючи до відпрацювання дій взводів по першому елементу, командир роти нагадує особовому складу порядок висування й розгортання роти в лінію взводних колон і бойову лінію як у пішому порядку, так і на БМП (БТР). Навчання в пішому порядку починається відразу з розгортання роти в лінію взводних колон, лінію відділень та бойовий порядок у пішому строю. Механіки-водії (водії) при цьому діють „піший по – машинному”.

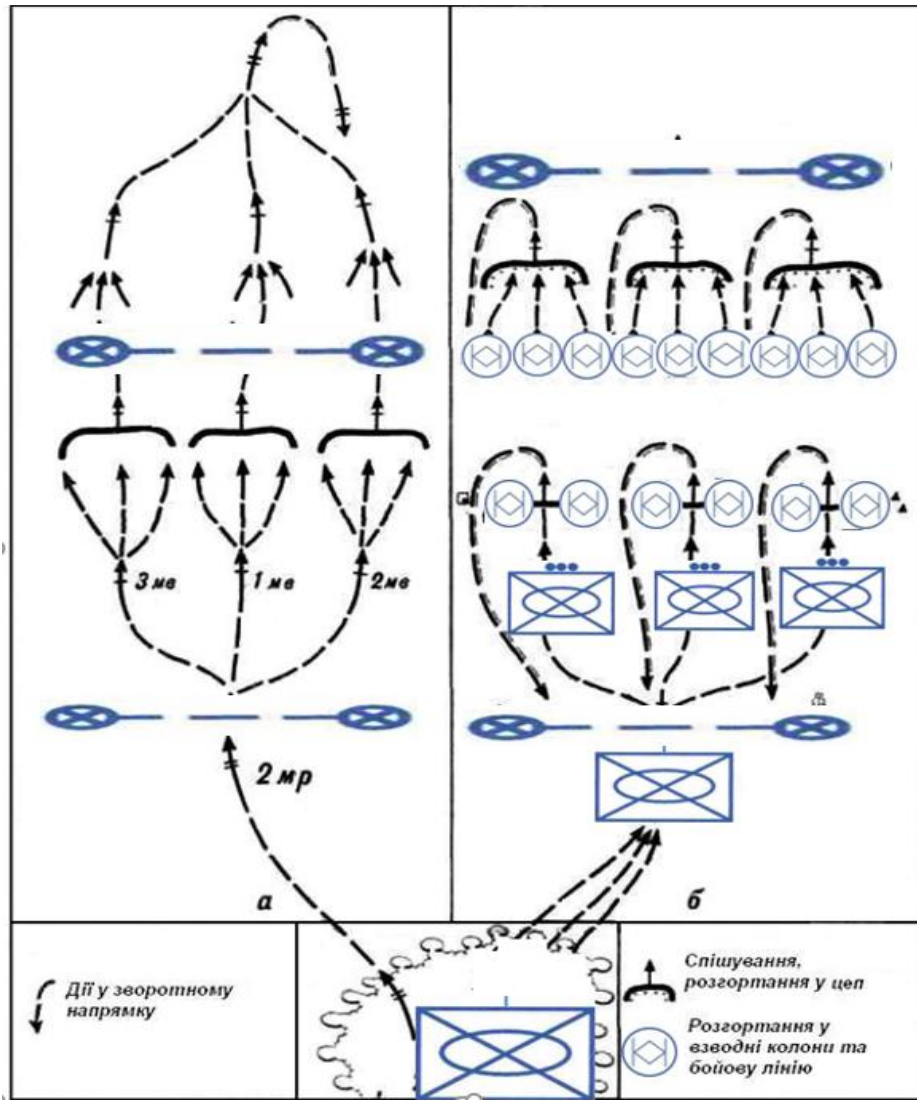
Рисунок Д1.1 – графічний план відпрацювання дій роти в умовах наступу з ходу.

При діях на БМП (БТР) спочатку відпрацьовується посадка особового складу на місці, а потім висування, розгортання та спішування із зупинкою БМП (БТР) і на ходу.

Визначивши порядок відпрацювання першого питання по елементах, командир роти визначає рубежі розгортання: у взводні колони - окреме дерево, курган +5; у бойову лінію - група каменів, сарай; рубіж переходу в атаку - вишка, пам'ятник; доводить сигнали по радіо: розгортання у взводні колони – „Стрічка-120”, у бойову лінію – „Буря-260”; спішування – „Земля”, перехід в атаку – „Удар-450”; указує позивні: командир роти – „Сокіл-20”; 1 мв – „Сокіл-21”; 2 мв – „Сокіл-22”; 3 мв – „Сокіл-23”; циркулярний – „Луна-020”.

Після цього командир роти подає сигнал на висування роти в пішому порядку. При підході головою колони роти до рубежу розгортання у взводні колони і рубежу переходу в атаку командир роти послідовно подає сигнали на розгортання в лінію взводних колон, лінію відділень і бойову лінію. При цьому

командир роти вчить командирів взводів і відділень: чітко й правильно подавати команди на розгортання; управляти підрозділами в ході висування й розгортання; дотримувати встановлених дистанцій і інтервалів між підрозділами; стежити за сигналами командира роти. Весь особовий склад навчається: додержання дисципліни строю; знання свого місця в бойовому порядку, швидко та без суєти займати його; чітко виконувати всі команди командира відділення; стежити за правильним положенням зброї при русі в колоні та пішому бойовому порядку.

Умовні позначки:

а – в пішому порядку; б – на БМП (БТР)

Рисунок Д 1.2 – висування роти на рубіж переходу в атаку.

Після відпрацювання перерахованих вище дії в пішому порядку, командир роти підводить роту до БМП (БТР) і послідовно подає команди (сигнали) „До машин”, „По місцях”, „Заводь” і тренує особовий склад роти виконувати їх, після цього висування роти на рубіж переходу в атаку на машинах (Рисунок Д1.2б). Потім подає команду ”Вперед” і навчає водіїв одночасному початку руху. При цьому він перевіряє виконання відповідних нормативів з тактичної підготовки.

При підході головою колони роти до рубежу розгортання у взводні колони командир роти подає команду „Луна-020”, я – „Сокіл-20”, по першому взводу, на окреме дерево – „Стрічка-120”, я – „Сокіл-20”. Прийом” і стежить за діями взводів. При цьому він домагається, щоб взводи швидко приймали та виконували його команди, витримували свої напрямки, дотримували інтервалів між взводами і дистанції між машинами.

При підході взводів до рубежу розгортання в бойову лінію командир роти подає сигнал ”Буря-260” і вчить швидкому розгортанню БМП (БТР) у бойову лінію, зайняттю свого місця в бойовому порядку, набиранню встановлених інтервалів між машинами та витримуванню свого напрямку. Особливу увагу командир роти звертає на одночасний вихід взводів на рубіж переходу в атаку. При діях на БМП (БТР) він також перевіряє виконання відповідних нормативів з тактичної підготовки.

Якщо при висуванні й розгортанні допускалися повільні дії, скупчення БМП (БТР) або неодноразовий вихід взводів на рубіж переходу в атаку, то дії повторюються. При цьому треба мати на увазі, що тренування в діях відпрацьовуються на скороченому віддаленні одного рубежу від іншого.

Відпрацьовування другого елемента командир роти починає з навчання особового складу спішуванню із БМП (БТР) спочатку на місці, а потім у русі. На розгортання в бойову лінію багато часу витратити не слід, тому що цим діям навчали особовий склад при відпрацьовуванні першого елемента при діях у пішому порядку.

Зближення з противником у пішому порядку полягає у почерговій зміні перебіжок бойових груп та в середині груп.

Після досягнення підлеглими правильних і чітких дій по другому елементу, командир роти повторює виконання всіх питань в цілому і приступає до відпрацювання другого навчального питання.

2. Подолання загороджень перед переднім краєм противника по проходах і розгортання

Відпрацювання цього питання командир роти починає також з оголошення навчального питання та розповіді про порядок його виконання, а потім доводить до підлеглих тактичну обстановку: „Противник перейшов до оборони на рубежі гай „Сосновий”, вис. „Плоска”, гай „Рідкий”. Передній край оборони проходить по південній околиці гаю „Сосновий”, південним скатам вис. „Плоска” і далі вздовж узлісся гаю „Рідкий”. Перед переднім краєм - мінно-вибухові загородження. Проходи у загородженнях пророблені і позначені: для 1 мв - уздовж дороги; для 2 мв - біля зламаною дерева; для 3 мв - ліворуч групи дерев”.

Після цього командир роти приступає до відпрацювання даного питання, яке доцільно розділити на наступні елементи: згортання взводів у лінію відділень та у взводну колону для подолання загороджень по проходах; подолання загороджень у пішому порядку і на БМП (БТР); розгортання взводів у лінію відділень і піший бойовий порядок (БМП (БТР) у бойову лінію) після подолання загороджень.

У ході тренування по першому елементу командир роти навчає особовий склад по сигналам (командам) швидко згортатися в лінію відділень і взводні колони для подолання загороджень. Всю зброю, при цьому, крім кулеметників,

що рухаються в голові колони взводу, ставлять на запобіжник і беруть у праву руку. БМП (БТР) в цей час, використовуючи складки місцевості та укриття, забезпечують своїм вогнем згортання та висування підлеглих до проходів. Тренування в діях повторюються під час руху як у напрямку проходу, так і від нього. Подоланню загородження по проходах командир роти вчить окремо піших солдат і окремо механіків-водіїв (водіїв) БМП (БТР), а потім разом.

Механізовані підрозділи долають загородження кидком у колону по два по сліду гусениць танків або в колону по три. У голові колон рухаються кулеметники, ведучи вогонь на ходу. БМП (БТР) в цей час своїм вогнем забезпечують подолання загороджень підрозділами у пішому порядку.

Якщо механізований підрозділ розподілений на групи, то, як правило, першими долають мінно-вибухові загородження маневрові групи, дії яких підтримують вогневі групи і БМП (БТР). Після подолання мінного поля перші групи вогнем з вигідної позиції підтримують переміщення через нього вогневих груп, які можуть долати його одночасно в повному складі або почергово. Подолання мінного поля бойовими групами підтримується вогнем групи управління і вогневої підтримки взводу, а також вогнем з вигідного рубежу групи бойових машин, якщо вона створюється. Група управління і вогневої підтримки механізованого взводу починає долати мінне поле після того, як його подолають всі механізовані відділення.

БМП (БТР) долають загородження перекатами: одна БМП (БТР) у кожному взводі просувається по проходу, ведучи вогонь на ходу, друга просувається в напрямку проходу, а третя, використовуючи укриття, своїм вогнем з місця забезпечує дії першої та другої. Після виходу із проходу перша БМП (БТР), використовуючи укриття, своїм вогнем забезпечує дії другої і третьої. Друга долає загородження, а третя, залишаючи вогневу позицію, прямує до проходу. Після подолання загородження, друга БМП (БТР) займає вигідну вогневу позицію і своїм вогнем з місця забезпечує дії першої і третьої БМП (БТР). Перша залишає вогневу позицію і просувається за наступаючими пішими підрозділами та підтримує їх вогнем, а третя у цей час долає загородження по проходу. Після подолання загороджень підрозділи швидко розгортаються в лінію відділень і піший бойовий порядок та переходять в атаку, а БМП (БТР) своїм вогнем підтримують просування пішого бойового порядку.

Бойові машини піхоти із стабілізованим озброєнням долають загородження безпосередньо за танками. Особовий склад у цьому випадку долає загородження слід за БМП. Бойові машини піхоти, виходячи слід за танками із проходів, розгортаються у бойову лінію і вогнем прикривають рух по проходу і особового складу.

У тому випадку, коли перед механізованими підрозділами танки не діють, вони атакують противника слід за розривами своєї артилерії.

Після відпрацювання дій по елементам, командир роти в обов'язковому порядку відпрацьовує перераховані вище дії в цілому. При цьому звертає особливу увагу на взаємодію між пішими підрозділами (групами) і БМП (БТР), швидкість згортання, подолання загороджень і розгортання механізованих підрозділів, на управління командирами відділень і взводів своїми підрозділами.

Відпрацьовувати дії по елементах і в цілому можна як убік противника, так і під час руху до вихідного положення.

3. Атака переднього краю оборони противника

Після оголошення навчального питання та порядку його відпрацювання по елементам: рух в атаку піших підрозділів і БМП (БТР); атака переднього краю та знищення противника, що обороняється, командир роти вводить у тактичну обстановку: „Противник силою до посиленого мотострілецького взводу зайняв оборону по південних скатах вис. „Плоска”. Його вогневі позиції виявлені: на перехресті доріг – танк в окопі, у руїнах - важкий кулемет, група дерев, ліворуч 20, далі 200 – танк в окопі, у траншеї на фронті наступу роти - до мотострілецького взводу. Роті наказано з ходу знищити вогневі засоби й живу силу противника в опорному пункті на вис. „Плоска” і опанувати рубежем північно-західна околиця гаю „Сосновий” і північно-східна околиця гаю „Рідкий”; надалі наступати в напрямку вис. „Довга”. Сигнал атаки – „Удар-450”.

Потім командир роти приступає до практичного відпрацювання даного питання. Під час руху роти в атаку командир роти домагається швидкого руху, одночасного просування до переднього краю оборони противника, постійного спостереження за противником, доповідей командирів взводів про зміну обстановки. Особлива увага приділяється поєднанню вогню й руху піших підрозділів і БМП (БТР), спостереженню за противником. Командир роти стежить за тим, щоб БМП (БТР) просувалися від рубежу до рубежу, використовуючи складки місцевості, і вогнем у проміжки та через фланги підтримували атакуючі підрозділи. При підході до об'єкта атаки особовий склад навчається метанню ручних гранат з ходу, одночасному стрімкому кидку в атаку. Останній кидок проводиться одночасно усім складом підрозділу. По досягненні пішими підрозділами першої траншеї противника командири роти та взводів навчають особовий склад обстрілювати її, вести вогонь в притул і уміло діяти під час бою в траншеях. При чому під час бою в траншеї (ході сполучення), як правило, перша вогнева група діє безпосередньо у самій траншеї (ході сполучення), а друга – вздовж неї, підтримуючи дії маневрової групи і знищуючи солдат противника, які намагаються залишити траншею або змінити вогневу позицію.

Слід зазначити, що в атакуючому ривку рівняння повинно бути тільки по переднім військовослужбовцям (відділенням, взводам), ніхто не має права відставати. Успішне просування вперед хоч би одного військовослужбовця (відділення, взводу) повинно бути негайно підтримано іншими солдатами і відділенням (взводом) в цілому.

Тренування в діях повторюються доти, доки командир роти не досягне злагодженості дій взводів, взаємодії між пішими підрозділами та БМП (БТР) і рішучих дій під час атаки.

Після відпрацювання всіх навчальних питань, командир роти повертає роту у вихідне положення або діє у зворотному напрямку, повторюючи дії по всім трьом питанням у комплексі. Потім перевіряє особовий склад, зброю, спорядження та стан техніки і проводить аналіз проведених дій.

Додаток 5
до Методичного посібника “Тактична
підготовка механізованого батальйону”
(розділ 3 підпункт 3.2.1.2)

Варіант

1. ПІДРОЗДІЛ

Механізована рота

2. ЗАВДАННЯ

Підготовка та ведення наступального бою в штурмовій групі у населеному пункті – СТК 01(02,04)01.411.1002.

Завдання	01(02,04)01.411.1002	Ведення наступального бою в штурмовій групі у населеному пункті
Підзавдання (навчальні питання)	1	Дії роти під час бою у населеному пункті
	2	Штурм і ведення бою в будинках
	3	Закріплення захоплених об'єктів (будинків)

3. НАВЧАЛЬНІ ЦІЛІ:

3.1. Тренувати особовий склад роти під час виконання прийомів і способів ведення бою у населеному пункті.

3.2. Досягти злагоджених дій роти та підрозділів (засобів) посилення під час виконання задач штурмової групи.

3.3. Формувати у особового складу високі психологічні якості під час бою в населеному пункті.

4. ЧАС: 3 години.

Методика проведення

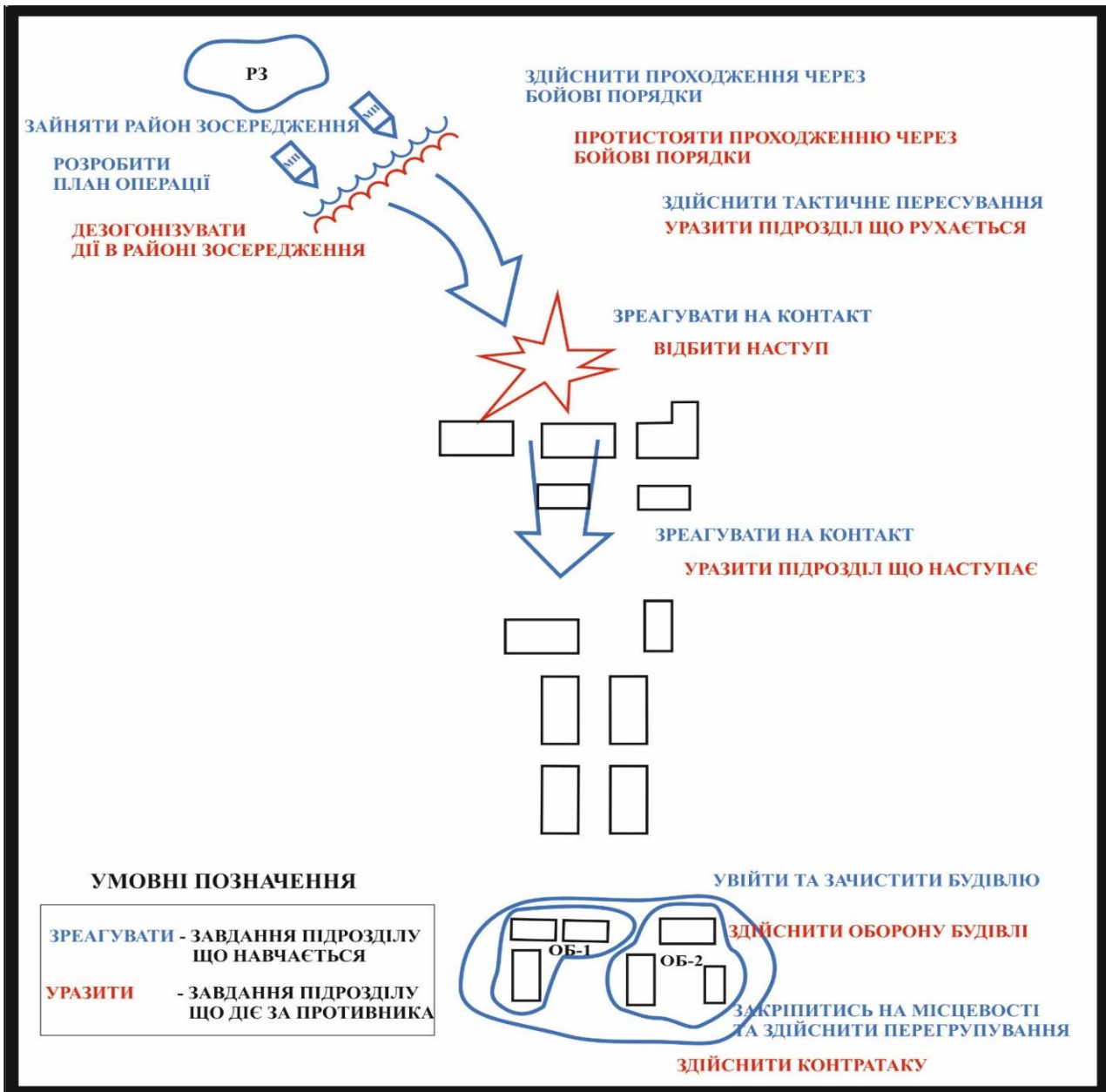
Напередодні заняття командир батальйону (роти) проводить рекогносцировку, на яку залучає командирів підрозділів. На ній він намічає місця та порядок відпрацювання навчальних питань; дає вказівки, коли, якими засобами, які дії противника позначати. Доводить сигнали та радіоданні, які будуть застосовуватися в ході проведення заняття.

З особовим складом проводяться заняття, на яких вивчаються вимоги бойових статутів щодо дій підрозділів у місті (населених пунктах) та показуються навчальні кінофільми. В одному-двох місцях готуються необхідні матеріали та пальне для створення зон вогнищ, пожеж й задимлення, а також допоміжні засоби для штурму та ведення бою в будинках (драбини, канати, троси, мішки, дошки, цегла тощо).

Це заняття, як правило, проводиться на ділянці навчального тактичного поля, обладнаного як частина населеного пункту.

Графічний план проведення заняття визначений на рисунку Д2.1.

Дане заняття доцільно проводити у взаємодії з танковим взводом і саперним підрозділом, тому зазвичай керівник заняття командир батальйону, або його заступники.

Рисунок Д2.1 – графічний план відпрацювання дій роти в умовах наступу в місті

1. Дії роти під час бою у місті.

На околиці навчального населеного пункту командир батальйону (роти) повідомляє тему, цілі, перше навчальне питання та порядок його відпрацювання. Навчання особового складу під час бою у місті доцільно проводити по елементах: наступ вздовж вулиць; використання підземних комунікацій, проламів у стінах, дворів, садів, проміжків між будинками, подолання руйнувань і загороджень під час просування до об'єкту атаки.

При відпрацьовуванні першого елемента командир батальйону навчає просуванню піших підрозділів, танків і гармат по обидва боки вулиці, не допускаючи просування їх по проїзній частині (середині вулиці); веденню вогню по будинках протилежної сторони. Особливу увагу під час навчання командир батальйону (роти) звертає на вогневу взаємодію між солдатами, відділеннями, взводами, БМП (БТР), танками, гарматами й саперами. Піші підрозділи, просуваючись уздовж стін будинків, ведуть вогонь по вікнах,

балконах, горищах і підвалах, забезпечуючи просування танків і гармат.

Танки, перебуваючи в бойовому порядку механізованих підрозділів (позаду або попереду на незначному віддаленні), ведуть вогонь уздовж вулиць, по вікнах і горищам будинків, знищуючи вогневі засоби противника, руйнують барикади й будинки з неміцними стінами (Рисунок Д2.2).

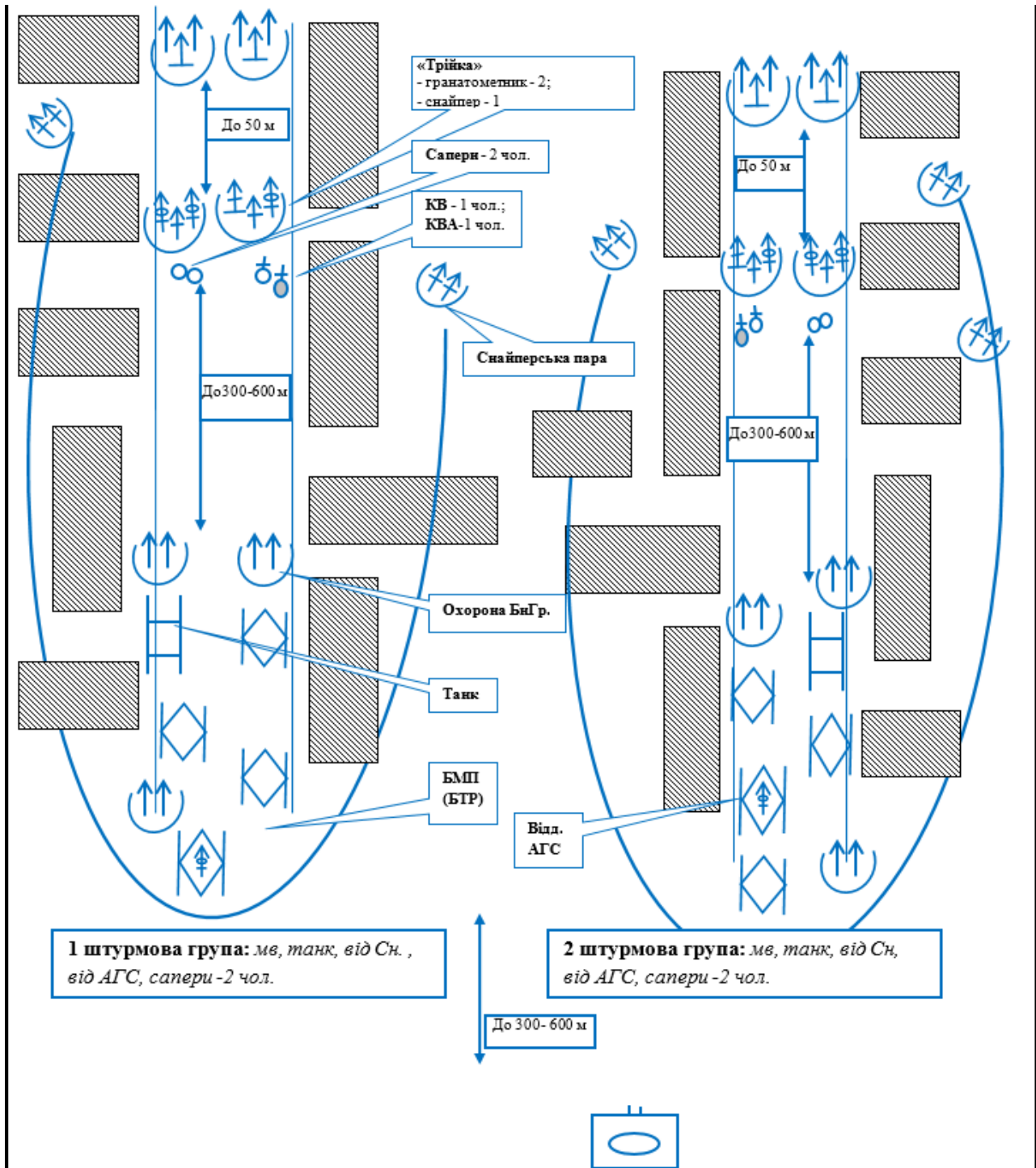

Рисунок Д2.2 – схема дій штурмового загону.

Сапери ведуть інженерну розвідку, створюють проходи в завалах і барикадах.

При неправильних діях командир батальйону указує на недоліки в діях і повторює відпрацювання даного елемента.

Після відпрацювання наступу уздовж вулиць, командир батальйону приступає до відпрацювання другого елемента: навчання особового складу використанню для просування до об'єкту, який атакує підрозділ, підземних комунікацій, проламів у стінах, дворів, садів, ходів сполучень, проміжків між будинками, подолання руйнувань і загороджень. Він проводить навчання у відповідності до створеної обстановки. Навчає використовувати приховані підступи та мертві зони для просування до об'єкту атаки.

Саперів, що діють із механізованими підрозділами, навчає пророблювати пролами в будинках, огорожах, завалювати входи в підвали й виходи з них, споруджувати приладдя для подолання заборів, воріт, стін і інших перешкод для тих, хто атакує у пішому порядку.

Тих, хто діє у пішому порядку навчає використовувати для просування пророблені саперами проходи та пролами; використовувати укриття і різні способи пересування, долати перехрестя вулиць, площі, двори й сади, неочікувано для противника проникати в будинки, знищуючи живу силу та його вогневі засоби. Танкістів навчає переміщуватися від укриття до укриття, просуватися за пішими військовослужбовцями по садах і дворам, уражати вогнем на ходу та із-за будинків, заборів і інших укриттів, вести боротьбу з вогневими засобами, що обороняють підступи до будинків.

Відпрацювавши перше навчальне питання по елементах, командир батальйону, проводить тренування в комплексному виконанні навчального питання.

2. Штурм і ведення бою в будинках.

Починаючи відпрацювання даного питання, командир батальйону пояснює, що під час бою в місті рота може діяти як штурмова група (Рисунок Д2.3).

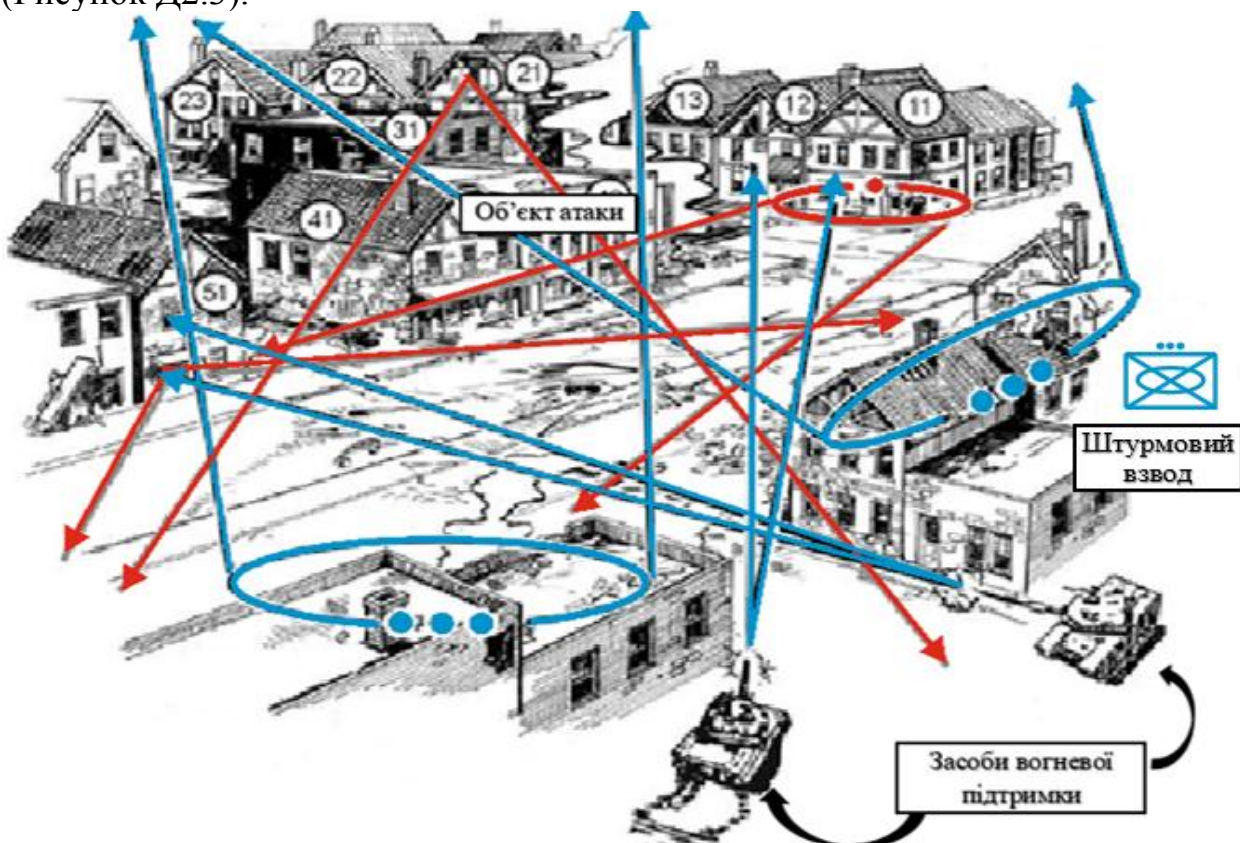

Рисунок Д2.3 – штурм будівлі мр підсиленою танками.

Способи дій при штурмі будинків залежать від його розмірів, типу, архітектури, внутрішнього устрою будівель і характеру дій противника. Ціль штурму - знищити противника та очистити від нього будинок (споруду).

Успіх штурму залежить від умілих і ініціативних дій кожного солдата, гармати, танка, БМП (БТР), підрозділу, взаємодії між ними й надання взаємовиручки. Особливістю ведення бою під час штурму є те, що дії розпадаються на ряд дрібних, ізольованих один від одного боїв, тому навіть індивідуальні дії кожного мають велике значення для виконання поставленого завдання. Особливе значення мають дії механізованих підрозділів у складі бойових груп (“двійок”, “трійок”).

Після короткого пояснення командир батальйону (роти) вводить підлеглих у наступну тактичну обстановку: “Противник, зазнавши ураження в боях на підступах до міста, продовжує активно обороняти будинки № 21, 23. 2 мр, використовуючи вогонь артилерії, у взаємодії з танковим взводом і саперами штурмом оволоділи будинком № 21. Сигнал початку штурму по радіо „Штурм-280”, серія ракет червоного вогню. Завдання взводам - відповідно до схеми.

Потім уточнює бойовий розрахунок штурмової групи та приступає до практичного відпрацювання навчального питання за наступними елементами: заняття вихідного положення для штурму; штурм будинку одночасним кидком всієї роти та послідовно повзводно; ведення бою усередині будинку.

Відпрацьовуючи дії щодо зайняття вихідного положення для штурму, командир батальйону (роти) указує маршрути висування та місця вогневих позицій танків і БМП (БТР). Постановкою коротких завдань навчає механізовані підрозділи прихованому висуванню для зайняття вихідного положення в безпосередній близькості від об'єкта атаки з таким розрахунком, щоб охопити або оточити противника в будинку, позбавити його зовнішнього зв'язку з іншими будинками; танки й інші вогневі засоби - вибирати й займати позиції в перших поверхах будинків, що прилягають, у дворах, у садах і скверах, у проламах стін і заборів. Саперний взвод навчає під прикриттям вогню й диму розмінювати шляхи підходу до об'єкту атаки для подальшого пророблення проламів і проходів вибуховим способом.

Займати вихідне положення командир батальйону навчає послідовно та у тісній вогневій взаємодії: спочатку його займають механізовані підрозділи, потім придані вогневі засоби. При цьому широко застосовуються дими.

Командир батальйону (роти) навчає танкістів і екіпажі БМП (БТР) прямим наведенням знищувати вогневі засоби противника у напрямку об'єкту атаки та сусідніх з ним будинках, руйнувати їх і проробляти в них пролами; а якщо приданий мінометний підрозділ - мінометним вогнем знищувати противника, розташованого на горищах, за будовами, барикадами й іншими укриттями.

Після навчання підрозділу прихованому зайняттю вихідного положення та обґрунтованому вибору вогневих позицій, командир батальйону (роти) приступає до відпрацювання другого елемента. Штурм об'єкта атаки починають за встановленим сигналом. У ході штурму командир батальйону навчає механізовані підрозділи під прикриттям свого вогню, вогню танків і

БМП (БТР), приданих вогневих засобів і димів робити стрімкий кидок до зазначеного об'єкта та вриватися в будинки через вікна, двері й пролами. Одночасно командир батальйону навчає у ході штурму проникати в будинки з верхнього поверху або з горища, забираючись туди по пожежним сходам, водостічним трубам або з дахів сусідніх будинків за допомогою канатів і інших приладів. Вогневі засоби з початком штурму підсилюють вогонь по амбразурам, вікнам і дверям, подавляючи опір противника.

З підходом атакуючих підрозділів до об'єкта атаки впритул вогневі засоби переносять вогонь по верхніх поверхах будинків, на сусідні будинки й у проміжках між ними, не даючи можливості противнику вести фланговий вогонь та проводити контратаки.

Навчивши роту діям при штурмі одночасно всіма взводами, командир батальйону наказує командирові роти відпрацювати дії при штурмі будинку шляхом просочування до нього поодиноких солдатів, дрібних груп, відділень та взводів під прикриттям інших сил і засобів та за визначеним сигналом або у визначений час раптово вриватися в будівлю.

Навчивши штурмувати будинок різними способами, командир батальйону приступає до навчання веденню бою усередині будинку та очищенню його від противника.

Під час бою в будинках командир батальйону навчає механізовані підрозділи швидкому та рішучому знищенню противника стрільбою в упор у кожній кімнаті, коридорі й на поверсі. Перехід з одного поверху на інший навчає робити по сходам, через пролами в стельових перекриттях, балкони і веранди. При переході з однієї кімнати в іншу, з поверху на поверх навчає особовий склад попередньо обстрілювати їх та прилеглі до них коридори або закидати гранатами. Швидкість, сміливість, упевненість, ініціатива та взаємна підтримка - основа успіху при діях підрозділів у приміщеннях.

Танки та придані вогневі засоби в ході бою тих, хто діє усередині будинків, вогнем блокують противника, не допускаючи його виходу й підходу до даного об'єкта, ведуть вогонь димовими снарядами (мінами) з метою осліплення противника.

Сапери, діючи разом з військовослужбовцями, які атакують у пішому порядку, навчаються проробленню проламів у стінах і перекриттях між приміщеннями та поверхами, розмінуванню і встановленню засобів для штурму.

3. Закріплення захоплених об'єктів (будинків)

Дане навчальне питання доцільно відпрацьовувати в тих будинках, де вивчалися дії щодо штурму або в інших спорудах навчального містечка, які обладнані і пристосовані до оборони. Командир батальйону після оголошення цілі відпрацьовування навчального питання, пояснює підлеглим порядок дії роти й приданих засобів посилення та ставить завдання взводам:

„1 мв із танком № 425 зайняти оборону в будинку № 20, підготувати його до кругової оборони та бути готовим до відбиття контратаки з напрямку вулиці Степова.

2 мв із танками №№ 426, 428 зайняти праву половину будинку № 21, підготувати її до кругової оборони та бути готовим до відбиття контратак у напрямку вулиці Степова.

3 мв із танком № 427 і відділенням автоматичних станкових гранатометів обороняти ліву половину будинку № 21 і бути готовим до відбиття контратаки у напрямку вулиці Лісова.

Мінометному взводу бути готовим до знищення живої сили противника в місцях її скупчення та на напрямках можливих контратак.

Саперному взводу замінувати підходи до будинків № 20 і 21”.

Після постановки завдання підрозділам, командир батальйону наказує зайняти зазначені місця та приступити до обладнання будинків для оборони. Механізовані взводи із засобами посилення займають зазначені місця та виконують свої завдання щодо підготовки будинків до оборони.

Танки й гармати займають і готують вогневі позиції в садах, дворах, арках, під'їздах, за кутами будинків.

Саперний взвод разом із пішими військовослужбовцями влаштовує загородження на підступах до будинків.

Командир батальйону під час заняття перевіряє підрозділи та навчає особовий склад організації, безперервному спостереженню за противником, своєчасному його виявленню та доповіді про виявлені цілі; вибору й обладнанню місць для ведення вогню. З метою запобігання пожежі навчає очищати приміщення від непотрібного мотлоху й легкозаймистих матеріалів, засипати підлоги землею. Навчає на вікнах нижніх поверхів натягувати протигранатні сітки, використовуючи для цього місцевий підручний матеріал (шпагат, мотузку, хмиз, дріт); вчасно гасити пожежі, що виникають у будинках, умінню користуватися гранатами для знищення противника при підході до будинку та усередині нього й умілим діям у рукопашному бою.

Після досягнення правильних дій щодо закріплення захоплених об'єктів, командир батальйону проводить аналіз проведених дій.

Додаток 6
до Методичного посібника “Тактична підготовка механізованого батальйону”
(розділ 3 підпункт 3.2.1.2)

Варіант

1. ПІДРОЗДІЛ

Механізована рота

2. ЗАВДАННЯ

Підготовка та ведення оборонного бою – СТК 01(02,04)01.411.0602.

Завдання	01(02,04)01.411.0602	Ведення позиційної оборони
Підзавдання (навчальні питання)	1	Зайняття оборони та організація системи вогню
	2	Дії роти з початком вогневої підготовки, при переході противника в атаку і його вклиненні
	3	Дії особового складу щодо матеріального та медичного забезпечення в обороні. Харчування особового складу, підвіз (підношування) боєприпасів, надання першої медичної допомоги пораненим, виніс їх з поля бою

3. НАВЧАЛЬНІ ЦІЛІ:

3.1. Удосконалювати навички командирів взводів (відділень) при зайнятті оборони під впливом вогню противника та управлінні своїми підрозділами в обороні.

3.2. Вдосконалювати підготовку особового складу при зайнятті та веденні оборонного бою.

3.3. Тренувати підрозділи роти в організованому переході до оборони під впливом вогню противника й у злагоджених діях у ході ведення оборонного бою, а також виховувати у особового складу високі психологічні якості.

4. ЧАС: 3 години.

Методика проведення

Дане заняття краще проводити на ділянці тактичного навчального поля, обладнаного як опорний пункт роти. Можна проводити заняття на необладнаній ділянці місцевості, попередньо підготувавши її для якісного відпрацювання навчальних питань. Місцевість у районі проведення заняття повинна сприяти організації спостереження та системи вогню, веденню вогню на різні відстані, а також проведенню маневру в ході ведення оборонного бою. Крім того, вона повинна дозволяти командиром роти спостерігати за діями всіх тих, яких навчають.

Напередодні заняття командир роти з командирами взводів і старшиною роти проводить рекогносцировку місцевості, у ході якої він намічає орієнтири,

напрямок наступу противника, передній край своєї оборони, вивчає місцевість перед переднім краєм, на флангах і в глибині опорного пункту; визначає район для початку заняття, послідовність і порядок відпрацьовування намічених навчальних питань. Старшині роти дає вказівки щодо позначення дій противника на далеких підступах, перед переднім краєм і на флангах опорного пункту. Уточнює сигнали взаємодії.

Із закінченням рекогносцировки командир роти складає план проведення заняття, дає вказівки щодо матеріального його забезпечення й організацію самопідготовки з особовим складом щодо вивчення вимог бойового статуту і настанов, що стосується до даної теми.

Заняття командир роти починає, як правило, з перевірки готовності взводів і матеріального забезпечення. Висування роти в район заняття здійснюється з урахуванням тактичної обстановки.

Після прибуття в район початку заняття командир роти повідомляє тему, навчальні цілі та приступає до відпрацьовування першого навчального питання.

1. Заняття оборони й організація системи вогню (Рисунок ДЗ.1).

Оголосивши навчальне питання, командир роти повідомляє порядок його відпрацьовування. Найбільш доцільно відпрацьовування даного питання розділити на наступні елементи: зайняття оборони; організація системи вогню.

Намітивши порядок і послідовність відпрацьовування навчального питання по елементах, командир роти вводить тих, яких навчають, у тактичну обстановку по першому питанню й ставить завдання на зайняття взводами оборони (захоплення й закріплення зазначеного для оборони рубежу). „Противник обороняється по північному березі струмка Світлий, одночасно готується до переходу в наступ, який можливий через 2-3 години.

1 мв досягла рубежу північна околиця гаю „Великий”, де одержала завдання зайняти оборону по північним скатам вис. „Гранітна”.

1 мв зайняти оборону на рубежі кар'єр піщаний, окреме дерево; 2 мв - яма - 1,7, кущі; 3 мв - кущі жовті, сарай”.

Поставивши завдання командирам взводів, командир роти переміщується на вис. „Гранітна”.

Командири взводів ставлять завдання командирам відділень на заняття оборони, роз'яснюють порядок дій при висуванні й зайнятті рубежу оборони.

Командир роти, переконавшись у готовності взводів до виконання поставленого завдання, подає сигнал на початок висування, стежить за діями тих, яких навчають, і навчає особовий склад правильному пересуванню на зазначені місця різними способами (переповзанням, перебіжками по одному й у складі відділень), умілому вибору місць для стрільби, його обладнанню й маскуванню. В подальшому відпрацьовує норматив з тактичної підготовки (Н-Т-1). Висування на вогневі позиції здійснюється під вогневим прикриттям БМП (БТР) та інших вогневих засобів.

Командирів взводів і відділень навчає управлінню своїми підрозділами в ході висування, зайняттю відділеннями й взводами точно зазначених місць для оборони, умілої організації спостереження за противником, організації взаємодії між відділеннями, що висуваються, взводами й бойовими машинами.

Після зайняття взводами зазначеного рубежу командир роти викликає до себе командирів взводів, вказує їм на недоліки в діях і повторює виконання

неправильно відпрацьованих прийомів. Тренування по даному елементу можна проводити як убік противника, так і від нього убік вихідного положення.

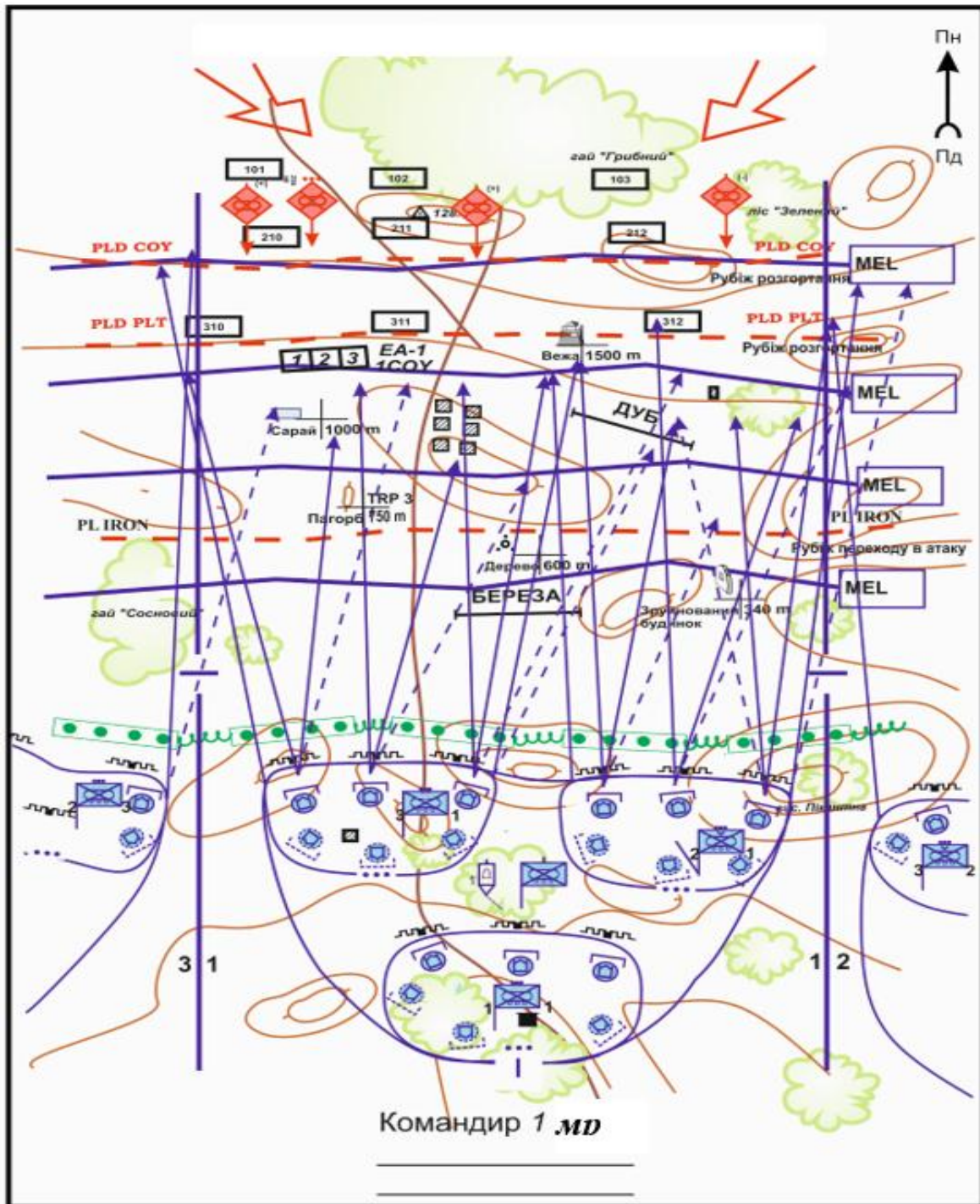

Рисунок ДЗ.1 – зайняття оборони, організація системи вогню.

Переконавшись у правильності виконання всіх прийомів, що відпрацьовуються, командир роти викликає до себе командирів взводів і уточнює завдання щодо організації системи вогню. „Орієнтири: перший - міст, другий - руїни, третій - група дерев, четвертий – вежа”.

1 мр переходить до оборони опорного пункту в районі піщаний кар'єр, окремий двір, північна околиця гаю „Великий” з метою не допустити прориву противника в напрямку орієнтир четвертий, гай „Великий”.

1 мв зайняти й обороняти опорний пункт у районі піщаний кар'єр, жовтий насип, окреме дерево. Смуга вогню: праворуч - піщаний кар'єр, орієнтир перший; ліворуч - окреме дерево, лівий кут гаю. Додатковий сектор обстрілу вліво - пеня. Ділянки зосередженого вогню: № 1-вигин дороги, кущі; № 2 - орієнтир перший, курган; № 3 - білий пагорб, орієнтир другий.

2 мв зайняти та обороняти опорний пункт у районі яма, сухі кущі, курган. Смуга вогню: праворуч - яма, окреме дерево; ліворуч - кущі, пам'ятник. Додатковий сектор вогню вліво - гай „Малий”. Ділянки зосередженого вогню: № 1 - кущі, пам'ятник; № 2 - каміння, огорожа; № 3 - орієнтир другий, розвилка доріг. Проміжок з 1 мв забезпечити вогнем кулемета й гранатомета.

3 мв зайняти й обороняти опорний пункт у районі жовті кущі, окремих двір, дамба. Смуга вогню: праворуч - жовті кущі, орієнтир четвертий; ліворуч - окремих двір, орієнтир третій. Додаткові сектори обстрілу: праворуч - закрут струмка Світлий; ліворуч - глиняний кар'єр. Ділянки зосередженого вогню: № 1-пам'ятник, перехрестя доріг; № 2 - розвилка доріг, білий насип; № 3 - по околиці гаю „Малий”. Лівий фланг роти забезпечити вогнем БМП (БТР).

Стрільцям-зеніткам вести постійне спостереження за повітряним противником і за моєю командою відкривати вогонь по повітряним цілям”.

Після постановки завдань командирам взводів командир роти наказує їм довести завдання до особового складу й організувати систему вогню у взводах і відділеннях. При цьому він навчає командирів взводів і відділень умілому розміщенню автоматників, кулеметників, гранатометників і БМП (БТР) та найбільш ефективному використанню їхньої зброї; підготовці вогню на підступах до оборони, перед переднім краєм і на флангах для знищення в першу чергу танків та інших важливих об'єктів противника, а також швидкому зосередженню вогню на будь-якому загрозливому напрямку. Навчає розміщувати вогневі засоби так, щоб вся місцевість у межах зазначених смуг і секторів прострілювалася вогнем автоматів, кулеметів, гранатометів і інших вогневих засобів; БМП (БТР) розташовувати потай, розосереджено і так, щоб можна було вражати противника фланговим, перехресним і кинджальним вогнем, мати взаємний вогневий зв'язок і створювати вогневі мішки, мати можливість вести вогонь у бік флангів та в проміжки. Командир роти особливу увагу командирів взводів та відділень звертає завданням, прийомам і способам дій військовослужбовців у складі бойових груп, на те, що кожному військовослужбовцю вказуються 2-3 вогневі позиції, які необхідно змінювати після декількох черг (пострілів) та сектори стрільби - основний і додатковий, які повинні перекриватися не менше ніж на 10-15 градусів (170-250 тисячних), створюючи зону суцільного вогню; сектор обстрілу для кулеметника в обороні – до 120 градусів, для автоматника – до 40 градусів. Щоб зменшити ймовірність знищення БМП (БТР) та танків вогнем ПТКР, для кожної одиниці бойової техніки обладнуються 1-2 укриття (за зворотними схилами висот, у ярах, у лісі, тощо). Кожній бойовій машині призначаються 2-3 вогневі позиції (на найбільш небезпечних напрямках наступу противника). При цьому, із кожного укриття необхідно готувати вихід на вогневі позиції не менше ніж по двох маршрутах.

Після організації системи вогню командирами взводів і відділень командир роти вимагає від них складання карток вогню і схем опорних пунктів взводів, відпрацьовує нормативи з тактичної підготовки (Н-Т- 2, 3).

Весь особовий склад навчається постійному спостереженню за противником, доповідати про виявлені цілі командирам; правильній підготовці зброї та вихідних даних для стрільби в зазначених секторах вогню; обладнанню місць для стрільби з урахуванням заходів маскування й постійної бойової готовності до відбиття раптових атак противника; вибору та обладнанню запасних вогневих позицій; умінню робити маневр і бути готовим до ведення вогню в умовах обмеженої видимості й застосування противником отруйних речовин. У ході відпрацьовування питання командир роти перевіряє чіткість управління й уміння швидко передавати команди й сигнали.

Якщо ті, яких навчають, діють у зазначеному обсязі чітко, правильно і впевнено, командир роти проводить короткий аналіз проведених дій і приступає до відпрацьовування наступного питання.

2. Дії роти з початком вогневої підготовки, при переході противника в атаку і його вклиненні (Рисунок Д3.2).

Навчання діям по даному питанню можна розділити на наступні елементи: дії особового складу з початком вогневої підготовки; дії особового складу з переходом противника в наступу; дії особового складу при вклиненні противника в оборону.

Командир роти, оголосивши навчальне питання та порядок його відпрацьовування по елементах, нагадує тим, яких навчають, порядок дій роти в період вогневої підготовки. Далі подає команду „Рота, по своїх місцях - до бою” і приступає до практичного відпрацьовування даного елемента. При цьому він стежить, щоб спостерігачі у відділеннях, у взводах, у роті вели спостереження за діями противника, а весь особовий склад зайняв свої місця й готувався для ведення бою. Після цього він імітує за допомогою трансляції звукозапису (засобів імітації) вогневу підготовку атаки противника розривами снарядів, командири взводів, крім того, підривають по два-три вибухових пакета в розташуванні своїх опорних пунктів і подають команду “В укриття”.

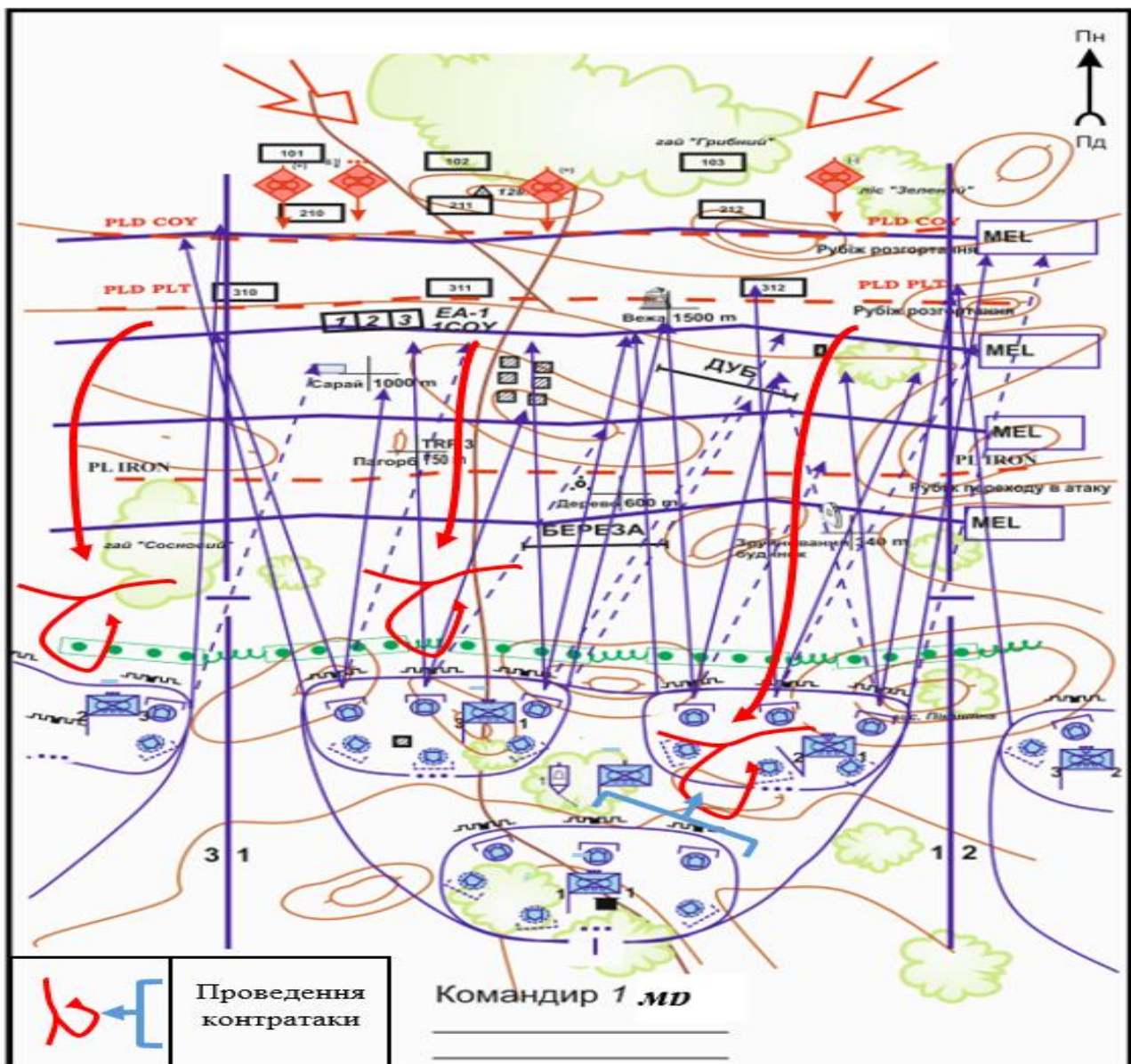
Особовий склад, почувши розриви снарядів та команду командирів взводів (відділень), крім спостерігачів, швидко вкривається в раніше призначених бліндажах, сховищах, а при відсутності їх - на дні окопів, траншей, ходів сполучення та у БМП (БТР) у готовності по команді командирів зайняти свої місця для відбиття атаки противника.

Спостерігачі продовжують вести спостереження та доповідають командирам про виявлені цілі (дії противника). Цілі знищуються черговими вогневими засобами по команді командирів взводів і відділень. У цей же час для навчання та тренування спостерігачів і чергових вогневих засобів у виконанні своїх обов'язків перед переднім краєм кожного взводу показуються групи мішеней, що позначають дії противника по проробленню проходів у наших загородженнях.

У ході навчання по даному елементу перевіряються відповідні нормативи по захисту від зброї масового ураження (Н-ЗЗМУ-1,6) й по тактичній підготовці (Н-Т-4,5), а командири відділень - у правильності подачі команд. Якщо прийоми виконуються повільно, з помилками, то дії по них повторюються неодноразово.

Закінчивши навчання по першому елементу, командир роти, не припиняючи трансляції магнітофонного запису вогневої підготовки, робить позначення дій наступаючого противника з далекого рубежу, потім на більш

близьких відстанях з таким розрахунком, щоб показати послідовність його просування до переднього краю.

Рисунок Д3.2 – дії роти під час переходу противника в атаку та його вклинення.

У цей час командир роти навчає командирів взводів і відділень управляти вогнем своїх підрозділів, послідовно знищувати противника спочатку вогнем гармат БМП (танків), кулеметів, встановлених на БТР, потім вогнем ручних кулеметів і автоматів. Постійно нарощуючи обстановку, командир роти тренує роту та взводи в зосередженні вогню по намічених або непередбачуваних ділянках, переносі й поділі вогню по декількох цілях. Він також навчає взводи злагодженим діям щодо відбиття атаки противника перед переднім краєм і нанесенню йому вогневого ураження всіма вогневими засобами та ручними гранатами. Крім того, командир роти навчає командирів взводів вживати заходів щодо відновлення системи вогню маневром вогневими засобами, якщо частина з них буде виведена з ладу.

Особовий склад через командирів взводів і відділень командир роти навчає постійному спостереженню за противником та доповідати про його дії, вибору та самостійному знищенню цілей відповідно до можливостей своєї зброї, звертаючи особливу увагу на боротьбу з танками противника; визначенню й установці прицільних пристроїв залежно від дальності до цілі й напрямку її руху; умінню поступово з наближенням противника до переднього краю оборони вогонь з усіх видів зброї доводити до найвищої напруги, вчасно готувати й вражати танки протитанковими засобами.

Для відпрацювання дій під час вклинення противника в опорний пункт або його обході командир роти по радіо віддає розпорядження на проведення маневру частиною сил.

Наприклад: „1 мв зайняти оборону на підготовлених позиціях у ході сполучення північно-східна околиця гаю “Великий”, окреме дерево та заборонити подальше вклинення противника. 2 і 3 мв висунути до перехрестя доріг по одному відділенню із БМП (БТР) і не допустити виходу противника до гаю “Великий”.

З початком висування зазначених підрозділів до намічених позицій командир роти починає показ цілей, що позначають дії противника, який вклинився. При цьому командир роти навчає особовий склад знищувати противника, який атакує передній край та увірвався в опорний пункт, застосуванням ручних гранат і стрільбою у притул із усіх видів зброї, продовжувати втримувати займані позиції, як потрібно використовувати складки місцевості в ході бою для проведення маневру, пристосовувати наявні інженерні споруди, воронки від розривів снарядів та інші нерівності місцевості під вогневі позиції. Для того, щоб дати можливість провести тренування з усіма тими, яких навчають, у здійсненні маневру в обороні, командир роти послідовно позначає вклинення противника на різних ділянках опорного пункту роти.

Відпрацювання даного питання завершується відновленням переднього краю оборони шляхом участі в контратаці спільно із другим ешеленом (резервом) батальйону.

3. Дії особового складу щодо матеріального й медичного забезпечення в обороні. Харчування особового складу, підвіз (підношування) боєприпасів, надання першої медичної допомоги пораненим, винос їх з поля бою.

Третє навчальне питання доцільно відпрацювати в такій послідовності: надання першої медичної допомоги пораненим і винос їх з поля бою різними способами (на ношах, волоком на плащ-наметах й інших засобах, переповзанням самостійно або за допомогою санітарів та ін.) залежно від місцевості та ступеня важкості поранення; підношування боєприпасів і їхня роздача у взводах і відділеннях; підвіз (підношування) їжі з пункту господарського постачання батальйону, похідної кухні (термосами), видача її в бойових порядках. Відпрацювавши ці питання з особовим складом по елементах, командир роти тренує роту в практичному вирішенні завдань матеріального й медичного забезпечення бою в ході відбиття атаки противника, попередньо призначивши посадових осіб - підношувачів боєприпасів і їжі, санітарів, умовно поранених.

Із закінченням відпрацювання всіх навчальних питань командир роти проводить загальний аналіз проведених дій.

Додаток 7
до Методичного посібника “Тактична
підготовка механізованого батальйону”
(розділ 3 підпункт 3.2.1.2)

Варіант

1. ПІДРОЗДІЛ

Механізований батальйон

2. ЗАВДАННЯ

Підготовка та ведення наступу – СТК 01(02,04)01.311.0503.

Завдання	01(02,04)01.311.0503	Ведення наступального бою з висуванням з глибини
Підзавдання (навчальні питання)	1	Висування батальйону на рубіж переходу в атаку
	2	Атака з ходу та знищення противника
	3	Введення в бій другого ешелону (резерву) та розвиток наступу у глибину

3. НАВЧАЛЬНІ ЦІЛІ:

3.1. Дати практику командирам рот і взводів в управлінні своїми підрозділами при наступі батальйону на противника, що обороняється, атаці опорних пунктів, при введенні в бій другого ешелону й розвитку наступу.

3.2. Домогтися злагоджених дій батальйону при висуванні, розгортанні й атаці переднього краю оборони противника, здійсненні маневру в ході бою та розвитку наступу в глибину.

3.3. Тренувати особовий склад в умілому подоланні інженерних загороджень та атаці противника, поєднанні вогню й руху в ході наступу в залежності від умов місцевості, здійсненні маневру та подоланні заражених ділянок.

3.4. Виробляти в особового складу високі психологічні якості в ході наступального бою.

4. ЧАС: 4 години.

Методика проведення

Напередодні проведення заняття командир з начальником штабу батальйону виїжджає на місцевість і вибирає район для проведення майбутнього тактико-стройового заняття, який дозволяв би діяти підрозділам на реальних дистанціях і інтервалах, не допускаючи послаблень і спрощень при відпрацьовуванні кожного навчального питання.

З початком заняття батальйон шикується в розташуванні частини і командир батальйону перевіряє готовність особового складу, озброєння та засобів матеріального забезпечення.

Після усунення виявлених у ході перевірки недоліків командир батальйону створює коротку тактичну обстановку та ставить командирам

підрозділів завдання на висування в район заняття. У ході руху командири рот відпрацьовують питання щодо управління підрозділами на марші, оповіщенню про повітряного противника, про радіоактивне та хімічне ураження.

З виходом підрозділів батальйону в район проведення заняття (гай „Довгий”) командир батальйону, зібравши командирів підрозділів у голову колони батальйону, повідомляє їм тему, навчальні цілі та перше навчальне питання (Рисунок Д4.1).

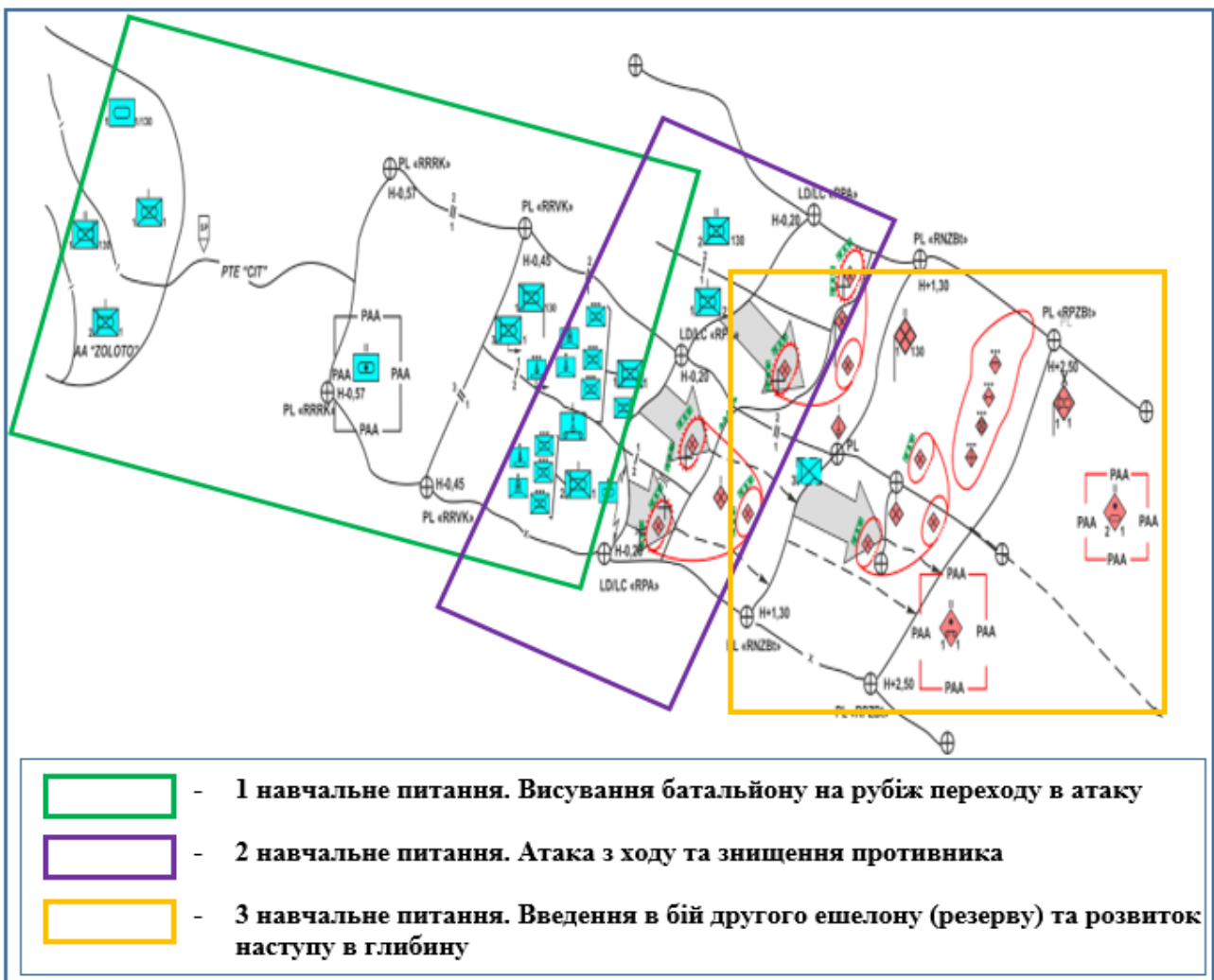
1. Висування батальйону на рубіж переходу в атаку.

При відпрацьовуванні даного питання доцільно передбачити наступні елементи: розгортання батальйону в лінію ротних колон; у лінію взводних колон; у бойову лінію; спішування особового складу із БМП (БТР) на ходу та розгортання. Потім для відпрацьовування першого навчального питання командир батальйону доводить наступну тактичну обстановку:

„Противник займає оборону по південних скатах вис. „Кам'яна”.

1 мб має завдання наступати в напрямку гай „Довгий”, вис. „Кам'яна”.

Рубежі розгортання: у ротні колони - окреме дерево, кущі; у взводні - руїни, північно-східне узлісся гаю „Березовий”; рубіж переходу в атаку - курган, група дерев.

Рисунок Д4.1 – схема наступального бою механізованого батальйону з висуванням з глибини.

Похідний порядок: 1,2,3 мр, гв, мінометна батарея.

Позивні: командира батальйону – “Сосна - 01”; 1 мр – “Береза-10”; 2 мр – “Вільха-20”; 3 мр – “Липа-30”; гв – “Каштан-15” мінометна батарея – “Граб-040”; груп імітації – “Орел-1”, “Орел-2”.

Сигнали: почати рух – “Старт-111”; розгорнутися: у ротні колони – “Тризуб-121”, у взводні колони – “Стрічка-232”, у бойову лінію – “Хвиля-444”; спішитися – “Земля-120”; атака – “Буревій-333” і серія ракет зеленого вогню; повернутися у вихідне положення – “Бумеранг-987”; зупинитися – „Стіна-555”.

Під час отримання завдання командирами рот від командира батальйону у взводах проводиться тренування особового складу в подачі сигналів прапорцями й у діях по них з відпрацюванням нормативів з тактичної підготовки (Н-Т-13,14).

Після повернення в підрозділи командири рот ставлять завдання особовому складу й роз'яснюють порядок дій по першому питанню.

У встановлений час командир батальйону подає сигнал “Старт-111” і стежить за початком руху колони батальйону. При цьому він перевіряє якість виконання раніше відпрацьованих прийомів: посадку в БМП(БТР), заведення й одночасне рушення з місця БМП (БТР) у складі підрозділів. При підході голови колони батальйону до рубежу розгортання в ротні колони подає сигнал “Тризуб-121”, з одержанням якого батальйон розгортається в лінію ротних колон і роти виходять на свої напрямки, а мінометна батарея займає вогневі позиції. Командир батальйону, перебуваючи на вис. 119,0, стежить за діями рот, чіткістю виконання команд, дотриманням дистанцій і інтервалів між підрозділами та контролює виконання відповідних нормативів з тактичної підготовки (Н-Т-18).

Якщо роти не одночасно починають розгортання, не витримують установлених інтервалів між підрозділами, діють не злагоджено, командир батальйону повторює даний елемент у зворотному напрямку.

Відпрацювавши розгортання батальйону в лінію ротних колон, він приступає до навчання наступним елементам: розгортанню батальйону в лінію взводних колон, у бойову лінію; спішуванню особового складу із БМП (БТР) на ходу й розгортанні; мінометну батарею тренує в зміні вогневих позицій, при цьому він контролює виконання відповідних нормативів з тактичної підготовки (Н-Т-16, 18, 19).

Отже, перебуваючи в зручному для спостереження місці, командир батальйону послідовно відпрацьовує дії по елементах.

Відпрацювавши дії по елементах, командир батальйону повертає батальйон у вихідне положення й повторює всі дії в цілому. Після розгортання батальйону командир батальйону подає сигнал „Стіна-555” і зупиняє дії батальйону. Викликає до себе командирів рот і взводів, вказує на недоліки та повторює всі дії у зворотному порядку (згортання в лінію відділень, посадка на БМП (БТР) на ходу, згортання в лінію взводних і ротних колон і похідну колону батальйону), попередньо вказавши напрямок руху, та контролює виконання відповідних нормативів з тактичної підготовки (Н-Т-17, 20, 21). Повторивши так кілька разів, командир батальйону приступає до відпрацювання наступного питання.

2. Атака з ходу та знищення противника

Оголосивши питання, командир батальйону доводить до командирів рот порядок відпрацьовування його по елементах: висування на рубіж переходу в атаку, згортання в лінію відділень і в лінію взводних колон, подолання загороджень і розгортання; атака переднього краю в пішому порядку й знищення противника в опорному пункті. Потім повідомляє тактичну обстановку: „Противник силою до посиленої мотопіхотної роти зайняв оборону по південних скатах висот „Кругла”, „Кам'яна”, „Безіменна”. Передній край проходить по південній околиці гаю „Темний”, чагарнику дрібному й далі по струмку „Світлий”. Перед переднім краєм мінно-вибухові загородження.

1 мр із тв наступати в напрямку окреме дерево, гай „Рідкий”, знищити противника в районі вис. „Кругла” і опанувати її північними схилами.

2 мр із тв наступати в напрямку вис. 119,0, чагарник „Дрібний”, знищити противника в районі групи дерев, вигин дороги, пам'ятник і опанувати північно-західними схилами вис. „Кам'яна”.

3 мр із тр (без 2-х тв) наступати в напрямку північно-східна околиця гаю „Березова”, вис. „Безіменна”, знищити противника на вис. „Безіменна” і опанувати її північними схилами.

гв висуватися за 2 мр, бути в готовності до розгортання на вогневому рубежі вис. „Кам'яна”, окр. дерево.

Мінометній батареї - вогневу позицію зайняти на південних скатах вис. 119,0, подавити вогневі засоби та живу силу противника на висотах „Кам'яна” і „Безіменна” і не допустити висування резервів з напрямку Шамраївка, вис. „Кам'яна”.

Заслухавши доповіді командирів рот про готовність до виконання завдання, командир батальйону подає по радіо сигнал „Старт-111” і стежить за висуванням підрозділів на рубіж переходу в атаку в пішому порядку.

При підході бойових порядків рот до мінно-вибухових загороджень взводи згортаються в лінію відділень і в лінію взводних колон, долають загородження по проходах і розгортаються. При цьому особливу увагу командир батальйону звертає на взаємодію усередині підрозділів і між ними, управління вогнем і підрозділами в ході висування й подолання загороджень, на переміщення БМП (БТР) і підтримки вогнем своїх підрозділів, на правильну й чітку подачу команд командирами відділень, взводів, рот. Контролює виконання нормативу з тактичної підготовки (Н-Т-24).

Подолавши загородження й розгорнувшись, командир батальйону подає сигнал „Стіна-555”, вказує на допущені недоліки у відпрацьовуванні цього елемента й повторює дії у зворотній послідовності (згортання в лінію відділень і в лінію взводних колон, подолання загороджень по проходах, перешикування в лінію відділень і розгортання).

Відпрацьовавши дії по згортанню в лінію відділень і в лінію взводних колон, подоланню загороджень, командир батальйону приступає до відпрацьовування другого елемента: атака переднього краю в пішому порядку й знищення противника в опорному пункті. При відпрацьовуванні цих дій командир батальйону навчає: командирів підрозділів - подачею окремих

команд управляти підрозділами й вогнем у ході просування до переднього краю, при знищенні противника в опорному пункті та просуванні в глибину; підрозділи - швидко просуватися до об'єкту атаки, киданню гранати на ходу, вриватися на передній край оборони, знищувати противника в опорному пункті й швидко просуватися в глибину, поєднувати вогонь і різні способи пересування; БМП (БТР) - пересуватися від укриття до укриття, пристосовуючись до місцевості; своїм вогнем підтримувати підрозділи; долати загородження в той момент, коли роти опанують опорними пунктами взводів противника; гранатометний взвод – висуватися у визначеному напрямку, швидко розгортатися на вогневих рубежах та уражати вогневі засоби та живу силу противника; мінометний підрозділ - з підходом танків і механізованих підрозділів до рубежу безпечного віддалення від розривів снарядів (300-400 м), переносити вогонь у глибину.

Відпрацювавши дії по елементах, при наявності часу та, якщо є необхідність, командир батальйону може дії по другому питанню повторити в цілому. Після цього він робить короткий аналіз проведених дій і приступає до вивчення наступного питання.

3. Введення в бій другого ешелону (резерву) та розвиток наступу в глибину

Командир батальйону, викликавши до себе командирів рот і взводів на вис. „Двогорба”, коротко роз'яснює їм, що рота другого ешелону (резерв) батальйону до введення в бій просувається потай від одного рубежу до іншого, використовуючи захистні властивості місцевості, як правило, в передбойовому порядку за підрозділами першого ешелону на відстані, зазначеному командиром батальйону (1,5-2 км), у готовності до розвитку наступу. Вона може вводиться в бій у проміжок між ротами першого ешелону, через їх лівий або правий фланг. При відпрацюванні цих способів доцільно передбачити наступні елементи: висування роти на рубіж введення в бій, постановка (уточнення) завдань на ходу, розгортання в бойовий порядок; атака противника й розвиток наступу в глибину, дії мінометних підрозділів, танків і сусідніх рот щодо забезпечення введення в бій другого ешелону (резерву). Потім доводить до них тактичну обстановку та ставить завдання. Як приклад, обстановка може бути наступна:

“1 мб, розвиваючи наступ в напрямку вис. “Двогорба”, Михайлівка, зустрів організований опір противника, що прагне втримати вис. “Полога” та зупинити просування батальйону. З метою нарощування зусиль батальйону вводиться у бій другий ешелон. З мр з тр (без 2-х тв) – другий ешелон батальйону – атакою з ходу з рубежу пам'ятник, курган у взаємодії з 1 і 2 мр знищити противника в опорному пункті на південних скатах вис. “Полога”, опанувати рубежем землянки, вигин дороги; надалі розвивати наступ в напрямку вис. “Полога”, Михайлівка.

Мінометній батареї з вогневих позицій на північно-західних скатах вис. “Двогорба” завдати ураження противнику, що висувається для контратаки, і забезпечити своїм вогнем введення в бій другого ешелону;

1 мр із тв – забезпечити висування й введення в бій 3 мр, вогнем і одночасною атакою знищити противника на північно-західних скатах вис. “Висока”;

2 мр із тв, протитанковим взводом батальйону одночасною атакою з ходу знищити противника, що контратакує.

Сигнали управління – попередні”.

Потім командири рот і взводів убувають у свої підрозділи, доводять завдання до особового складу та доповідають про готовність до виконання поставлених завдань.

Командир батальйону подає сигнал на початок дій і навчає командирів рот першого ешелону – вести активні бойові дії з метою забезпечення організованого висування й вступу в бій другого ешелону; командира роти другого ешелону – висуватися на максимальній швидкості до рубежу введення в бій, з ходу розгортатися в передбойовий і бойовий порядок, уточнювати завдання взводам на ходу; використовуючи результати бою рот першого ешелону, стрімко вводити роту в бій у проміжок і розвивати подальший наступ в глибину; мінометну батарею – швидкому переміщенню для заняття нової вогневої позиції, своєчасному відкриттю й переносу вогню за командою командира батальйону.

Він навчає командирів підрозділів взаємодії під час бою в глибині між механізованими підрозділами, БМП (БТР), танками, гранатометним взводом, мінометною батареєю та витримуванню зазначених напрямків наступу; одночасно навчає механізовані підрозділи виділяти бойові розвідувальні дозори (дозорні машини) для ведення розвідки противника.

Навчивши 3 мр діям як другий ешелон (резерв), вводячи її в бій у проміжок між ротами, командир батальйону по черзі навчає цим же діям 1 і 2 мр. Після цього командир батальйону навчає роти діям їх при введенні в бій через правий і лівий фланги рот першого ешелону. Порядок навчання той же, що й при першому способі. Особлива увага при цьому звертається на швидке та приховане висування на рубіж введення в бій через фланг; раптову й стрімку атаку противника; використання результатів бою рот першого ешелону й безупинне просування в глибину. Контролює виконання нормативу з тактичної підготовки (Н-Т-28).

По закінченні відпрацювання третього навчального питання командир батальйону визначає місце збору та проводить загальний аналіз проведених дій.

Додаток 8
до Методичного посібника “Тактична
підготовка механізованого батальйону”
(розділ 3 підпункт 3.2.1.2)

Варіант

1. ПІДРОЗДІЛ

Механізований батальйон

2. ЗАВДАННЯ

Підготовка та ведення наступу – СТК 01(02,04)01.311.0509.

Завдання	01(02,04)01.311.0509	Ведення наступального бою з форсуванням водної перешкоди
Підзавдання (навчальні питання)	1	Висування до водної перешкоди. Підготовка до форсування
	2	Форсування водної перешкоди з ходу та знищення противника на протилежному березі

3. НАВЧАЛЬНІ ЦІЛІ:

3.1. Удосконалювати вміння й навички командирів в управлінні своїми підрозділами при форсуванні водної перешкоди з ходу.

3.2. Навчити особовий склад підрозділів батальйону й приданих засобів вмілим діям при форсуванні водної перешкоди з ходу.

3.3. Виховувати у особового складу високі морально-бойові якості при форсуванні водних перешкод.

4. ЧАС: 4 години.

Методика проведення

На дане заняття крім підрозділів механізованого батальйону доцільно залучати танкову роту, артилерійський дивізіон (батарею), зенітну ракетно-артилерійську батарею (взвод) та підрозділи інженерно забезпечення бригади, необхідну кількість особового складу, сил і засобів для організації рятувально – евакуаційної та комендантської служб. Крім того, це заняття бажано планувати в період виходу інженерних підрозділів (військових частин) на полігон, щоб легше було залучити необхідну кількість переправних засобів для забезпечення форсування.

Тому дане заняття доцільно проводити командирів бригади із залученням начальників родів військ та служб на спеціально обладнаній ділянці місцевості, що має водну перешкоду (ріку, озеро, ставок). Водна перешкода по своїй глибині, ширині, швидкості течії й характеру берегів повинна дозволити якісно відпрацювати поставлені на заняття навчальні питання.

Місцевість на вихідному березі, по можливості, повинна забезпечувати хороші умови для спостереження убік противника, мати приховані підходи до переправ і пологі спуски до води, а на протилежному березі – зручні виходи для техніки.

В обраному районі командир бригади визначає порядок відпрацьовування навчальних питань і час на їхнє проведення. Крім того, він визначає для підрозділів першого рейсу місця посадки особового складу й завантаження бойової техніки на переправно-десантні засоби, а іншим підрозділам – порядок і послідовність виходу до переправ. Небезпечні ділянки місцевості захищаються й позначаються знаками, які ясно видно. Безпосередньо на переправі організується комендантська та рятувально-евакуаційна служба у суворій відповідності до вимог Керівництва по подоланню водних перешкод танками, БМП та БТР.

Рисунок Д5.1 – схема форсування водної перешкоди механізованим батальйоном під час наступу з ходу (варіант).

Тактико-стройове заняття з батальйонами по форсуванню водних перешкод варто проводити після того, як з підрозділами будуть проведені заняття з водіння за темою “Подолання водних перешкод”.

Напередодні заняття командир бригади знайомить своїх заступників, начальників родів військ та служб, командирів батальйонів (дивізіонів), рот (батареї) та інших підрозділів, які залучаються на заняття, з порядком його

проведення (Рисунок Д5.1) і послідовністю відпрацьовування навчальних питань, дає їм вказівки про підготовку бойової техніки, засобів матеріального-технічного забезпечення й особового складу підрозділів до занять. Для переправних засобів командир бригади визначає час і місце їхнього зосередження.

У вихідний район для заняття батальйон із засобами посилення виводиться згідно до створеної тактичної обстановки.

Прибувши в район заняття, командир бригади перевіряє готовність батальйону й приданих підрозділів до заняття, викликає до себе командирів підрозділів і повідомляє тему, навчальні цілі й перше навчальне питання.

1. Висування до водної перешкоди. Підготовка до форсування.

Оголосивши тему, цілі та навчальні питання, командир бригади повідомляє порядок відпрацьовування першого навчального питання, яке доцільно поділити на наступні елементи: висування та дії розвідки; висування до водної перешкоди підрозділів, що забезпечують форсування головних сил батальйону, артилерійського дивізіону, зенітних та інженерних-саперних підрозділів, зосередження підрозділів у районах очікування та завершення підготовки до форсування. Потім вводить тих, яких навчають, у тактичну обстановку:

„Противник, зазнавши поразки в попередніх боях, відходить на північний берег ріки Швидка та переходить до оборони.

2 мб із 2 тр, 1 самохідно-артилерійським дивізіоном, зенітним ракетно-артилерійським взводом і взводом плаваючих машин, діючи в авангарді, з ходу форсувати ріку Швидка на ділянці відм. 211,3, курган і захопити рубіж Трушки, група дерев”.

Потім ставить завдання підрозділам:

„Бойовому розвідувальному дозору (1-й взвод 4 мр) висунутися до ріки в районі сараю. Установити характер ріки й ділянки, найбільш придатної до форсування, а також слабко обладнані ділянки оборони противника.

2 тр у взаємодії із 4 мр вийти до ріки, зайняти вогневий рубіж по північній околиці гаю „Круглий”. Вогнем прямим наведенням забезпечити висування та форсування ріки 2 мб з ходу, надалі переправитися на переправних засобах.

4 мр потай вийти до ріки, зайняти вогневий рубіж кущі „Дрібні”, струмок. Своім вогнем разом з 2 тр забезпечити висування та розгортання головних сил батальйону до ріки і разом з ними форсувати ріку на ділянці відм. 211,3, струмок. Надалі захопити північну околицю гаю „Окремий”.

Самохідно-артилерійському дивізіону зайняти вогневі позиції на південних скатах вис. „Гремуча”, забезпечити форсування підрозділів 5,6 мр та підтримати їх бій на протилежному березі. В подальшому переправитися на десантно-переправних засобах у районі сараю.

Мінометній батареї зайняти вогневі позиції у районі вис. „Гремуча” і забезпечити форсування підрозділів 5 мр.

Зенітно-ракетному та зенітному ракетно-артилерійському взводам зайняти

вогневі позиції на рубежі кущі „Дрібні”, гай “Круглий”, прикрити підрозділи батальйону від ударів засобів повітряного нападу противника під час висування та форсування водної перешкоди.

Переправно - десантним засобам зосередитися в районі гаю „Березовий” у готовності за 5 і 6 мр здійснити перекидання підрозділів посилення, тилового та технічного забезпечення батальйону.

5 мр форсувати ріку на ділянці струмок, яр, опанувати вис. „Ведмежа”. Район підготовки до форсування - гай „Березовий”.

6 мр форсувати ріку на ділянці яр, курган, опанувати вис. „Заяча”. Район підготовки до форсування - гай „Фігурний”.

Підрозділам тилового та технічного забезпечення батальйону зосередитися в районі гаю „Березовий”, завантаження на переправні засоби здійснити на північній околиці гаю „Круглий”, переправу здійснити на протилежний берег другим рейсом з району сараю.”

Після постановки завдань командиром бригади командири підрозділів доводять їх до особового складу та доповідають про готовність до виконання завдань.

Переконавшись у готовності, командир бригади приступає до відпрацьовування навчального питання по елементах.

Подавши команду на висування бойового розвідувального дозору (1-й взвод 4 мр), командир бригади через начальника розвідки бригади навчає його прихованому виходу до ріки, визначенню складу та характеру дій противника на підступах до водної перешкоди й у районі форсування; розвідці характеру водної перешкоди, наявності та стану переправ і бродів, а також ділянок, найбільш придатних для форсування. Якщо бойовий розвідувальний дозор діє невпевнено, допускає помилки, його зупиняють, роблять зауваження, повертають у вихідне положення та повторюють дії до повного їхнього відпрацьовування.

Потім командир бригади дає команду (сигнал) на висування 2 тр і 4 мр до ріки та зайняття ними позицій для ведення вогню прямим наведенням, а також для ведення вогню із великокаліберних кулеметів з метою знищення противника на протилежному березі.

Навчаючи роти висуванню до ріки, командир бригади навчає їх швидкому й прихованому висуванню до ріки, вмілому вибору й заняттю вогневих позицій, безперервному спостереженню за противником, підготовці даних для ведення вогню, доповіді командирів підрозділів про обстановку, яка склалася. Якщо роти допускають помилки у своїх діях, командир бригади повторними діями усовує їх.

З виходом 2 тр і 4 мр на зазначені вогневі рубежі подається команда зенітно-ракетному та зенітному ракетно-артилерійському взводам на висування й зайняття вогневих позицій. Начальник ППО бригади навчає їх прихованому висуванню, вибору й заняттю вогневих позицій, маскуванню, організації прикриття артилерійського дивізіону та інших підрозділів при висуванні до ріки і її форсуванні. Командир бригадної артилерійської групи навчає особовий склад артилерійського дивізіону зайняттю та обладнанню спостережних

пунктів, організації спостереження за противником, висуванню на вогневі позиції й швидкому зайняттю їх, маскуванню, підготовці даних для стрільби.

Після виходу зенітних, артилерійських і мінометних підрозділів до ріки та зайняття ними вогневих позицій командир бригади дає команду 5 і 6 мр на висування на вихідний рубіж для форсування, а самохідним переправно-десантним засобам - в райони очікування. При цьому він навчає їхньому прихованому виходу на зазначені рубежі (райони), умілому розташуванню, маскуванню машин і підготовці їх до форсування.

При підготовці до форсування командири підрозділів навчають особовий склад надягати рятувальні жилети поза машинами та безпосередньо усередині машин, розташовуватися в БМП (БТР) і готуватися до стрільби через бійниці, щільно закривати люки, двері. Механіків-водіїв (водіїв) навчають перевіряти справність водовідкачуючих насосів, щільність закриття водозливних пробок, чи вільно відкриваються й закриваються заслінки водометів і водовідбивні щити. Підрозділи тилового та технічного забезпечення у цей час тренуються в навантаженні техніки на переправно-десантні засоби й вивантаженню.

Так, командир бригади, міняючи підрозділи батальйону місцями, навчає їхньому висуванню до ріки, забезпеченню та підготовці до форсування.

Після відпрацьовування першого навчального питання командир бригади проводить короткий аналіз проведених дій і приступає до відпрацьовування наступного питання.

2. Форсування водної перешкоди з ходу й знищення противника на протилежному березі

Навчання діям по даному питанню можна розділити на **наступні елементи**: вихід підрозділів до ділянок переправ і форсування ріки з ходу; дії підрозділів на протилежному березі.

При навчанні діям по першому елементу командир бригади зі штабом навчає:

розвідувальний дозор - форсуванню ріки та веденню розвідки на протилежному березі;

механізовані роти, що висуваються до ділянок форсування (перебувають у районах очікування), - швидкому залишенню своїх районів; уточненню завдань особовому складу в ході висування; розгортанню в бойову лінію; стрімкому та одночасному виходу до переправ під прикриттям вогню танків, гармат БМП механізованої роти та вогню артилерії й мінометів; плавному й невпинному входженню БМП (БТР) і самохідних переправно-десантних засобів у воду; переходу їх на плав і витримувannya напрямку руху на воді з урахуванням течії ріки; веденню вогню із усіх видів зброї на плаву; злагодженим і організованим діям при спішуванні з виходом із води;

механізовану роту, що забезпечує висування й розгортання головних сил батальйону, - з підходом їх залишати вогневі позиції, виходити на свою ділянку переправи й одночасно з ними форсувати ріку;

танкову роту, артилерійський і мінометний підрозділи - своїм вогнем знищувати противника на протилежному березі, забезпечуючи висування,

розгортання й форсування ріки механізованим батальйоном; з виходом механізованих підрозділів на протилежний берег - залишати вогневі позиції й форсувати ріку: танкову роту - на переправних засобах або самостійно убрід і підводою, самохідно-артилерійський дивізіон – самостійно, мінометну батарею - на переправно-десантних засобах поза танками;

зенітно-ракетний та зенітний ракетно-артилерійський взводи - забезпечувати прикриття від ударів повітряного нападу противника підрозділи механізованого батальйону в ході висування і форсування та долати ріку зенітно-ракетному взводу разом з механізованими підрозділами самостійно, а зенітному ракетно-артилерійському взводу - на переправно-десантних засобах.

Якщо ті, яких навчають, підрозділи неорганізовано виходять до ділянок переправ, неодноразово починають форсування, не витримують зазначених напрямків на воді, повільно та неорганізовано діють на протилежному березі або допускають інші недоліки, командир бригади вказує на них і повторює ті ж дії у зворотному напрямку (на себе) і так повторює кілька разів, міняючи положення підрозділів місцями.

З метою виховання в особового складу моральної та фізичної стійкості, сміливості, мужності й наступального пориву при форсуванні на даному занятті можна практикувати спішування особового складу у воду в 20- 15 м від берега та подолання ділянки, що залишилося, ріки вбрід або вплав. При цьому необхідно встановити спостереження за кожним військовослужбовцем і чітко організувати рятувальну службу.

Навчивши діям щодо форсування водної перешкоди, командир бригади приступає до навчання підрозділів по другому елементу: діям підрозділів на протилежному березі. При цьому він навчає механізовані та танкову роти швидко розгортатися в бойовий порядок; стрімко й одночасно атакувати противника, знищуючи вогневі засоби й живу силу і безупинно розвивати наступ в глибину. Самохідно-артилерійський дивізіон і мінометну батарею - швидко займати вогневі позиції та підтримувати наступ батальйону вогнем.

Багато часу відводити діям на протилежному березі не потрібно, тому що подібні дії неодноразово відпрацьовувалися на попередніх заняттях.

Відпрацювавши дії по елементах, командир бригади повторює дії всіх підрозділів у комплексі.

Після відпрацьовування теми командир бригади (батальйону) визначає місце збору підрозділів, наказує перевірити наявність особового складу, зброї й спорядження та доповісти про стан техніки.

Потім проводить аналіз проведених дій заняття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ (ДЖЕРЕЛ)

1. Наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 26.12.2018 № 460 “Про затвердження Тимчасового порядку оформлення військових публікацій у Збройних Силах України”.
2. “Тимчасова інструкція з процесу аналізу проведених дій заходів підготовки” ВП 7(3)-00(01).01, затверджена НГУП ЗСУ – ЗН ГШ ЗСУ 27.12.2019.
3. Керівництво “Дії в урбанізованій місцевості” ВКДП 7(3)-00(01).01, затверджене НГУП ЗСУ – ЗН ГШ ЗСУ 19.06.19.
4. Керівництво “Дії в вночі та в умовах обмеженого бачення” ВКДП 7(3)-00(03).01, затверджене НГУП ЗСУ – ЗН ГШ ЗСУ 19.06.19.
5. Бойовий статут механізованих і танкових військ Сухопутних військ Збройних Сил України (частина II батальйон, рота), введений в дію наказом командувача СВ ЗС України від 30.12.2016 №605 (зі змінами).

